

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Commonwealth a Frankofonie

Mariana Procházková

PLZEŇ 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy - britská a americká studia

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Commonwealth a Frankofonie

Mariana Procházková

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, PhD.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

PLZEŇ 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Davidu Šancovi, PhD. za cenné připomínky a odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Seznam zkratk	1
1 Úvod	3
2 Teoretický rámec práce	
Mezinárodní kooperativní instituce	6
2.1 Definice mezinárodní kooperativní instituce	7
2.2 Mezinárodní organizace	8
2.2.1 Definice mezinárodní organizace	8
2.2.2 Klasifikace dle typu členství	9
2.2.3 Klasifikace dle rozsahu členství	12
2.2.4 Klasifikace dle cílů a pole působnosti	12
2.3 Mezinárodní režimy	13
2.4 Konvence (ad hoc uskupení)	14
3 Historický exkurz	15
3.1 Vznik britského impéria	15
3.2 Vznik francouzské koloniální říše	20
3.3 Vznik belgické koloniální říše	24
4 Společenství národů (Commonwealth)	26
4.1 Formování Commonwealthu	26
4.2 Moderní Commonwealth	30
4.3 Základní principy	31
4.4 Charta Commonwealthu	33

4.5	Členství	33
4.5.1	Commonwealth realm	34
4.5.2	Kritéria členství	34
4.5.3	Pozastavení členství a vyloučení z Commonwealthu	35
4.6	Cíle Commonwealthu	36
4.7	Organizační struktura	37
4.7.1	Hlava Commonwealthu	37
4.7.2	Setkání předsedů vlád zemí Commonwealthu	37
4.7.3	Ministerská akční skupina Commonwealthu	38
4.7.4	Sekretariát Commonwealthu	39
4.7.5	Generální tajemník	39
4.8	Hlavní „operatéri“ Commonwealthu	40
4.9	Hry Commonwealthu	41
4.10	Den Commonwealthu	42
5	Frankofonie	43
5.1	Dekolonizace a formování Frankofonie	43
5.2	Moderní Frankofonie	52
5.3	Charta Frankofonie	52
5.4	Členství	53
5.4.1	Členský status	53
5.4.2	Podmínky pro členství	55
5.4.3	Proces přijímání nových členů	56
5.4.4	Pozastavení členství a vyloučení z Frankofonie	56
5.5	Cíle Frankofonie	58
5.6	Organizační struktura	60
5.6.1	Summit Frankofonie	61
5.6.2	Ministerská konference Frankofonie	62
5.6.3	Stálá rada Frankofonie	62
5.6.4	Generální tajemník	62
5.6.5	„Hlavní operatér“ - Mezinárodní organizace Frankofonie	63

5.6.6	Čtyři přímí operatéri	64
5.6.7	Poradní orgány	66
5.7	Hry Frankofonie	66
5.8	Mezinárodní den Frankofonie	67
6	Komparace	68
6.1	Principy	68
6.1.1	Historická kontinuita	68
6.1.2	Písemné kodifikace a smlouvy	69
6.1.3	Loajalita, solidarita a vzájemná pomoc	69
6.1.4	Společný jazyk	70
6.2	Formování organizací	71
6.3	Členství	73
6.4	Cíle společenství	74
6.5	Organizační struktura	75
6.5.1	Hlava společenství	75
6.5.2	Nejvyšší orgán společenství	75
6.5.3	Další orgány	75
6.5.4	Generální tajemník	76
6.5.5	Hlavní „operatéri“ společenství	76
6.5.6	Den Commonwealthu a Den Frankofonie	77
7	Závěr	78
	Literatura	82
	Internetové zdroje	85
	Resumé	87
A	Rozdělení mezinárodních organizací dle Ročenky mezinárodních organizací	89
B	Seznam členských zemí Commonwealthu	90

C	Mapa Commonwealthu	92
D	Základní kritéria pro získání členství v Commonwealthu	94
E	Seznam členských zemí Frankofonie	96
F	Model organizační struktury Frankofonie a mapa Frankofonie	99
G	Sankcionované země Commonwealthu	101

Seznam zkratek

ACCT - Agence de coopération culturelle et technique

(Agentura pro technickou a kulturní spolupráci)

AEF - Afrique-Équatoriale française

(Francouzská rovníková Afrika)

AF - Alliance française

(Francouzská aliance)

AIMF - Association internationale des maires francophones

(Mezinárodní asociaci frankofonních starostů)

AIPLF - Association internationale des parlementaires de langue française

(Mezinárodního sdružení parlamentů frankofonních zemí)

AOF - Afrique-Occidentale française

(Francouzská západní Afrika)

APF - Assemblée parlementaire de la Francophonie

(Parlamentní shromáždění Frankofonie)

AUF - Agence universitaire de la Francophonie

(Univerzitní agentura Frankofonie)

CMAG - Commonwealth Ministerial Action Group

(Ministerská akční skupina Commonwealthu)

CMF - Conférence ministérielle de la Francophonie

(Ministerská konference Frankofonie)

CONFEMEN - Conférence des Ministres de l'Éducation

(Konference ministrů školství)

CONFÉJES - Conférence des ministres de la jeunesse et des sports

(Konference ministrů mládeže a sportu)

CPF - Conseil permanent de la Francophonie

(Stálá rada Frankofonie)

CPMC - Commonwealth Prime Ministers' Conference

(Konference premiérů zemí Commonwealthu)

EPG - Eminent Persons Group

GHOGM - Commonwealth Heads of Government Meeting

(Setkání předsedů vlád zemí Commonwealthu)

IGO - International governmental organization/Intergovernmental organization

(Mezinárodní vládní organizace/Mezivládní organizace)

INGO - International non-governmental organization

(Mezinárodní nevládní organizace)

OCAM - Organisation Commune Africaine et Malgache

(Společná africká a madagaskarská organizace)

OIF - Organisation internationale de la Francophonie

(Mezinárodní organizace Frankofonie)

OSN - Organizace spojených národů

Kapitola 1

Úvod

Commonwealth a Frankofonie představují mezinárodní kooperativní struktury, které se na první pohled jeví jako značně rozdílné. Pokud však detailněji porovnáme jejich charakteristické rysy, můžeme v mnoha ohledech nalézt řadu společných prvků. Zatímco Commonwealth jakožto volné sdružení Velké Británie a jejích bývalých dominií a kolonií je známým pojmem, představa o skutečné roli Frankofonie ve světě bývá často velmi vágní. Nejčastěji je pravděpodobně vnímána jako skupina zemí se společným jmenovatelem, kterým je francouzský jazyk. Tato idea je v podstatě výstižná, terminologie užívaná pro popis této problematiky však může být poněkud zavádějící. Je třeba rozlišovat mezi „Frankofonií“ a „frankofonií“. Z jazykového (nebo také kulturního) hlediska mluvíme o „frankofonii“, která je zastřešujícím pojmem pro skupinu zemí, kde je francouzština oficiálním jazykem (např. Francie, Kongo), či jedním z oficiálních jazyků (např. Kanada, Švýcarsko) nebo jen jazykem kulturním (např. Maroko, Egypt, Alžírsko). Tento termín je často zaměňován s pojmem „Frankofonie“, kterým máme na mysli Mezinárodní Organizaci Frankofonie. Ta více než po kulturní stránce sdružuje členské země politicky a ekonomicky, přičemž francouzština zde slouží jako hlavní dorozumívací jazyk. Terminologie se jeví jako problematičtější nejen v oblasti zkoumání frankofonní spolupráce, ale i v případě popisu Commonwealthu. Žádný cizí jazyk doposud nenašel způsob, jak vhodně přeložit Anglosaský výraz „Commonwealth“, v české odborné literatuře se proto s tímto výrazem běžně setkáváme. Méně často je užíváno české pojmenování „Společenství národů“. V této práci se objevují obě varianty, přičemž výrazem „Společenství“ je vždy myšlen Commonwealth, zatímco výraz „společenství“ slouží pro obecné pojmenování kooperativní struktury.

Cílem této práce je určit typ mezinárodní kooperativní struktury, který Frankofonie a Commonwealth představují, a identifikovat společné prvky i rozdíly, kterými se tyto struktury vyznačují. Zadání práce určuje, že metodou výzkumu bude komparativní analýza. Obě struktury tedy nejdříve zvlášť představím a popíšu, a na základě získaných informací je poté podrobím detailnímu srovnání.

Druhou kapitolu tvoří teoretická stať, která má za úkol definovat pojem mezinárodní kooperativní struktura a analyzovat typologii těchto struktur. Největší prostor bude věnován mezinárodní organizacím (vládním i nevládním), mezinárodním režimům a konvencím, ovšem pokusím se osvětlit i méně obvyklé svazky na poli mezinárodních vztahů, např. personální unii.

Třetí kapitola se bude zabývat vznikem britského impéria a frankofonní koloniální říše (tedy územními zisky Francie a Belgie). Vzhledem k rozsáhlosti tématu bude nutné některé události uvést jen ve zkratce, či dokonce zcela vynechat, přesto doufám, že se mi podaří dosáhnout koherentního a uceleného popisu vzniku obou koloniálních říší.

Ve čtvrté, hlavní části práce bych ráda navázala na historický exkurz a pokusila se objasnit, jak se evropské mocnosti vyrovnaly s rozpadem svých impérií. Rozdíly ve způsobu ukončení koloniální nadvlády jsou značné. Frankofonie vznikla až po dokončení procesu dekolonizace v Africe a v Asii. Členy se stávaly již samostatné státy, přičemž Francie pro ně byla (alespoň statutárně) rovnocenným partnerem. Commonwealth se s koloniální minulostí svých členů musel vyrovnávat složitěji, protože území, kterým byl udělen status tzv. dominií, disponovala vysokou mírou autonomie, ostatní území však zůstávala pod přímou správou mateřské země. Velká Británie se v průběhu 20. století sama potýkala s nejrůznějšími problémy a Commonwealth se tak na delší dobu stal spíše symbolickým uskupením. V současné době hledá svoje postavení ve světě a nové úkoly, a snaží se postupně proměnit v mezinárodní strukturu zaměřenou na ekonomickou i kulturní spolupráci. Mezi společné cíle obou uskupení patří podpora míru, demokracie, boj za dodržování lidských práv, snaha o lepší úroveň vzdělávání a výzkumu či spolupráce v oblasti udržitelného rozvoje. Zdá se, že obě společenství cíle se snaží tyto cíle svědomitě naplňovat a na všechny své členy pohlíží s hrdostí.

Předmětem čtvrté a páté kapitoly bude nejen vyrovnání s koloniální minulostí, ale především detailnější představení organizací tak, jak fungují dnes. Uveden také bude kompletní výčet členských zemí a zámořských území Velké Británie a Francie. Ty představují jakýsi relikv koloniální

---

minulosti a dnes se liší svým statutem i mírou autonomie. Věnovat se také budu podmínkám pro členství (jak je členství ve společenstvích omezeno, a zda se členy mohou stát i země, které předtím nebyly součástí dané koloniální říše), a výhodám či naopak závazkům, které z členství vyplývají. Zmíněny také budou postihy a sankce, které vůči nim mohou být uplatněny v případě porušení podmínek členství. Ráda bych také popsala strukturu a hlavní orgány společenství (včetně způsobu hlasování), a na závěr uvedla hlavní cíle jejich činnosti a prostředky, pomocí kterých se snaží tyto cíle naplnit.

Zásadní pro tuto práci bude poslední, šestá kapitola, jejímž předmětem bude již samotná komparativní analýza Commonwealthu a Frankofonie. Pokusím se o systematické porovnání jednotlivých aspektů obou společenství, z něhož bude možné vyvodit konkrétní závěry o podobnostech a rozdílech mezi entitami. Na základně teoretické stati a těchto detailních charakteristik pak v závěru práce také určím, o jaké mezinárodní struktury se v případě Commonwealthu a Frankofonie jedná, a stručně vymezím současné směřování jejich činnosti.

Vzhledem ke skutečnosti, že se v České republice dané tématice věnuje jen úzký okruh autorů (zvláště problematika Frankofonie se zdá být zcela opomíjena), bude pravděpodobně nutné ve velké míře využít literaturu cizojazyčnou. Pro získání podrobných a aktuálních informací o činnosti obou zkoumaných kooperativních struktur budu hojně využívat také primární zdroje (oficiální internetové stránky Commonwealthu a Frankofonie a různé oficiální dohody či usnesení), pro vytvoření teoretického rámce práce a historického exkurzu, a pro příležitostné kritické zhodnocení jednotlivých aspektů obou entit použiji také různé sekundární zdroje (knihy, články v odborných časopisech aj.)

Kapitola 2

Teoretický rámec práce

Mezinárodní kooperativní instituce

Zlatý věk pro mezinárodní organizace nastal až s příchodem 20. století, přestože v mezinárodním prostředí existovaly mezinárodní organizace různých typů již daleko dříve, nikdy ne však v takovém měřítku a škále. Největším obdobím rozkvětu se pak pro mezinárodní organizace stala 2. polovina 20. století, kdy proběhlo několik zlomových událostí, které podnítily hlubší spolupráci mezi jednotlivými aktéry mezinárodního systému. Zásadní byla jistě druhá světová válka, konflikt Východ-Západ, dále proces dekolonizace, s nímž úzce souvisí posílení sebevědomí bývalých kolonií (mnohé z nich se na světové scéně snažily prosadit jako jeden celek a začaly tak vytvářet blok zemí rozvojového světa), a také rozpad Brettonwoodského měnového systému či nástup globalizace. (Waisová 2008: 13).

Další výrazné změny na poli mezinárodních kooperativních institucí proběhly v 90. letech, kdy došlo k ukončení studené války, které v 90. letech vyústilo v nové světové uspořádání. Státy, které získaly samostatnost, spatřovaly v členství v mezinárodních organizacích záruky čerstvě získané suverenity a jejich další nezávislé existence. Vznikla tak řada regionálních kooperativních uskupení či došlo k transformaci stávajících organizací, tak aby mohly nadále účinně plnit svoji funkci i po skočení bipolárního rozdělení světa (Waisová 2008: 79, 81).

Je třeba mít na paměti, že počet států na evropském kontinentu vzrostl v 90. letech opravdu markantně, což bylo vnímáno vesměs pozitivně, ovšem ozývaly se i kritické hlasy, které tvrdily, že více suverénních jednotek znamená větší konfliktní potenciál. Po první světové válce existovalo

v Evropě pouhých 23 států, a tento počet byl ještě výrazně zredukován po vytvoření Sovětského svazu. Když se roku 1991 Sovětský svaz rozpadl, došlo k opětovnému navýšení počtu evropských států, stejně tak po rozpadu Jugoslávie. V roce 1994 tedy na kontinentu existovalo 50 suverénních států, které si však byly vědomy skutečnosti, že jejich slovo na poli mezinárodních vztahů nebude mít dostatečnou váhu, aniž budou vzájemně spolupracovat a využívat vazeb z minulosti, či vytvoří si vazby nové. (Lowi 2011: 243)

Nové státy samozřejmě nevznikaly jen v Evropě. V důsledku dekolonizace se od 50. let 20. století proměnily desítky kolonií v suverénní jednotky. I v 90. letech, kdy už byla dekolonizace dokončena, vznikaly nové státy mimo evropský kontinent. Členy Organizace spojených národů se tak staly např. Namibie (1990), Marshallovy ostrovy (1991), Mikronésie (1991), Eritrea (1993) či Palau (1994). Další dvě neevropské země získaly nezávislost v 21. století, a to Východní Timor (2002) a Jižní Súdán (2011). Myšlenka na hlubší spolupráci mezi jednotkami tedy nebyla aktuální jen v Evropě, ale skutečně po celém světě.¹ Proces zvyšování počtu mezinárodních kooperativních institucí pokračuje tak i v 21. století, kdy se nadále významně prosazuje řada mezinárodních vládních i nevládních organizací.

2.1 Definice mezinárodní kooperativní instituce

Předmětem této kapitoly bude definice a typologie mezinárodních kooperativních institucí, nejprve je však nutné tento široký pojem vysvětlit. Mezinárodní kooperativní instituce jsou zastřešujícím pojmem pro mezinárodní režimy a různé mezinárodní organizace, které zároveň představují jejich nejčastější formu. Výklad termínu „mezinárodní kooperativní instituce“ může být zavádějící, je tedy nutné si jej vysvětlit slovo od slova. Slovo „mezinárodní“ znamená „mezi národy“, když však hovoříme o mezinárodní spolupráci, rozumíme tím spolupráci i mezi dalšími aktéry mezinárodního systému, nejen národy. Problémem může být také překlad z anglického jazyka, kdy se výraz „national“ překládá jako „národní“, ovšem v angličtině je jeho význam chápán spíše jako „státní“. Proto se někteří autoři rozhodli rozlišovat pojem „mezinárodní organizace“ a pojem „mezistátní organizace“. Pojem „kooperace“ je často zaměňován s pojmem „integrace“, přestože se o synonyma nejedná. Waisová říká, že „kooperace je součástí integračního

¹United Nations. Growth in United Nations membership, 1945 - present (<http://www.un.org/en/members/growth.shtml>, 27. 2. 2012).

procesu a představuje základní omezení jednání s cílem usměrnění konfliktů za účelem vzájemné výhodnosti“. Navíc slovo „kooperace“ již není neutrální, dnes je vnímáno pozitivně, přestože např. fungování RVHP² by dnes málokdo označil jako pozitivní. (Waisová 2008: 17-18) Poslední část sousloví tvoří pojem „instituce“, jehož obecná definice zní takto: „Institucí máme na mysli trvalý a propojený soubor formálních i neformálních pravidel, která určují role, chování a činnost a ovlivňují očekávání“ (Keohane dle Waisové 2008: 18).

Mezinárodní instituce lze rozdělit na všeobecné mezinárodní instituce (suverenita, diplomacie) a specifické/kooperativní mezinárodní instituce, které můžeme dále dělit na mezinárodní organizace, mezinárodní režimy a konvence. (Waisová 2008: 19). V této práci bude věnována pozornost především mezinárodním organizacím.

2.2 Mezinárodní organizace

2.2.1 Definice mezinárodní organizace

Jednotná definice mezinárodní organizace neexistuje, využijí tedy interpretací různých autorů (zahraničních i domácích), podle nichž bude možné vytvořit si bližší představu o tom, které entity odpovídají svou charakteristikou mezinárodním organizacím.

Waisová říká, že „mezinárodní organizace jsou instituce, které jsou založeny na formálním systému pravidel a cílů, mají administrativní aparát a formální a materiální skutečnosti - statut, fyzické vybavení, sídlo, vlastní zaměstnance, finanční prostředky, správní hierarchii a orgány (sekretariát, shromáždění zástupců)“ (Waisová 2008: 20).

Známa je definice německého politologa Volkera Rittbergera, která říká, že mezinárodní organizace jsou „sociální instituce, které mohou vůči svému okolí vystupovat jako aktéři. Mezinárodní organizace jsou charakterizovány interně přijatými a závaznými normami a pravidly. Tyto normy a pravidla určují pevně možnosti jednání členů a jejich zástupců v opakujících se situacích a vedou k předvídatelnosti vzájemného chování. Mezinárodní organizace se navenek vyznačují schopností autonomně vystupovat vůči svému okolí, tedy např. vůči státům a jejich zástupcům“ (Rittberger

---

²Rada vzájemné hospodářské pomoci byla založena v roce 1949 a představovala regionální ekonomickou organizaci SSSR, jeho satelitů a spřátelených zemí. SSSR využíval organizaci ke kontrole členských států, zajištění pětiletok a intervencím uvnitř východního bloku. RVHP Zanikla v roce 1991 (Waisová 2008: 65).

dle Waisové 2008: 20).

Anglický politolog Clive Archer říká, že mezinárodní organizace je „formální kontinuální struktura, která je vytvořena na základě dohody mezi členy, a to buď vládními či nevládními zástupci, z minimálně dvou suverénních států s cílem dosáhnout společného zájmu členů. Uskupení vytvořená s cílem dosáhnout zisku jsou vyloučena z této definice“. Archer tedy staví nadnárodní korporace mimo kategorii mezinárodních organizací. (Archer dle Waisové 2008: 20).

Jako poslední uvádím právní definici od českých autorů, J. Ondřeje a M. Potočného, kteří se ovšem zaměřili již konkrétněji na mezinárodní vládní organizace: „mezinárodní organizací rozumíme sdružení států, které na základě právního aktu, kterým bylo zřízeno (mezinárodní smlouvy), trvale vykonávají určité úkoly pro členské státy, a to vlastním jménem a vlastními orgány. Mezinárodní organizace požívá některých aspektů mezinárodněprávní subjektivity“ (Ondřej a Potočný dle Waisové 2008: 21).

Pro účely vymezení jednotlivých typů mezinárodních organizací bych si dovolila použít klasifikace doktorky Waisové (2009: 146), která mezinárodní organizace dělí dle tří základních kritérií:

1. dle typu členství
2. dle rozsahu členství
3. dle cílů a pole působnosti

2.2.2 Klasifikace dle typu členství

Mezinárodní organizace se obvykle dělí na mezinárodní vládní organizace (international governmental organizations, někdy se také užívá název intergovernmental organizations, dále jen IGOs) a na mezinárodní nevládní organizace (international non-governmental organizations, dále jen INGOs) (Karns a Mingst 2004: 7, 11).

Hlavní rozdíly mezi nimi vyjádřil ve své definici německý politolog Wichard Woyke: „Pod pojmem mezinárodní vládní organizace rozumíme uskupení států, které vzniklo na základě multilaterální mezinárodněprávní smlouvy a které má vlastní orgány a kompetence. Toto uskupení je tvořeno nejméně dvěma státy a zaměřuje se na spolupráci v politické a/nebo ekonomické, bezpečnostní a kulturní oblasti. Mezinárodní vládní organizace jsou, tak jako státy, subjekty mezinárodního práva, mají vlastní organizační strukturu, která působí dovnitř i vně organizace,

a jsou zmocněny státy jednat jejich jménem v určitých oblastech. Mezinárodní nevládní organizace je společné uskupení minimálně tří společenských aktérů z minimálně tří států, kteří s cílem regulovat přeshraniční spolupráci vytvářejí vlastní mechanismy.“ (Woyke dle Waisové 2008: 20-21).

Waisová toto základní rozdělení na vládní a nevládní organizace ještě dále rozšiřuje o tzv. hybridní mezinárodní organizace (hybrid international organizations), jejichž členskou základnu tvoří zároveň státní i nestátní aktéři, dále pak rozlišuje tzv. transvládní organizace (transgovernmental organizations), které definuje jako „uskupení vládních/státních aktérů, kteří nejsou kontrolováni svou ústřední vládou a fungují na základě formálních dohod a explicitních pravidel“. Poslední skupinu tvoří tzv. mnohonárodní/nadnárodní korporace (transnational corporations), někteří autoři však upřednostňují jejich označení jako ekonomické mezinárodní nevládní organizace (business international non-governmental organizations). Vzhledem k ziskovému charakteru nadnárodních korporací je mnozí odmítají řadit mezi mezinárodní organizace, jako problematické je také vnímána jejich svázanost se zemí, kde korporace oficiálně sídlí (Waisová 2009: 146-147).

Mezinárodní vládní organizace (IGOs)

Vzhledem k výše uvedené definici Wicharda Woykeho nepovažuji za nutné se mezinárodním vládním organizací hlouběji věnovat. Tato kategorie představuje klasickou a velmi běžnou formu mezinárodní spolupráce. Že tomu tak opravdu je potvrzuje Ročenka mezinárodních organizací (Yearbook of International Organizations), která v letech 2003/2004 identifikovala zhruba 238 mezinárodních vládních organizací, splňující kritéria, jež si tato ročenka stanovila jako určující pro definici mezinárodních vládních organizací. Tato definice říká, že „mezinárodní vládní organizace jsou organizace, jejichž členem jsou alespoň tři státy působící aktivně v několika státech, a jejichž členy poutá dohromady oficiální mezivládní dohoda“ (Karns a Mingst 2004: 7).

Mezinárodní nevládní organizace (INGOs)

Mezinárodní nevládní organizace jsou považovány za relativně mladý fenomén, ovšem jejich historie sahá až do první poloviny 19. století, konkrétně do roku 1839, kdy byla založena Britská zahraniční společnost proti otroctví. V druhé polovině 20. století pak došlo k významnému nárůstu počtu INGOs, a jejich zlatá éra nastala s koncem studené války v 90. letech. Kategorie

INGOs zahrnuje širokou škálu různých asociací, společností, nadací, unií, výborů, klubů, federací a jiných uskupení, která jsou obvykle specializovaná a mají členskou základnu po celém světě. Waisová je definuje jako „transnacionální neziskové autonomní nevládní organizace založené na dobrovolné participaci občanů, které využívají omezených zdrojů k vytváření pravidel a standardů a propagují principy a hodnoty vis-?-vis státům a jiným aktérům na mezinárodní úrovni“ (Waisová 2009: 154-155).

Stručnější definici můžeme nalézt v publikacích amerických profesorek politologie Margaret Karns a Karen Mingst (2004: 10), které říkají, že „nevládní organizace jsou soukromé dobrovolnické organizace, jejichž členové jsou individuální lidé či asociace, které se spojili, aby tak dosáhli společného cíle“. Tato dvojice autorek uvádí i definici rozšířenou o onen mezinárodní rozměr, která říká, že „mezinárodní nevládní organizace jsou nadnárodní federace zahrnující dlouhodobé formální vazby mezi jednotlivými národními skupinami“ (Karns a Mingst 2004: 11)

Nadnárodní korporace

Nadnárodní korporace definují Karns a Mingst jako „zvláštní typ nevládních aktérů, které jsou vytvářeny za účelem dosahování profitu prostřednictvím obchodních transakcí a operací, které probíhají mezi třemi a více státy, přičemž pouze v jednom z těchto států se nachází sídlo dané korporace“ (2004: 19)

Názory autorů zabývajících se studiem mezinárodní organizací se v otázce nadnárodních korporací značně rozcházejí. Mnoho z nich tvrdí, že jejich zkoumání v rámci mezinárodních organizací je přinejmenším sporné, jiní je z této skupiny zcela vylučují. Zatímco INGOs se svou činností snaží zajišťovat veřejné blaho bez nároku na finanční prospěch, nadnárodní korporace či různé nadnárodní zájmové skupiny usilují prvotně o vlastní zisk. Toto tvrzení je ovšem nutné vnímat s rezervou. Existuje totiž řada případů, kdy působení nadnárodních korporací zlepšilo životní podmínky obyvatel dané oblasti, zatímco některé INGOs se naopak obohatily prostřednictvím vykonávané humanitární činnosti (Simmons a Martin: 256). Waisová tvrdí, že nadnárodní korporace mnohdy plní podobnou roli jako INGOs (NGOs), díky projektům technické asistence se například významně podílely na obnově ekonomik bývalých zemí východního bloku, zásadní je také role nadnárodních korporací jakožto dárců finančních prostředků, jež jsou pro fungování INGOs životně důležité (Waisová 2009: 157-158).

Jednoznačně posoudit působení nadnárodních korporací v mezinárodním systému může být problematické, mnozí odborníci se však přiklánějí ke spíše negativnímu hodnocení. Nesporné je, že jejich vliv s prohlubující se globalizací světových trhů neustále roste, důkazem budiž fakt, že čtyři pětiny světové průmyslové výroby pochází právě od nadnárodních korporací. Jako nejčastější negativa spojená s jejich působením se uvádí zasahování korporací do vnitřních záležitostí států, ohrožování jejich suverenity, ničení životního prostředí a přírodních zdrojů a vytváření závislosti ekonomiky státu na jedné konkrétní společnosti (Karns a Mingst 2004: 19-20).

2.2.3 Klasifikace dle rozsahu členství

Mezinárodní organizace se na základě složení členské základny tradičně dělí na organizace regionální a univerzální. Členem regionální organizace se mohou stát jen státy nacházející se ve stejném geografickém regionu, zatímco v případě organizací univerzálních nejsou podmínky pro vstup z geografického hlediska nijak omezeny. Waisová uvádí i modernější pojmosloví, které vymezuje mezinárodní organizace s limitovaným a nelimitovaným členstvím, a dále intenzivním a extenzivním členstvím. Toto rozdělení nepřihlíží jen na geografickou polohu, ale může členství omezovat i prostřednictvím jiných kritérií, např. dle stupně ekonomického rozvoje (Waisová 2009: 147-148).

2.2.4 Klasifikace dle cílů a pole působnosti

Hlavní cíle a náplň činnosti organizace jsou většinou specifikovány v zakládajícím dokumentu této organizace, který tak určuje, zda se organizace bude věnovat všeobecnému a blíže neurčenému souboru otázek a problémů, či naopak konkrétní sféře - sociální, ekonomické atd. Užitečná je také klasifikace na základě vztahů mezi vlastními členy, která umožňuje rozlišovat mezi organizacemi, které se snaží o prohlubování spolupráce mezi členy nebo o snížení konfliktního potenciálu mezi nimi. Třetí skupinu tvoří organizace, které naopak usilují o vytvoření konfliktního potenciálu, a to mezi členy a nečleny dané organizace (Waisová 2009: 148-149).

Kompletní přehled pro shrnutí a lepší přehlednost dosavadní kategorizace mezinárodních organizací se nachází v přílohách (viz příloha A). Jedná se o rozdělení mezinárodních organizací

dle Ročenky mezinárodních organizací, kterou pravidelně vydává Unie mezinárodních asociací (Union of International Assotiations).³

2.3 Mezinárodní režimy

Zvláštní skupinu představují v rámci mezinárodních kooperativních institucí mezinárodní režimy. Přestože mezinárodní režimy existují v mezinárodním systému již dlouho, jejich samostatné studium se začalo rozvíjet až v 70. letech 20. století, kdy došlo k několika zásadním událostem, které zpochybnily pozici mezinárodních organizací jakožto aktérů, jejichž činnost by v souladu s mezinárodní politikou mohla efektivně přispívat k řešení různých problémů. Mezi tyto události patří válka ve Vietnamu, která byla rozpoutána bez ohledu na stanovisko OSN, nebo jednostranné opuštění zlatého standartu prezidentem Nixonem, což způsobilo zhroucení Brettonwoodského měnového systému. Mezinárodní měnový fond mohl jen bezmocně přihlížet. Odpovědí na situaci byla snaha najít alternativu vůči klasické supranacionální kooperaci, jejíž zlatá doba byla podle mnohých již překonána (Simmons a Martin: 193).

Jako vhodná alternativa byly vnímány právě mezinárodní režimy, které definuje Stephen Krasner jako „principy, normy, pravidla a rozhodovací procesy, v jejichž rámci dochází ke sbližování očekávání aktérů v dané oblasti mezinárodních vztahů. Principy a normy poskytují režimům normativní rámec, zatímco pravidla a rozhodovací procesy poskytují více specifická nařízení upravující standarty vhodného chování“ (Krasner dle Simmons a Martin: 193).

Zjednodušeně lze říci, že mezinárodní režimy se liší tím, že se soustředí na užší počet témat a problémů. Jejich existence napomáhá předvídatelnějšímu chování mezi aktéry, kteří se pak mohou lépe orientovat v interdependentním mezinárodním systému. Waisová říká, že „režimy jsou trvalá uspořádání pravidel mezi aktéry mezinárodních vztahů, regulující chování a očekávání v určitém politickém prostoru. Jsou tvořeny sítí rolí, jejíž soudržnosti napomáhají právě pravidla a konvence“ (Waisová 2008: 28).

---

³Jedná se o výzkumný institut a dokumentační centrum sídlící v Bruselu. Bylo založeno již v roce 1907 držitelem Nobelovy ceny Henri La Fontainem společně s Paulem Otletem. Asociace se profiluje jako nezisková, apolitická, nezávislá a nevládní entita, která se stala průkopníkem ve výzkumu, monitorování a poskytování informací o mezinárodních organizacích a asociacích (<http://www.uia.be/>, 11. 3. 2012).

2.4 Konvence (ad hoc uskupení)

Další podskupinu v rámci mezinárodních kooperativních institucí tvoří tzv. konvence či ad hoc uskupení, jejichž podoba se mění se změnou rozložení sil či zájmů aktérů. Lze je tedy chápat jako tzv. primitivní druh kooperace, která mnohdy tvoří jakýsi předstupeň mezinárodních organizací a režimů. Ty se oproti ad hoc uskupením a konvencím vyznačují vyšším stupněm institucionalizované struktury. Adam Ferguson říká, že konvence jsou „výsledkem lidské činnosti, nikoli však uskutečněním lidských projektů“ (Ferguson dle Waisové 2008: 28-29) a David Lewis je definuje jako „pravidelný vzorec chování v opakujících se situacích“ (Lewis dle Waisové 2008: 29).

Karns a Mingst tvrdí, že ke vzniku těchto uskupení dochází v situacích, kdy existující mezinárodní organizace neposkytují dostatečný prostor a podmínky pro řešení konkrétního problému, a založení zcela nové organizace by bylo zároveň zbytečné. V tu chvíli státy mohou vytvořit ad hoc uskupení, aby tak společně mohli nalézt efektivní řešení. Pro jasnější porozumění jsem se rozhodla výjimečně uvést příklady takovéto spolupráce. Typickým případem ad hoc uskupení jsou soudní tribunály pro válečné zločiny, které byly ustanoveny v 90. letech v Jugoslávii a ve Rwandě, aby našly a potrestaly osoby odpovědné za rozsáhlé etnické čišťení, které v těchto státech proběhlo. Tyto tribunály položily základ pro stálou instituci mezinárodního trestního soudu (Karns a Mingst 2004: 13). Waisová jako příklad mezinárodní konvence uvádí diplomacii, jejíž zásady byly dlouho dodržovány pouze na základě zvyků a tradičních vzorců chování. Ke kodifikaci těchto zásad došlo až roku 1815, kdy se diplomacie přetvořila z konvence na mezinárodní režim (Waisová 2008: 29).

Kapitola 3

Historický exkurz

„Aby bylo možné pochopit podstatu Commonwealthu a odhadnout jeho další vývoj a směřování, je nutné začít u jeho zrodu. Mnoho základních vazeb je historické povahy, historický vývoj vytvořil jazykové vazby, a položil také základy společných institucí a zájmů“.¹

3.1 Vznik britského impéria

Britské impérium se v průběhu 16. až 20. století vyvinulo v největší koloniální říši, jakou svět dosud poznal. Mluvílo se o ní jako o říši, nad kterou slunce nezapadá, což bylo velmi příznačné, vezmeme-li v úvahu, že v době své největší slávy zahrnovala čtvrtinu světové populace, čtvrtinu zemské souše a ovládala také většinu světových oceánů. Vliv impéria na světové dění byl nesmírný a jeho moc téměř neomezená (Judd 1999: 25-27).

Základy britského zámořského impéria položil Jindřich VII., který významně podporoval zámořské plavby a zmodernizoval také britskou flotilu obchodních lodí, která se později stala klíčem k britské expanzi prostřednictvím obchodních společností.² Právě za jeho vlády byla vypravěna námořní flotila, jíž velel Ital John Cabot, aby objevila přímou cestu do Asie. Výprava vyplula v květnu roku 1497, a zhruba o měsíc později přistála na pevnině (v oblasti dnešní

---

¹The Royal Commonwealth Society. The Commonwealth of Nations today: Historical anachronism or focus for universal values? (http://www.thercs.org/society/Filestore/PDFDownloads/Michael_Kirby_Lecture_June_2010.pdf, 6. 2. 2012)

²BBC. Henry VII (1457 - 1509) (http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/henry_vii_king.shtml, 7. 2. 2012)

Kanady), kterou Cabot, v domnění, že dopluli do Asie, nazval New-found-land.³

Jindřich VIII. pokračoval s výstavbou loďstva, a to nejen obchodního, ale především válečného, a stejně tak i jeho nástupkyně královna Alžběta I., která významně podporovala pirátské výpravy Francise Drakea. Roku 1578 doplul do Ameriky Sir Walter Raleigh společně s jeho nevlastním bratrem Sirem Humphrey Gilbertem, který zde později založil první stálou britskou kolonii Saint John's. O dva roky později se Raleigh rozhodl sponzorovat založení druhé kolonie na ostrově Roanoke (dnešní Severní Karolína). Tento raný pokus o kolonizaci Severní Ameriky však selhal a obě kolonie brzy zanikly.⁴

Za první úspěšné permanentní osídlení se považuje Jamestown (dnešní Virginie), který byl založen roku 1607. Znáмым příběhem je plavba lodi Mayflower, která se uskutečnila roku 1620. Tzv. Pilgrim Fathers (česky Otcové poutníci) vypluli z přístavu Plymouth a v Americe založili město Boston (dnešní Massachusetts).

Jejich příkladu poté následovali další angličtí puritáni a do konce 17. století tak došlo k postupnému vytvoření třinácti amerických kolonií, kanadských provincií a osidlovány byly také ostrovy v Karibiku. Roku 1763 se Anglie stává vítězem sedmileté války a připadají jí tak všechna francouzská teritoria na východ od Mississippi v Severní Americe (tedy i Kanada). Napětí ve třinácti koloniích však narůstalo (z důvodu uvalení daní na kolonie, aniž by měly zastoupení v britském parlamentu - odtud známé "no taxation without representation") a vyvrcholilo 4. července 1776, kdy byla podepsána Jeffersonova deklarace nezávislosti. Následovně vypukla Americká válka za nezávislost, která byla ukončena roku 1783 Pařížskou smlouvou, ve které Británie uznává ztrátu všech třinácti kolonií.⁵

Ztráta amerických kolonií Británii silně zasáhla a její velmocenský status se zdál být ohrožen. Pro britské obchodníky to znamenalo výrazné omezení obchodních možností, politické kruhy se zase obávaly, že se Británie stane pouze druhořadou mocností, což se ale nakonec nestalo. V důsledku osamostatnění amerických kolonií sice došlo ke zhroucení tzv. „prvního“ Britského impéria, ovšem z jeho základů se poté zrodilo tzv. impérium "druhé", které se již vyvíjelo

³BBC. John Cabot (http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/cabot_john.shtml, 7. 2. 2012)

⁴BBC. Walter Raleigh (http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/raleigh_walter.shtml, 7. 2. 2012)

⁵BBC. United States of America timeline (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/1230058.stm>, 8. 2. 2012)

odlišným způsobem. „První“ impérium, jehož největší rozkvět a zároveň pád proběhl v 18. století, se vyvíjelo spíše nahodile, na základě přání a snah jednotlivců, přestože se tak dělo s podporou britských ozbrojených sil. „První“ impérium mohlo vzniknout také díky zákonům britského parlamentu, vstřícně upravujícím obchodní podmínky a daně. Jeho rozvoj probíhal v podstatě pouze ve dvou hlavních geografických sférách, a to v Severní Americe (a oblasti Karibiku) a v Indii, kde se tak dělo prostřednictvím Britské Východoindické společnosti⁶. „Druhé“, ještě mocnější a rozlehlejší impérium mělo postupně vyrůst v Asii, Oceánii a také v Africe (Judd 1999: 42, 49, 51).

Ztráta amerických kolonií také stála za rozhodnutím intenzivněji využít pustý terén s nepříznivým podnebím v Novém Jižním Walesu, který roku 1770 objevil britský mořeplavec James Cook. Vzhledem k tomu, že třináct amerických kolonií nemohlo již sloužit jako místo pro deportaci odsouzených zločinců, bylo rozhodnuto, že nadále budou přemisťováni do Austrálie. První flotila zakotvila v Botany Bay roku 1788 a další pravidelně připlouvaly až do roku 1867. Společně s Austrálií navštívil James Cook na své cestě také Nový Zéland, jehož severní ostrov připadl oficiálně britské koruně roku 1769, jižní ostrov se pak stal součástí britského impéria o rok později (Judd 1999: 52-53).

Na konci 18. století byla moc Spojeného království na vzestupu, k pozici hegemona měla však ještě daleko. Některé evropské mocnosti (především tradičně Francie) jí zatím zdatně konkurovaly, a to nejen na kontinentu, ale i v oblasti námořních sil. Více než staleté období, kdy se Británie stala vládkyní všech moří a oceánů mělo však brzy přijít. Ještě před tím se však Británie musela vypořádat s nebezpečím, které ohrožovalo nejen britské impérium, ale i Británii samotnou. Poté co Napoleon ovládl kontinent, zaměřil se na ostrovní království, jehož mocné loďstvo však nakonec francouzskou nadvládu zlomilo v rozhodující bitvě u Trafalgaru roku 1805 (Skřivan 1999: 149). Francie byla pak definitivně poražena koalicí evropských sil v čele s Velkou Británií o deset let později. Té měly také připadnout největší územní zisky, vyplývající z mírových smluv. Francie musela Británii přenechat Jónské ostrovy (včetně Korfu), Maltu (ta byla Napoleonem připojena roku 1798), Mauricius (ostrov ležící východně od Madagaskaru, Francie ho získala roku 1715 a pojmenovala ho „Île de France“, ale roku 1810 o něj

⁶Založena roku 1600 královnou Alžbětou I. za účelem obchodu s kořením, později se stala nástrojem britského imperialismu v Indii (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/176643/East-India-Company>, 9. 2. 2012)

definitivně přišla), Sv. Lucii (ostrovní kolonie v Karibiku), a také Cejlon, na který si do té doby Francie dělala jisté nároky. Na úkor Španělska se Britské impérium obohatilo o Trinidad (také výše zmiňovaný, Tobago patřilo Britům již od roku 1763). Od Nizozemců pak získali Guyanu (dříve nesoucí název Demerara) a v roce 1795 se Británii podařilo získat Kapsko, kolonii s velice strategicky významnou polohou, tentokrát v jižní Africe (v místě pozdějšího Kapského města). Ne všechna území však byla převedena pod britskou správu. Francie si mohla ponechat ostrovy Guadeloupe a Réunion, Jáva a Surinam zase zůstaly Nizozemsku (Skřivan 1999: 164, 169-170).

Velká Británie také zároveň upřela svoji pozornost na oblasti, které byly doposud Evropskými kolonizátory osidlovány jen sporadicky. Roku 1792 Britové získali jednu ze svých prvních kolonií na Africkém kontinentu - Sierra Leone, která již předtím sloužila jako útočiště pro osvobozené otroky z Britských ostrovů i Severní Ameriky (město Freetown), na indickém subkontinentu o Bengálsko, region, který je dnes rozdělen mezi Indii a Bangladéš, a také přístav Madras, který dnes nese jméno Čennaj. Britská kolonizace Asie měla zpočátku čistě obchodní ráz a byla poháněna činností britských obchodních společností (slavná je např. Britská Východoindická společnost).⁷

Postavení Východoindické společnosti bylo ale v důsledku několika neblahých událostí postupně značně otřeseno, a větší vliv naopak získávala britská vláda, která svůj vliv (přímo či zprostředkovaně srze místní vládcy) rozšířila po celém indickém subkontinentu. V roce 1857 však nastal vážný zvrat v doposud optimistickém a relativně klidném vývoji. Velké indické povstání probíhalo mezi lety 1857-1858, a přestože bylo úspěšně potlačeno, mělo velký dopad nejen na britské obyvatelstvo žijící v Indii, ale také na psychiku britského lidu a politických elit. Předpoklad, že střízlivá a efektivní nadvláda zajistí spokojenost a klid v koloniích, bych navždy ztracen. Východoindická společnost byla nucena předat správu území do rukou britského panovníkova, čímž se z Indie stala britská korunní kolonie. Říše Velkých Mughalů tak definitivně zanikla a vládkyní se stala královna Viktorie, která byla prohlášena císařovnou Indie. (Judd 1999: 88, 96)

Britské osídlení na východní polokouli nebylo pochopitelně soustředěné jen na indickém subkontinentu. Lodím Východoindické společnosti se podařilo dosáhnout i břehů Číny (již v roce 1699) a obchod začal rychle vzkvétat. Poté, co byla Čína poražena v První opiové válce, byl

---

⁷BBC. Overview: Empire and Sea Power, 1714 - 1837 (http://www.bbc.co.uk/history/british/empire_seapower/overview_empire_seapower_01.shtml, 8. 2. 2012)

Británii roku 1842 postoupen Hong Kong. Výsledek druhé opiové války potvrdil vliv Británie v oblasti. Čínské přístavy musely od této chvíle zůstat pro evropské mocnosti otevřené.⁸

Od podpisu mírových smluv z roku 1815 se Velká Británie stala skutečným hegemonem moří a oceánů, a za viktoriánské éry se pak vyvinula v nejmocnější zemi světa. Britská námořní síla zůstala neohrožena až do začátku 1. světové války. Jediným konfliktem, který narušil tzv. Pax Britannica, byla Krymská válka (1854-1856), což působí až úsměvně v porovnání se stoletím předešlým, kdy byla Británie zapojena do nejméně pěti táhlých válek.⁹

V průběhu 19. století se začala otřásat v základech Osmanská říše, do té doby jedna z největších a nejmocnějších říší světa. Do oblasti Blízkého východu začaly brzy pronikat evropské mocnosti. Naprosto zásadní událostí se stalo otevření Suezského průplavu roku 1869, který umožnil propojení Středozemního a Rudého moře, a zároveň přivedl Francii a Velkou Británii do táhlého konfliktu. (Cartier a kol. 1996: 1394)

Velké Británii získala otevřením Suezské zkratky pro cesty do Indie, na Dálný východ, do Austrálie a Tichomoří. Bylo však nutné zajistit si v oblasti dostatečný vliv, a tak Británie zasahovala do vnitřních záležitostí Egypta, i zemí ležících v jeho blízkosti (Súdán, Bahrajn, Omán a další státy Perského zálivu). Když na začátku 80. let 19. století posílilo v Egyptě revoluční hnutí a k moci se dostala plukovnická junta, anglické i francouzské zájmy byly přímo ohroženy. Roku 1882 tak došlo k vojenské intervenci, při které byly egyptské nacionalistické síly drtivě poraženy. Od té doby Británie upevňovala svoji nadvládu nad Egyptem, která nakonec trvala více než sedmdesát let. V roce 1914 Spojené království dokonce vyhlásilo nad Egyptem protektorát. (Judd 1999: 113, 116-117)

Podobný osud čekal sousední Súdán, který byl spravován Egyptem prostřednictvím tzv. provinčních guvernérů, tedy de facto Brity, kteří na konci 19. století již Egypt kontrolovali. Nevítaná cizí nadvláda vedla k vzestupu náboženského vůdce Mahdího, který Súdán úspěšně sjednotil. Britové byli poraženi v bitvě u Chartúmu, ale později došlo k další britské intervenci v souvislosti s ruským a francouzským pronikáním do oblasti. Británie dala jasně najevo, kde je na Blízkém východě pánem v bitvě u Omdurmánu roku 1898, kde jasně zvítězila. O rok později byl Súdán prohlášen kondominiem pod společnou vládou Británie a Egypta, a není třeba dodávat,

⁸U. S. Department of State. Background Note: Hong Kong (<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2747.htm>, 10. 2. 2012)

⁹BBC. Overview: Victorian Britain, 1837 - 1901 (http://www.bbc.co.uk/history/british/victorians/overview_victorians_01.shtml, 10. 2. 2012)

kdo měl při správě země rozhodující slovo. (Judd 1999: 120-121)

Na konci 19. století zachvátilo Evropu doslova šílenství, které neslo dobové označení „závod o rozdělení Afriky“. Výčet afrických území, jež si Británie podmanila mezi lety 1880-1902, je více než impozantní - patřil mezi ně výše zmiňovaný Egypt a Súdán, Britské Somálsko, Uganda, Keňa, Zanzibar, Severní Rhodesie (dnešní Zambie) a Jižní Rhodesie (dnešní Zimbabwe), Njasko (dnes Malawi), Bečuánsko (Botswana), část Nigérie, část Zlatého pobřeží (dnešní Ghany), a ke Kapsku byly na jihu Afriky připojeny také státy Oranžsko a Transvaal. (Judd 1999: 122, 144)

Vliv Spojeného království byl na konci 19. století značný také v jihovýchodní Asii, kde se jednalo především o území Malajska. Roku 1896 zde vznikla Federace malajských států, která fungovala de facto jako britský protektorát. Korunní kolonie Singapur a Penang k federaci připojeny nebyly, což znamenalo přímou kontrolu Británie. Východně od Malajsie měla Británie další 3 državy - Brunej, Severní Borneo a Sarawak (Judd 1999: 142).

Poslední oblastí, kterou nelze opomenout je Tichomoří. Británie zde již delší dobu okupovala rozsáhlá území Austrálie a Nového Zélandu, svůj vliv však nadále rozšířila na další teritoria včetně části Nové Guineje, souostroví Fidži a Tonga nebo Cookových ostrovů. (Judd 1999: 143)

V první čtvrtině 20. století se zdálo, že na světě již není dál co dělit a koloniální horečka se chýlí ke konci. Británie dokonce vyslyšela volání nejvýznamnějších bílých kolonií po větší autonomii, a tak vzniklo např. Kanadské či Australské dominium. Versailleská smlouva však opět rozšířila britskou sféru vlivu. Jednalo se o tzv. mandátní území, tedy území, která před 1. světovou válkou patřila Německu či Osmanské říši. Británie měla dočasně spravovat mandátní území Palestina, Zajordánsko a Irák, v Africe pak části Kamerunu, Toga a Tanganiky. Další území přešla pod správu britských dominií v Tichomoří (Nová Guinea či Západní Samoa). O tom, jakým způsobem se britská koloniální říše vyvíjela v průběhu 20. století, a jak se Spojené království Velké Británie vyrovnalo s požadavky kolonií a dominií na získání autonomie či úplné samostatnosti, budou pojednávat další kapitoly. (Cartier a kol. 1996: 1376)

3.2 Vznik francouzské koloniální říše

Vzestup Francie jakožto koloniální mocnosti nebyl zdaleka tak přímočarý a jasný jako vývoj jejího ostrovního rivala. Největší územní rozlohy dosáhlo impérium po konci 1. světové války, kdy se rozrostlo o několik bývalých německých kolonií, a také o mandátní území Sýrie a Libanon, která

původně patřila Osmanské říši. Úspěchy Francie však byly vždy spíše střídavé. Územní ztráty byly nahrazovány nově dobytými oblastmi, a tak vznikla velmi rozmanitá říše, která zahrnovala území obsazené Evropany již delší dobu, nově objevená území, která byla pod přímým vlivem Francie, ale i země, kterým se podařilo uchovat si částečnou autonomii, či dokonce de facto nezávislost (Ort 1986: 6).

Koloniální expanze začala společně se vznikem zámořských obchodních společností ve Francii (Kanadská 1598, Severoafrická a Východoindická 1604, Senegalská 1626 a Luisiánská 1648). Existence těchto společností také určila směřování prvních koloniálních výbojů, v rámci nichž Francie obsadila podstatnou část Kanady, Severozápadní Afriky, ostrov Madagaskar, Mauricius a Réunion, založila osady v Indii i v Karibiku, které byly sice malé rozlohou, ale o to výnosnější. (Ort 1968: 6)

Francie se z počátku pokoušela proniknout také na území Střední a Jižní Ameriky, zde si však své pozice pevně drželi Španělé i Portugalci, svou pozornost musela tedy upřít spíše severním směrem. Mořeplavec Jacques Cartier dosáhl břehů Kanady roku 1534, nejednalo se však ještě o trvalé osídlení - o to se zasloužil až Samuel Champlain, který roku 1608 založil osadu Québec, a položil tak základ kolonie nazvané Nová Francie (Deniau 1998: 32).

Jméno Samuela Champlaina je spojeno i s oblastí zvanou Akádie (fr. L'Acadie), která tvořila východní část kolonie Nová Francie. První osídlení se datuje od roku 1603, kdy Pierre de Guast založil osadu Port-Royal (dnes kanadská provincie Nové Skotsko). Významné bylo také založení pevnosti Jemsek Charlesem de Latourem roku 1630, byly tak položeny základy provincie Nový Brušvik (Deniau 1998: 33-34). Kromě těchto dvou území Akádie také zahrnovala část provincie Québec, Main (dnes jeden ze států USA) a francouzské ostrovy Saint-Pierre a Miquelon.¹⁰

Francie si tato území neudržela. Sérii válek o Španělské dědictví definitivně ukončil roku 1713 Utrechtský mír, a území Akádie bylo dle mírové smlouvy postoupeno Velké Británii. Převzetí území do britských rukou provázal jev, který bychom dnes nazvali etnickým čištěním. (Skřivan 1999: 41). Mezi léty 1755-1763 došlo k tzv. "Grand déracement", což lze volně přeložit jako velké přemístění, v rámci něhož bylo z oblasti násilně deportováno asi 15 tisíc Akad'ánů, z nichž 7 tisíc zahynulo. Později se část Akad'ánů se do své domoviny vrátila, a dala tak vzniknout početné francouzské menšině v dnešním Novém Brušviku (Deniau 1998: 34).

---

¹⁰Nova Scotia Canada. Les Acadiens en Nouvelle-Écosse : du passé au présent (<http://www.gov.ns.ca/acadian/fr/lacadie-history.htm>, 13. 2. 2012)

Hlavním útočištěm se pro vysídlené Akad'any stala kolonie Louisiana (pojmenovaná po Ludvíku XVI., fr. la Louisiane), která byla původně také součástí Nové Francie. Je třeba si uvědomit, že současný stát Louisiana je pouze zlomkem rozlohy původní kolonie. V roce 1755 sem tedy začaly proudit zástupy Akad'anů, kteří se zde setkali se vřelým přivítáním od místních obyvatel. Ti si byli vědomi národnostní, rasové i kulturní sounáležitosti, přirozeným poutem bylo také katolické náboženství. (Natsis, James J. 1999: 325-326)

Rozsáhlý pás území podél řeky Mississippi, který se rozkládal od Velkých jezer až po Mexický záliv, objevil roku 1682 Robert de La Salle, a na počest Ludvíka XVI. (fr. Louis XVI.) jej nazval Louisiana. Na začátku 18. století bylo založeno město New Orleans (La Nouvelle-Orléans), a Louisiana se brzy stala korunní kolonií (Tétu 1997: 70).

Porážka v Sedmileté válce znamenala pro Francii ztrátu Louisiany - část byla postoupena Anglii a část Španělsku, které však bylo nuceno území předat zpět do francouzských rukou již roku 1800. Po vypuknutí Napoleonských válek se Francie rozhodla Louisianu prodat a roku 1803 tedy proběhla tzv. „koupě Louisiany“. Napoleon kolonii prodal Spojeným Státům Americkým za pouhých 80 milionů franků. Tato událost nebyla ojedinělým případem, Naopoleon se po nástupu na trůn obdobným způsobem zbavil i dalších zámořských území (Barrat a Moisei 2004: 30).

Od té doby začali na území proudit také američtí občané, kteří dohromady s původními Kreoly (potomci francouzských a španělských usedlíků, Indiánů a otroků z Afriky), Akad'any (kteří se smísili s Kreoly a vytvořili Cajunské etnikum) a Mulaty (francouzští míšenci, původem z Haiti, odkud utekli před revolucí a od roku 1809 se začali usazovat v oblasti New Orleans) vytvořili místní specifický kolorit, který je dnes veřejností i úřady v USA vysoce ceněn (Deniau 1998: 35).

Další z území, o které Francie přišla ještě v rané fázi koloniálního rozpínání, je Haiti. Bylo objeveno Kryštofem Kolumbem, který dal ostrovu název Hispaniola (neboli Španělsko), ovšem až o více než 200 let později (roku 1697) byla Ludvíkem XVI. z východní části ostrova vytvořena francouzská kolonie Haiti. Roku 1791 se stala do té doby bezprecedentní událost, když došlo k úspěšnému povstání otroků, kteří násilně převzali správu země do svých rukou. Nezávislost byla oficiálně vyhlášena roku 1804 Jean-Jacquesem Dessalinem, který se sám prohlásil císařem. Francie tak sice přišla o jednu z kolonií, ovšem francouzská nadvláda zanechala stopy na tváři Haiti dodnes (Deniau 1998: 36-37).

Indie

Porážka v Sedmileté válce přinesla Francii vážné ztráty nejen na západní polokouli. Francouzi si byli vědomi, že Indie je zdrojem obrovského bohatství, a tak zde praktikovali značně expanzivní politiku. Po roce 1763 však byli nuceni omezit své državy na 5 neopevněných měst, kterých se však nevzdali až do poloviny 20. století. Mezi tyto državy patřila města: Chandernagor, Janaon, Pondichery, Karikal a Mahé (Tétu 1997: 70-71).

Z dosavadního výčtu událostí je zřejmé, že na přelomu 18. a 19. století se francouzské impérium doslova otráasalo v základech. Až do 30. let 19. století se zdálo, že jeho sláva je již minulostí. Tehdy však Francie upřela svou pozornost na Africký kontinent, který představoval ztělesnění naděje na obnovení někdejší prestiže francouzské koloniální říše. Tyto naděje se nakonec naplnily a Afrika se stala jejím hlavním pilířem (její území tvořilo přibližně 80% rozlohy celé říše). Francouzů (i Evropanů obecně) žilo v zámořských koloniích málo, ovšem francouzská Afrika tvořila v tomto ohledu zvláštní výjimku. V severní Africe (v oblasti tzv. Maghrebu) převažovali Evropané nad domorodými obyvateli, což bylo dané především blízkou vzdáleností od Evropy a snesitelným podnebím (Cartier a kol. 1996: 1378).

Roku 1830 začala nechvalně proslulá francouzská invaze do Alžírsku. Trvalo dlouhých 17 let, než se Francii podařilo alžírské ozbrojené síly porazit, ale ani poté nebyla její pozice v Alžírsku zcela jednoznačná. Další zemí, která přitahovala pozornost Francie již od 30. let 19. století, bylo Maroko, dlouhou dobu však kontrolovala jen jeho pohraniční oblasti. O Maroko jevíly zájem také další evropské mocnosti (včetně Velké Británie a Německa), ale tomu se dařilo dlouhou dobu zůstat nezávislé. Situace postupně vyústila v tzv. Marocké krize (odehrály se celkem tři, a to v letech 1905, 1908 a 1911), ze kterých Francie vzešla jako vítěz, a z Maroka se tak stal francouzský protektorát (Cartier a kol. 1996: 1381). Francouzská armáda zasáhla také v Tunisku, které ovládla již roku 1881. Ovládnutí Sahary bylo dokončeno společně s definitivním dobytím Mauretánie roku 1930 (Tétu 1997: 73).

Francie nezasvětila 19. století jen kolonizaci Afriky, ale svou expanzi směřovala i do Tichomoří, kde se jí podařilo získat kontrolu nad Wallisovými ostrovy, Novou Kaledonií a Tahiti. Francie nebyla pozadu oproti ostatním evropským velmocím ani na Dálném východě, kde společně usilovaly o ovládnutí Číny. Na konci 50. let Čínu zaměstnávala druhá opiová válka, a Francie se tak podařilo získat Kočínčínu a Kambodžu (Ort 1968: 8-9). Na samém konci 19. století se

Francie za pomoci tvrdé síly zmocnila dalších území. Dobytí Hanoje umožnilo okupaci Tonkinu, protektorát byl rovněž vyhlášen v provinciích Annám a Laos. Spojením jednotlivých provincií vznikla Francouzská Indočína, a Francie si tak v oblasti zajistila značný vliv (Tétu 1997: 72).

V Africe pak Francie pokračovala v upevňování svého vlivu na ostrově Madagaskar, v Guineji a Gabunu, a pokusila se dokonce proniknout až do Sýrie, jejíž správu však převzala až po první světové válce v podobě mandátního území. Skrze stavbu Suezského průplavu se také snažila získat vliv v Egyptě, zde se však nakonec prosadila Velká Británie. Roku 1880 začali Francouzi opatrně pronikat do vnitrozemí kontinentu podél řeky Kongo a do konce století obsadili následující oblasti (dnes tyto státy): Senegal, Mali, Čad, Pobřeží Slonoviny, Středoafriická republika, Republika Kongo, Burkina Faso, Niger a Mauretánie (ta ale až roku 1904). Na východním pobřeží Afriky byl založen přístav Džibutti, který se stal základem Francouzského Somálska. Pro lepší organizaci a přehlednost byly roku 1904 západoafriické kolonie sloučeny do jednoho celku, nazvaný Francouzská západní Afrika (zde Mauretánie, Senegal, Súdán, Guinea, Pobřeží Slonoviny, Benin, Mali a Niger). O 6 let později byly do podobného celku spojeny i země rovníkové Afriky (Gabon, Kongo, Středoafriická republika a Čad). (Ort 1968: 9-10)

Zajímavostí je, že Francie mezi lety 1861 - 1867 učinila odvážný pokus vytvořit protektorátní území také v Mexiku, což ovšem skončilo neúspěchem. Poslední vlna rozšíření francouzské koloniální říše přišla po 1. světové válce, kdy Francie dostala na starost mandátní území kategorie A, mezi něž patřila již zmiňovaná Sýrie a Libanon, a také mandátní území kategorie B, kam spadaly bývalé německé kolonie Kamerun (resp. jeho část) a Togo (Ort 1968: 8).

3.3 Vznik belgické koloniální říše

Na závěr nelze opomenout Belgické království, které představuje druhou frankofonní koloniální mocnost. Belgie vznikla až roku 1830 a ve své historii byla sama opakovaně předmětem kolonizace. Sebevědomí země však posílila prosperující ekonomika (jedna z nejsilnějších v Evropě) i král Leopold II., který koloniální výboje významně podporoval, ba dokonce i sám financoval (Tétu 1997: 73). Na konci 19. století se tak Belgie mohla pyšnit první kolonií, která byla jí oficiálně přisouzena pod názvem „Svobodný stát Kongo“ na Berlínské konferenci roku 1885. Kongo mělo status osobní državy Leopolda II., který ho rok před svou smrtí (roku 1908) odkázal Belgii. Vznikla tak kolonie Belgické Kongo. Na počátku 20. století ovládala Belgie vedle Konga

---

ještě méně významná území V Číně a Jižní Americe (Barrat a Moisei 2004: 34). V roce 1918 byla pod belgickou správou jako mandátní území Společnosti národů připojena ještě Rwanda a Burundi, původně německé kolonie, nacházející se ve východní Africe (Tétu 1997: 74).

Kapitola 4

Společenství národů (Commonwealth)

Společenství národů (“The Commonwealth of Nations”, dále jen Commonwealth) je nejstarší dnes existující mezinárodní strukturou. Výjimečnost tohoto uskupení tkví v jeho neporušené historické kontinuitě a ve vzájemné loajalitě a solidaritě mezi jednotlivými členy. Typická je proměnlivost uskupení (stále přibývají noví členové, v minulosti naopak některé země vystoupily a své členství tak /dočasně/ přerušily) a také jeho právní neuchopitelnost - členové Commonwealthu sdílejí se svou mateřskou zemí odpor k písemným kodifikacím. Commonwealth se vyznačuje absencí písemné charty či jiné zakládací listiny a vztahy mezi mateřskou zemí a členy a členy navzájem fungují spíše na základě konvencí a zvykového práva (Hall 1953: 997).

4.1 Formování Commonwealthu

Od 16. století Anglie, později Velká Británie dobývala další a další území, aby tak do 20. století vstoupila jako nejmocnější země světa. V průběhu těchto staletí byla k Britskému impériu připojována stále nová území po celém světě, z nichž mnohá byla zalidněna původem anglickými, resp. britskými obyvateli. Tato území získala postupně status tzv. Dominií. Dominia měly vůči Británii téměř rovnoprávné postavení, měly výsadu místní samosprávy a hovořilo se o nich jako o tzv. „bílých dominiích“.¹ Výrazně podřadnější postavení měla vůči své mateřské zemi Indie a ostatní asijské kolonie, které tvořily jakési „anglo-asijské společenství“, třetí pomyslnou skupinu

---

¹Bílá dominia byly původně britské kolonie, kde angličtí, resp. britští usedlíci tvořili naprostou většinu populace. Prvním britským dominiem se stala Kanada, a vzhledem k tomu, že se tento model ukázal jako úspěšný, tak jej na počátku 20. Století postupně napodobily Austrálie, Nový Zéland a Kanada (Kirk-Greene 1981: 34).

pak představovalo „anglo-černošské společenství“. Tyto dvě skupiny tvořila závislá území, která byla přímo či nepřímo ovládána Velkou Británií (Romancov 2008: 21). Výsledkem bylo impérium složené z jednotek s vysokou mírou autonomie, a ostatních jednotek, které se začaly domáhat většího podílu na správě vlastní země. (Scott 1927: 95)

Impérium, procházející složitou proměnou, popsal roku 1884 Lord Rosebery² při své cestě do Austrálie jako “Commonwealth of Nations” (česky „Společenství národů“)³. Británie chtěla zabránit tomu, aby další země následovaly příkladu Americké revoluce, a podnikla tedy vůči členským zemím různé vstřícné kroky. V Quebecku si frankofonní obyvatelé mohli ponechat svůj jazyk, katolické náboženství i občanských zákoník. Jednotlivým koloniím byla postupně udělena vnitřní samospráva s ministerskou odpovědností (“self-government with ministerial responsibility”). Jako první tak bylo učiněno právě v případě Quebecku (1839), ve stejném roce následovalo Ontario, dále pak Nové Skotsko (1848), Nový Brunšvik (1848), a Ostrov Prince Edwarda (1851). Společně se svým vznikem pak byla samospráva udělena dalším kanadským koloniím, v roce 1870 Manitobě, o rok později Britské Kolumbii, v roce 1905 pak společně Saskatchewanu a Albertě. Stejných práv se dočkaly i kolonie v Tichomoří, již v roce 1855 Victoria, Nový Jižní Wales, Tasmánie a Jižní Austrálie, o rok později Nový Zéland, dále pak Queensland (1859) a Západní Austrálie (1890). Třetí oblastí, která obdržela tyto výsady, byla Jižní Afrika, konkrétně kolonie Kapsko (1872), Natal (1893), Transvaal (1906) a jako poslední v roce 1907 Oranžsko (Scott 1927: 97).

Z těchto kolonií se postupně staly federace, které v rámci Britského impéria představovaly jednotky s vysokou mírou autonomie. První takovou jednotkou se po sloučení původních koloniálních provincií stalo roku 1867 kanadské dominium (Scott 1927: 97). Termín „dominium“ byl převzat ze 72. žalmu bible a v překladu znamená „panství“. Výběru termínu byl velmi pragmatický, cílem bylo zvolit neutrální pojmenování, které by nevyvolávalo zjitřené emoce kanadských obyvatel ani jejich amerických sousedů. Právě z toho důvodu bylo nakonec upuštěno od původní idey Johna Macdonalda, který prosazoval název „kanadské království“.⁴

Roku 1901 obdržela status dominia i Austrálie, následoval Nový Zéland (1907), Jižní Afrika

²Earl Rosebery, celým jménem Archibald Philip Primrose, 5th Earl of Rosebery byl premiér britské vlády v letech 1894-1895 (<http://www.number10.gov.uk/past-prime-ministers/archibald-primrose-5th-earl-of-rosebery/>), 18. 3. 2012)

³Commonwealth secretariat. History (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/191086/34493/history/>), 11. 3. 2012)

⁴ Novotný, Lukáš (2009/2010). Moderní dějiny Velké Británie [přednáška]. Plzeň: Fakulta filozofická.

(1910) a Irský svobodný stát (1922).⁵ Rozhodnutí o vzniku dominií bylo výsledkem série konferencí, které probíhaly mezi roky 1887 až 1937. Účastnit se mohly pouze kolonie, jimž byla přiznána částečná autonomie (tzn. pozdější dominia). První tři konference proběhly v letech 1887, 1892 a 1902 pod názvem „Koloniální konference“, další dvě jsou známy jako „Imperiální konference“ a konaly se v letech 1907 a 1911. Situace za 1. světové války si vyžádala další dvě konference (v letech 1917 a 1918), které byly příznačně nazvány „Imperiální válečné konference“. Následovala tzv. „Konference premiérů“ roku 1921 a další dvě „Imperiální konference“ v letech 1923 a 1926 (Scott 1927: 95). Poslední dvě konference proběhly v letech 1930 a 1937, po 2. světové válce byl tento model nahrazen pravidelným setkáváním premiérů zemí Commonwealthu. Předmětem těchto konferencí byla také diskuze o společné obraně a ekonomických opatření, společné závěry pak byly vydávány formou nezávazných usnesení.⁶

Prezidentem Imperiální konference v roce 1911 byl britský premiér H. Asquith, který zde předložil dva možné způsoby, jak vyrovnat s problémy impéria. První cestou byla centralizace moci, která by tak spočívala výhradně v rukou Westminsteru. Druhou možností bylo rozložení (“disintegration”) impéria, kdy by jednotlivé kolonie následovaly příkladu americké revoluce. Vzápětí obě možnosti označil za absurdní, a zdůraznil, že současný model je v mnoha ohledech užitečný - např. samotná existence impéria popírá možnost války mezi členy. Zároveň uvedl, že dominia představují unikátní uspořádání, která se vyznačují privilegií jako je vláda práva (“reign of law”) či kombinací místní samosprávy a loajality britské koruně, což jim zajišťuje ochranu a snadnější dosažení zájmů (Scott 1927: 98).

Nakonec až události první světové války ukázaly, jakým směrem se impérium bude nadále vyvíjet. Dominia a Indie bojovaly po boku své mateřské země, účastnily se imperiálních válečných konferencí, byly přizvány k podpisu Versailleské smlouvy a po skončení války se pak staly členy nově vzniklé Společnosti národů. Británie se i díky pomoci dominií stala vítěznou mocností, byla však hluboce zadlužena a ze všech koutů impéria se ozývaly hlasy volající po autonomii (Judd 1999: 36).

Naprosto zlomovou se stala Imperiální konference z roku 1926, kde si dominia dokázala

---

⁵Commonwealth secretariat. History (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/191086/34493/history/>, 12. 3. 2012)

⁶Encyclopedia Britannica. Imperial Conferences (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1378454/Imperial-Conferences>, 16. 3. 2012)

vydobýt velmi liberálně formulovanou definici svého nového statutu. Výbor definoval dominia a jejich vztah k Velké Británii v tzv. Balfourově deklaraci, která říká, že „Dominia jsou autonomní společenství v rámci Britského impéria s rovnoprávným postavením, jež si nejsou nijak podřízena v žádném aspektu svých vnitřních ani zahraničních záležitostí, jsou však spojena společnou věrností vůči koruně a volně sdružena jako členové Britského společenství národů“. Tyto jednotky byly od této chvíle spojené v tzv. personální unii, kterou mezinárodní právo definuje jako svazek formálně samostatných států spojených osobou panovníka (Scott 1927: 99). Balfourova deklarace dominiím tedy zaručovala samostatnou zahraniční politiku a potvrdila jejich suverénní status, jenž byl uveden v Paktu Společnosti národů. Britská dominia a Indie tak dosáhly skutečné rovnosti vůči ostatním zemím světa (Scott 1927: 100).

Roku 1930 byla Balfourova deklarace oficiálně potvrzena přijetím zákona britského parlamentu (v platnost vstoupil roku 1931), který vešel ve známost jako tzv. Westminsterský status. Jeho schválením byla zrušena legislativní nadřazenost westminsterského parlamentu nad parlamenty dominií. Westminsterský status říká, že „britský parlament nadále nemůže přijímat zákony, které by platily pro nějaké dominium, pokud s tím samo nesouhlasilo, a žádný zákon přijatý parlamentem některého dominia nemohl být zbaven platnosti na základě toho, že odporuje britskému právu“ (Judd 1999: 303-304). Zákon byl okamžitě přijat v Kanadě, v Irském svobodném státu, Jižní Africe i Newfoundlandu, kterému byl však brzy status dominia odebrán (roku 1949 se pak stal jednou z kanadských provincií), o něco později jej přijaly také Austrálie a Nový Zéland. Složitější byl případ Indie, jíž se Británie dlouhou dobu zdráhala udělit status dominia. Stalo se tak až roku 1947 u příležitosti vyhlášení nezávislosti Indie, a tento stav trval pouze do roku 1950, kdy byla vyhlášena Indická republika.⁷

První světová válka a následné události (například odmítavý postoj dominií vůči Locarnským dohodám⁸ z roku 1925) přispěly k rozhodnutí britské vlády dominia k ničemu nezavazovat. V případě vypuknutí konfliktu se měla dominia možnost se k Británii připojit (Romancov 2008: 26). Stanoviska dominií se mnohdy lišila, nicméně již v době vypuknutí druhé světové války existoval

⁷Commonwealth secretariat. History (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/191086/34493/history/>, 15. 3. 2012).

⁸Locarnské dohody představovaly sérii smluv uzavřených na konferenci ve švýcarském Locarnu, která proběhla v roce 1925. Dohoda měla smluvně zaručit západní hranice Německa, východní hranice Německa však smluvně zaručeny nebyly, což neblaze ovlivnilo další vývoj na evropském kontinentu a pravděpodobně přispělo k vypuknutí 2. světové války (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/345660/Pact-of-Locarno>, 16. 3. 2012).

v rámci Commonwealthu předpoklad o vzájemné pomoci v případě ohrožení některého z členů. Neutralita byla oficiálně možná, ovšem v případě válečného konfliktu mohla být neutralita země vnímána jako neslučitelná s dalším členstvím v Commonwealthu. Dominia tedy v roce 1939 vstoupily do války po boku Velké Británie, aniž by byly k tomuto kroku jakkoliv smluvně vázány (Hall 1953: 1009-1010).

Druhá světová válka přivedla Británii na pokraj finančního zhroutení a efektivní správa zámořských území se záhy ukázala být nad její síly. Když se Indie rozhodla, že se stane republikou, neexistoval ještě pro takovou situaci precedent. Británie nechtěla o „perlu impéria“ přijít, a tak umožnila Indické republice stát se členem společenství, přičemž britský panovník již nebyl hlavou států společenství, ale pouze hlavou Britského společenství jako celku (Romancov 2008: 29-30).

Od konce druhé světové války probíhal postupný rozklad Britského impéria, ze kterého dnes zbylo jen 14 zámořských území. Jako první se v roce 1948 Commonwealth rozhodly opustit Irský svobodný stát a Barma, které tak staly vzorem pro podobně smýšlející členy společenství. Některé další země se rozhodly stát republikami či konstitučními monarchiemi. Na jaře roku 1949 se konala konference v Londýně, která položila základy pro začátek moderního Commonwealthu. Deklarace, která vzešla z této konference, nejen upravovala status britského panovníka ve vztahu vůči zemím Commonwealthu, ale dokonce upravila název společenství, aby tak lépe odrážel jeho měnící se podobu. Slovo „Britské“ bylo z názvu vynecháno, aby tak vzniklo více neutrální pojmenování - “The Commonwealth of Nations” (Judd 1999: 352-353).

4.2 Moderní Commonwealth

Oficiální internetové stránky společenství uvádí, že moderní Commonwealth je dobrovolným sdružením 54 nezávislých států, které se navzájem podporují a představují sílu zasazující se o mír, demokracii, svobodu, vládu práva (“rule of law”), udržitelný rozvoj, odstraňování chudoby a vytváření rovných příležitostí pro všechny. Značnou část členské základny tvoří bývalé kolonie Velké Británie, ovšem rozhodně to není pravidlem. Členské státy se nacházejí na všech kontinentech (kromě Antarktidy): 19 v Africe, 8 v Asii, 3 v Americe, 10 v Karibiku, 3 v Evropě a 11 v Jižním Pacifiku, přičemž ne všechny členské země jsou anglofonní - sedm z nich jsou frankofonní země a jedna rusofonní. V těchto zemích žije dohromady více než dvě miliardy obyvatel různých

náboženských vyznání a etnik⁹.

Královna Alžběta II. prohlásila, že „Moderní Commonwealth se žádným způsobem nepodobá bývalému impériu. Je to zcela nový koncept postavený na těch nejvznešenějších lidských vlastnostech: přátelství, loajalitě a touze po svobodě a míru“.¹⁰

4.3 Základní principy

Jak bylo zmíněno v úvodu k této kapitole, Commonwealth představuje svébytnou entitu, která již od svého vzniku funguje na několika základních principech. Charakteristické rysy Commonwealthu popisuje ve své studii australský historik a bývalý vysoký úředník ve Společnosti národů H. Duncan Hall:

1. Kontinuita, se změnami, ale bez revoluce (“Continuity, with change but without revolution”) vystihuje cestu, kterou si Británie pro své impérium zvolila v následku událostí Americké revoluce. Britské impérium, na rozdíl od Římského či Španělského, neskončilo rozpadem či revolucí, nýbrž revoluce započala jeho druhou etapu. Tehdy si již Británie byla vědoma skutečnosti, že může o svá zámořská území přijít, a rozhodla se tedy územím postupně udělit autonomii. Impérium se tak plynule proměnilo ve stabilní společenství suverénních států, které dohromady pojí společný jazyk, tradice a zájmy (Hall 1953: 997).
2. Absence písemných kodifikací a smluv upravující vztahy mezi členy byla po dlouhou dobu jakousi zvláštností, kterou se Společenství mohlo pyšnit. V polovině 20. století byl počet členů Commonwealthu ještě značně omezen, členy byly jen dominia, která s mateřskou Británií v rámci jednoho celku koexistovala a spolupracovala již po staletí, písemné kodifikace se tedy zdály být nepotřebné (Hall 1953: 1000).

Sám Lord Balfour se snažil zjistit, co zajišťuje soudržnost a kontinuitu Britského impéria. Krátkou, leč výstižnou odpověď si poznamenal na malý papírek, který byl nalezen až po jeho smrti. Balfour zde říká, že soudržnost zajišťuje za 1. vlastenectví, loajalita a tradice, a za 2. náboženství, rasa, hrdost v mnoha podobách, zvyk a jazyk. Samotné právo (tj. psaná

---

⁹Commonwealth Secretariat. The Commonwealth (http://www.thecommonwealth.org/Internal/191086/191247/the_commonwealth/, 19. 3. 2012).

¹⁰Commonwealth Secretariat. Head of the Commonwealth (http://www.thecommonwealth.org/Internal/150757/head_of_the_commonwealth/, 19. 3. 2012).

pravidla) představují nejslabší z těchto vazeb (“mere law is the weakest of all bonds”). Winston Churchill ve svém předválečném projevu z roku 1939 tvrdil, že členové impéria jsou si dobře vědomi své pozice a poslání, jež jim náleží, aniž by byli vázáni písemnou smlouvou. Tvrdí, že členové jednají na základě tzv. „hlubokých/vnitřních proudů“ (“deep tides”)¹¹, které vystupují na povrch v dobách krize (Hall 1953: 999, 1013).

V 60. letech, kdy impérium zasáhla vlna dekolonizace, se však situace změnila. Členy Společenství se staly nově nezávislé africké a asijské státy se zcela odlišným kulturním pozadím. Dominia jakožto nově kolonizovaná území cítila ke své mateřské zemi náklonnost, nazývala ji „domovem“, zatímco Indie, Pákistán, i ostatní asijské či africké země představovaly starobylé národy s historií a civilizací starší než národy evropské (Hall 1953: 1000). Postupně bylo tedy nutné přistoupit k podpisu několika smluv, základní hodnoty Společenství a podmínky pro členství byly vyjádřeny v Singapurské deklaraci¹² z roku 1971, o dvacet let později byla podepsána Deklarace z Harare¹³, která tyto hodnoty potvrzuje a stanovuje jasné cíle a směřování politiky Commonwealthu. Písemnou formu má například pravidlo upravující vztahy mezi členy a nečleny Společenství, které říká, že žádné dohody by neměly být uzavírány bez zvažování jejich možného dopadu na ostatní členy Commonwealthu či Commonwealth jako takový (Hall 1953: 1009).

3. Loajalita, solidarita a především vzájemná pomoc mezi členy v době krize (“mutual aide in time of trouble”) je považována za samozřejmost, přestože země nejsou ke spolupráci v oblasti kolektivní bezpečnosti¹⁴ vázány žádnou písemnou dohodou. Británie v minulosti mnohokrát zdůraznila, že pokud by došlo k napadení některého z členů Společenství,

¹¹Winston Churchill vysvětluje pojem “deep tides”ve slavném předválečném projevu z roku 1939: “Some foreigners mock at the British Empire, because there are no parchment bonds or hard steel shackles which compel its united action. But there are other forces far more compulsive to which the whole fabric spontaneously responds. These deep tides are flowing now. They sweep away in their flow differences of class and party. They override the vast ocean spaces which separate the Dominions of the King”(Hall 1953:999).

¹²Commonwealth secretariat. Singapore declaration of Commonwealth principles 1971 (http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/GFSR.asp?NodeID=141097, 19. 3. 2012).

¹³Commonwealth secretariat. Harare Commonwealth Declaration 1991 (http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7B7F83FE73-6E7D-45FB-BFBC-FA519E255E72%7D_Harare%20Declaration.pdf, 19. 3. 2012).

¹⁴Systém kolektivní bezpečnosti je vytvořen státy, které se dohodnou, že nebudou vzájemné konflikty a spory řešit s použitím síly. Poruší-li některý ze států toto pravidlo, vystavuje se kolektivní odvetné akce členů. Závazky, které státy přijímají, jsou reciproční a pravidla a normy v systému jsou vytvářeny na základě konsenzu. Systém kolektivní bezpečnosti je namířen proti neznámému a nespecifikovanému agresorovi ve snaze podpořit neznámou oběť (Waisová 2009: 82).

poskytla by mu veškerou možnou pomoc. Stejně stanovisko zaujaly i ostatní země, které potvrdily, že by se proti případnému agresorovi postavily po boku Velké Británie. Jak již bylo zmíněno výše, neutralita byla oficiálně možná, ovšem v případě válečného konfliktu mohla být neslučitelná s pokračujícím členstvím v Commonwealthu.

4.4 Charta Commonwealthu

Charta Commonwealthu v současné době neexistuje, základní hodnoty a cíle Společenství jsou uvedeny ve výše zmiňované Singapurské deklaraci, která byla roku 1991 potvrzena a doplněna Deklarací z Harare. Setkání předsedů vlád zemí v australském Perthu na podzim roku 2011 učinilo několik významných závěrů, které by měly vést k efektivnějšímu fungování Společenství. Součástí navržené reformy Společenství bylo mimo jiné také přijetí doporučení Eminent Persons Group (EPG)¹⁵, která ve zprávě nazvané „Time for Urgent Reform“¹⁶ navrhuje vytvořit Chartu Commonwealthu, jež by zavedla účinná opatření vedoucí k efektivnějšímu naplňování hodnot Společenství. Sám generální tajemník Kamalesh Sharma nedávno potvrdil, že by v blízké budoucnosti mělo dojít k sepsání Charty Commonwealthu, nejdříve je však nutné uspořádat jednání o jejím vzniku a podobě v jednotlivých členských zemích, tak aby skutečně reprezentovala zájmy lidu.¹⁷

4.5 Členství

Mezi zakládající členy Commonwealthu patří Velká Británie a dominia, kterým byla roku 1931 udělena samostatnost prostřednictvím Westminsterského statutu. V tomto roce tedy došlo k oficiálnímu „zdvojkolejení“ britského impéria, neboť některé státy získaly samostatnost, většina však zůstávala přímo podřízena londýnské vládě. Pro pojmenování britské koloniální říše se začalo používat dvojí označení „Impérium a Commonwealth“, které bylo často chybně zaměňováno.

¹⁵Eminent Persons Group byla ustanovena v roce 2009, aby prozkoumala možnosti reformy Společenství a příslušných institucí, tak aby došlo k zefektivnění jeho činnosti. Tato skupina se skládá z 11 odborníků pocházejících z různých zemí Commonwealthu (<http://www.thecommonwealth.org/subhomepage/228488/home/>, 24. 3. 2012)

¹⁶Commonwealth secretariat. Eminent Persons Group Report (http://www.thecommonwealth.org/document/33247/240734/241618/241620/eminant_persons_group_report.htm, 25. 3. 2012)

¹⁷Commonwealth secretariat. Charter of the Commonwealth (<http://www.thecommonwealth.org/news/191183/231999/244956/asksharmacharter.htm>, 25. 3. 2012)

Každé z těchto označení ve skutečnosti vyjadřovalo odlišný právní a politický vztah mezi metropolí a zámořskými území (Romancov 2008: 24).

Roku 1947 získaly nezávislost Indie a Pákistán a obratem se staly členy Commonwealthu. V 50. a 60. letech byl již proces dekolonizace nezadržitelný a Velká Británie byla nucena svým koloniím postupně otevřít cestu k samostatnosti. Nově nezávislé státy se rozhodly pro zachování pouta s někdejší mateřskou zemí a vstoupily do Commonwealthu, jehož členská základna se tak rozrostla o země Afriky, Karibiku, Středomoří a Jižní a Jihovýchodní Asie (Šanc a Ženíšek 2008: 37).

Kompletní seznam členských států Commonwealthu včetně roku vstupu a formy státního zřízení je umístěn v přílohách (viz příloha B).

4.5.1 Commonwealth realm

Commonwealth realm (česky lze přeložit jako „země pouta Koruny“) je členská země Commonwealthu, která uznává britského panovníka jako vlastní hlavu státu. Tyto “realms” (česky lze přeložit jako “království”) jsou se Spojeným královstvím v personální unii a v současnosti jich existuje celkem 15. Patří mezi ně: Austrálie, Nový Zéland, Kanada, Jamajka, Antigua a Barbuda, Belize, Papua Nová Guinea, Svatý Kryštof a Nevis, Svatý Vincenc a Grenadiny, Tuvalu, Barbados, Grenada, Šalamounovy ostrovy, Svatá Lucie a Bahamy. Všech 15 zemí je samozřejmě plně nezávislých, panovník má jen symbolickou roli, přestože mu výkonná moc stále *de iure* náleží. Pokud by tedy došlo např. k závažnému porušení ústavního pořádku, může svých pravomocí využít a vládu rozpustit či odvolat některé její členy atd. Zástupcem panovníka v jeho nepřítomnosti je generální guvernér.¹⁸

4.5.2 Kritéria členství

Kritéria pro členství se od roku 1931 neustále vyvíjela. Původní podmínkou pro členství byl status *domina*, to však ukončila Londýnská deklarace, která vytvořila precedent, když umožnila Indické republice vstup do společenství pod podmínkou, že uzná britského panovníka jako hlavu Commonwealthu. Další posun proběhl na začátku 60. let, kdy se Británie přihlásila k principu

¹⁸The British Monarchy. What is a Commonwealth Realm? (<http://www.royal.gov.uk/monarchandcommonwealth/queenandcommonwealth/whatisacommonwealthrealm.aspx>, 18. 3. 2012).

rasové rovnosti, který měl být od té doby podmínkou pro vstup do společenství. Čtrnáct bodů Singapurské deklarace z roku 1971 zavazovaly členy k budování a dodržování principů světového míru, svobody, lidských práv, rovnosti a volného obchodu. Tato kritéria potvrdila po konci studené války Deklarace z Harare roku 1991.

Na setkání šéfů vlád členských zemí (“Commonwealth Heads of Government Meeting”) v roce 2005 jmenoval tehdejší generální tajemník Don McKinnon komisi, která měla projednat záležitosti týkající se kritérií pro získání členství v Commonwealthu. Tato komise (“Committee on Commonwealth Membership”) zasedala v roce 2007 na setkání šéfů vlád členských zemí v Ugandě, přinesla zatím poslední závěry týkající se členství v Commonwealthu, a vyjádřila přesvědčení, že základní podmínkou pro vstup do společenství musí být sdílení základních hodnot a zásad, na kterých je fungování Commonwealthu postaveno. Komise zdůraznila, že je v zájmu společenství otevřít dveře novým členům, musí tak však být učiněno s opatrností.¹⁹

Základní kritéria pro členství v Commonwealthu, která vzešla ze zasedání komise, uvádím ve zkrácené podobě v přílohách (viz příloha D)

4.5.3 Pozastavení členství a vyloučení z Commonwealthu

Pokud členský stát poruší výše uvedené podmínky členství, může Commonwealth rozhodnout o uvalení sankcí. Hlavním orgánem, který má pravomoc tak učinit je Ministerská akční skupina Commonwealthu (“Commonwealth Ministerial Action Group”, dále jen CMAG). Orgán se skládá z generálního tajemníka Společenství a osmi ministrů zahraničí členských zemí, jejichž úkolem je rozpoznat a vyhodnotit závažnost porušení základních principů a hodnot Společenství vyjádřené v Deklaraci z Harare, a navrhnout adekvátní opatření. Skupina byla založena roku 1995 na setkání šéfů vlád členských zemí (CHOGM) V Aucklandu, její složení se od té doby každé dva roky po částech mění²⁰. CMAG může přistoupit ke dvěma způsobům sankcionování dle závažnosti porušení pravidel: 1. Může pozastavit členství či 2. doporučit vyloučení země ze Společenství.

1. Jestliže je stát dočasně vyloučen z rad Společenství (“Councils of the Commonwealth”),

¹⁹Commonwealth Secretariat. Membership of the Commonwealth: Report of the Committee on Commonwealth Membership (http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/GFSR.asp?NodeID=174532, 17. 3. 2012).

²⁰Commonwealth Secretariat. Suspension and Expulsion from the Commonwealth (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/180384/>, 19. 3. 2012)

znamená to, že se nemůže účastnit mezivládních setkání Společenství ani jiných aktivit a veškerá technická pomoc je přerušena. Pokud to situace vyžaduje, zemi může být po dobu vyloučení přiznán příspěvek určený k obnově demokracie. Sankce nejsou namířeny proti občanům vyloučené země, nýbrž proti vládě dané země. Probíhající projekty mohou tedy být dokončeny. V současnosti není žádná země Commonwealthu vyloučena z rad Společenství.²¹

2. Pokud je porušení závažnějšího charakteru, CMOG může přistoupit k pozastavení zastoupení státu v sekretariátu, na jednání hlav států Společenství a ostatních oficiálních akcích. Ostatní členové Commonwealthu jsou vyzváni, aby sami přistoupili k bilaterálním opatřením a omezily kontakt s vládou daného státu. Pokud tato opatření nejsou účinná, stát může být ze Společenství zcela vyloučen, což je v současnosti případ Fidži (viz příloha G).

Otázkou zůstává, do jaké míry jsou tato opatření efektivní. Oficiální internetové stránky Commonwealthu uvádí, že „po celých 13 let své existence CMOG nadále zůstává unikátním tělesem, jehož pravomoc přerušit členství či vyloučit zemi je výjimečná (“unparalleled”) ve srovnávání s jinými mezinárodními organizacemi“. Kritické hlasy však tvrdí, že nástroje pro uvalení sankcí nebyly v minulosti dostatečné pro stabilizaci situace v členských zemích. Řešení daného problému tak vždy muselo vzejít jaksi „zevnitř“ státu, nezávisle na uvalených sankcích.²²

4.6 Cíle Commonwealthu

Commonwealth je aktivní v několika oblastech, mezi něž patří např. rozvoj, budování demokracie, management dluhů a mezinárodní obchod. Svoji činnost se snaží koordinovat s ostatními organizacemi, aby bylo možné uskutečnit Rozvojové cíle tisíciletí. Obecné cíle Společenství jsou uvedeny v Singapurské deklaraci, která byla roku 1991 potvrzena a doplněna Deklarací z Harare, aktuální cíle a směřování činnosti a očekávané výsledky Commonwealthu však určuje tzv. Strategický plán (“The Commonwealth Secretariat’s Strategic Plan”). Tento plán je vždy sestavován

²¹Commonwealth Secretariat. Suspension and Expulsion from the Commonwealth (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/180384/>, 19. 3. 2012)

²²Tamtéž

na čtyřleté období, přičemž ten současný byl vytvořen pro období mezi roky 2008-2012 a hlavní důraz je kladen na dva vzájemně propojené cíle, které odrážejí základní hodnoty Commonwealthu: 1. Mír a demokracie a 2. Růst chudých zemí a udržitelný rozvoj. Commonwealth se různými prostředky snaží podporovat členské země a pomáhat jim v oblasti prevence a řešení konfliktů a při budování demokratických institucí a hodnot s důrazem na dodržování lidských práv. Snaží se přimět země severu a jihu k dialogu, který by byl schopen poskytnout odpovědi na některé palčivé otázky současné doby. Činnost Commonwealthu se soustředí na pomoc malým zemím a snaží se je významněji zapojit do mezinárodní politiky a obchodu.²³

4.7 Organizační struktura

4.7.1 Hlava Commonwealthu

Hlavou Commonwealthu je britský panovník, v současnosti tedy její veličenstvo královna Alžběta II. Je zároveň také hlavou 16 členských zemí Společenství. Její funkce je doživotní, nikoliv dědičná, a její role je spíše symbolická a ceremoniální. Královna vede jednání s vůdčími osobnostmi Commonwealthu, účastní se také setkání šéfů vlád členských zemí, které tradičně zahajuje, nebo navštěvuje hlavy členských států individuálně. Královna již navštívila většinu členských zemí Společenství, přičemž se nesetkává pouze se státníky, ale především také s obyvateli dané země. Její role je nezastupitelná také během oslav Dne Commonwealthu či o jiných svátcích.

4.7.2 Setkání předsedů vlád zemí Commonwealthu

Setkání předsedů vlád zemí Commonwealthu (“Commonwealth Heads of Government Meeting”, dále jen CHOGM) představuje nejvyšší orgán Společenství a v české odborné literatuře je často uváděn pod názvem „setkání šéfů vlád členských zemí“ (obě verze jsou možné).

Setkání předsedů vlád se koná každé dva roky. CHOGM slouží jako hlavní fórum pro diskuzi o základním směřování politiky Společenství, je zde rozhodováno o přijímání společných iniciativ a opatření. CHOGM organizuje vždy jedna hostitelská země ve spolupráci se sekretariátem. Po

²³Commonwealth secretariat. What we do (http://www.thecommonwealth.org/Internal/190957/what_we_do/, 25. 3. 2012).

úvodní ceremonii a oficiálním zasedání se předsedové setkají při tzv. “Retreat setting”, které je velmi neformální a vládne zde uvolněnější atmosféra. Může tak dojít k otevřené výměně názorů. O konkrétních rozhodnutích se poté nehlasuje, ale jsou přijímána na základně všeobecného konsenzu. Mezi hlavní témata, která jsou předmětem jednání CHOGM patří mezinárodní mír a bezpečnost, podpora demokracie, životní prostředí a změny podnebí, mezinárodní obchod, udržitelný rozvoj, podpora malých států, zadlužení zemí, vzdělání, rovnost pohlaví, lidská práva nebo problematika informačních technologií²⁴.

Představitelé členských zemí se pravidelně scházeli již od konce 2. světové války. Tato setkání se původně odehrávala ovšem jen mezi členy Commonwealthu, tedy mezi dominií a Velkou Británií pod názvem “Commonwealth Prime Ministers’ Conference” (dále jen CPMC). Místem konání byl výhradně Londýn, což odráželo přesvědčení Británie o nutnosti zachování impéria v tradiční podobě. Poté, co impérium zasáhla vlna dekolonizace, a nově nezávislé země se staly členy Commonwealthu, bylo nutné dosavadní koncept změnit. Setkání se již neměla konat v Londýně, místo toho byl zaveden systém rotace, tak aby se země mohly spravedlivě vystřídat. Na konferenci v Singapuru z roku 1971 byl pro setkání přijat také nový název CHOGM, který má odrážet rozmanitost Společenství. Účast na CHOGM tak od té doby nebyla omezena jen na premiéry členských zemí, ale zástupcem mohl být i prezident, resp. skutečná hlava státu. Zatím poslední CHOGM se konalo v Austrálii na podzim roku 2011.²⁵

4.7.3 Ministerská akční skupina Commonwealthu

Ministerská akční skupina Commonwealthu (“The Commonwealth Ministerial Action Group”, dále jen CMAG) byla založena na CHOGM v listopadu 1995, aby určila odpovídající postihy členským zemím, které závažně a opakovaně porušovaly základní zásady a hodnoty Commonwealthu. CMAG je tedy orgánem Společenství, který je oprávněn sankcionovat danou zemi dle závažnosti provinění. Zemi může být členství pozastaveno či může být dokonce CHOGM předložen návrh na vyloučení země ze Společenství (Šanc a Ženíšek: 2008).

Skupinu tvoří generální tajemník společně s devíti ministry zahraničí členských zemí, přičemž složení skupiny se obměňuje každé dva roky. V současnosti se CMAG skládá z ministrů následujících

²⁴Commonwealth Secretariat. Commonwealth Heads of Government Meeting (<http://www.thecommonwealth.org/subhomepage/33247/chogm/>, 24. 3. 2012).

²⁵Commonwealth Secretariat. Commonwealth Heads of Government Meeting (<http://www.thecommonwealth.org/subhomepage/33247/chogm/>, 24. 3. 2012).

zemí: Austrálie, Bangladéš, Jamajka, Kanada, Maledivy, Sierra Leone, Tanzánie, Trinidad a Tobago, a Vanuatu.²⁶

4.7.4 Sekretariát Commonwealthu

Sekretariát (“Commonwealth Secretariat”) je mezivládní uskupení zastupující všech 54 členských zemí, které funguje jako civilní koordinační jednotka Společenství. Hlavním úkolem sekretariátu je implementace rozhodnutí, na kterých se usnesla CHOGM. Mezi hlavní prostředky pro realizaci těchto rozhodnutí patří vytváření koalic, sdílení a šíření informací, odborné analýzy, technická asistence atd. Sekretariát Společenství také reprezentuje, v podstatě se mu snaží dělat reklamu, vytvářet pozitivní dojem, aby veřejnost vnímala činnost Commonwealthu jako užitečnou (např. prostřednictvím webových stránek).

Agenda sekretariátu se dělí do tří kategorií: technická asistence, poradenské služby a tzv. “policy development”. Vzhledem k tomu, že se jedná o mezivládní orgán, sekretariát může jednat přímo s vládami jednotlivých zemí. Prostřednictvím sekretariátu může tedy docházet ke skutečným změnám, bez zbytečných obstrukcí a byrokracie. Sekretariát také spolupracuje např. s OSN, která pomáhá naplňovat cíle CHOGM a zamezuje zbytečné duplikaci projektů a plýtvání peněz. V současnosti sekretariát zaměstnává 304 lidí z 39 zemí světa²⁷, a je vnitřně dělen do deseti sekcí.²⁸

4.7.5 Generální tajemník

V čele sekretariátu stojí generální tajemník (“Secretary-General”), který Společenství navenek reprezentuje, a zároveň je zodpovědný za vedení a dobrou správu (“good governance”) sekretariátu. Funkce generálního tajemníka byla ustanovena roku 1965 společně se vznikem sekretariátu. Generální tajemník je pověřen sestavováním tzv. Strategického plánu (“Strategic Plan”), který každé čtyři roky nově určuje hlavní náplň činnosti sekretariátu. Má oprávnění účastnit se

²⁶Commonwealth Secretariat. Commonwealth Ministerial Action Group (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/38125/cmag/>, 24. 3. 2012).

²⁷Commonwealth Secretariat. The Commonwealth Secretariat (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/180412/>, 24. 3. 2012).

²⁸Mezi sekce sekretariátu patří: Lidská práva, Společné služby, Právní a ústavní záležitosti, Politické záležitosti, Záležitosti mládeže, Komunikace a veřejní záležitosti, Strategické plánování a evaluace, Ekonomické záležitosti, Rozvoj vládnutí a institucí, a Programy sociální transformace (Šanc a Ženíšek 2008: 39).

CHOGM a do jednání zasahovat či ho doplňovat připomínkami. Jeho úkolem je tedy komunikace s představiteli členských zemí, ale také s médii a veřejností. Stejně jako generální tajemník OSN, i generální tajemník Commonwealthu může působit jako mediátor v konfliktu či poskytovat „dobré služby“ v případě ožehavých či jinak citlivých situacích, jež mohou v rámci Společenství nastat. Generální tajemník je volen na CHOGM²⁹. Od roku 1993 (CHOGM na Kypru) je generální tajemník volen na čtyřleté období (původně bylo pětileté), přičemž může být zvolen maximálně dvakrát (dříve neomezeno). Současným generálním tajemníkem je Kamalesh Sharma z Indie³⁰.

4.8 Hlavní „operatéři“ Commonwealthu

„operatéři“ jsou specializovaní činitelé, kteří uskutečňují agendu, jež byla přijata na zasedání CHOGM, a je náplní Strategického plánu. Současný strategický plán platí pro období mezi roky 2008-2012 a soustředí se dva hlavní cíle: 1. Mír a demokracie a 2. Růst chudých zemí a udržitelný rozvoj.

Veškerá činnost směřující k naplnění prvního z cílů Společenství je uskutečňována skrze čtyři programy:

1. Dobré služby pro mír (“Good offices for Peace”)
2. Budování demokracie a konsenzu (“Democracy and Consensus building”)
3. Vláda práva (“Rule of Law”)
4. Lidská práva (“Human rights”)

Činnost směřující k naplnění druhého z cílů Společenství je uskutečňována skrze čtyři programy:

1. Rozvoj veřejného sektoru (“Public Sector Development”)
2. Ekonomický rozvoj (“Economic Development”)

²⁹Generální tajemník může být zvolen výhradně na základě konsenzu mezi členskými zeměmi. Kandidáty mohou navrhnout vlády členských zemí. Na CHOGM je třeba odhadnout, který kandidát se těší největší podpoře, což se snadno pozná provedením tzv. fiktivní tajné volby. V okamžiku, kdy nelze pochybovat o jasném favoritovi, jsou kandidatury ostatních uchazečů staženy. Generální tajemník Společenství je tak zvolen skutečně jednomyslně (Šanc a Ženíšek 2008: 39).

³⁰Commonwealth Secretariat. Role of Secretary-General (http://www.thecommonwealth.org/Internal/191183/169940/role_of_the_commonwealth_secretary_general/, 24. 3. 2012).

3. Udržitelný rozvoj s ohledem na životní prostředí (“Environmentally Sustainable Development”)
4. Lidský rozvoj (“Human development”)

Zastřešující institucí pro efektivní naplňování cílů Společenství je Nadace Commonwealthu (“Commonwealth Foundation”). Jedná se o mezivládní instituci, která byla ustanovena na CHOGM v roce 1965 společně se sekretariátem Commonwealthu, aby posilovala občanskou společnost v členských zemích Společenství. Cílem nadace je přispívat k rozvoji demokracie, lidských práv, podporovat udržitelný rozvoj, bojovat proti chudobě a podporovat kulturu a umění v jednotlivých zemích. Nadace se snaží o naplnění těchto cílů různými prostředky - podporuje charity a dobročinné spolky, nevládní organizace, odborové svazy i náboženská uskupení. Slouží také jako fórum, jehož prostřednictvím mohou lidé vyslovit svůj názor. Zvláštní pozornost věnuje ekonomickému vzdělávání občanů, tak aby byli schopni plně využít svoje schopnosti a najít tak vhodné uplatnění na trhu práce. Finanční prostředky nadaci poskytují především členské státy, kterých je v současnosti 47.³¹

4.9 Hry Commonwealthu

Královna Alžběta II. ve svém vánočním projevu z roku 2010 zdůraznila důležitost sportu, který označila za klíčový pro budování komunit a vytváření harmonických vztahů mezi lidmi. Kromě zlepšení fyzické zdatnosti přináší sport a hry také rozvoj týmového ducha, sociální inteligence a smyslu pro fair play.³²

Sport představuje klíčový prvek identity Commonwealthu, na jehož rozvoj dohlíží sekretariát Commonwealthu prostřednictvím sportovního poradce (“Sports Adviser”), který zároveň spolupracuje s tzv. ministry sportu (“Commonwealth sports ministers”), kteří se scházejí pravidelně každé dva roky, a také jejich poradním orgánem (“Commonwealth Advisory Body on Sport”).³³

Nejdůležitější sportovní událostí jsou Hry Commonwealthu, kterých se účastní především soutěžící pocházející z členských zemí Commonwealthu, ovšem vítáni jsou sportovci z celého

³¹Commonwealth Foundation. About us (<http://www.commonwealthfoundation.com/Aboutus>, 25. 3. 2012)

³²BBC. Queen’s Christmas message hails unifying role of sport (<http://www.bbc.co.uk/news/uk-12078528>, 18. 3. 2012).

³³Commonwealth Secretariat. Sport and the Commonwealth (<http://www.thecommonwealth.org/subhomepage/143537/>, 18. 3. 2012).

světa. První ročník se konal roku 1930 v Kanadském Hamiltonu za účasti atletů z 11 zemí. Od té doby se hry konají každé čtyři roky (s výjimkou let 1942 a 1946), přičemž téměř každý rok se mohly těšit vyšší účasti a rozšíření počtu disciplín.³⁴ Původně 6 disciplín se rozšířilo na dnešních 17 základních disciplín (existuje také 15 disciplín pro zdravotně postižené), z nichž většinu tvoří typicky britské sporty, jako jsou kriket, sedmičkové rugby, vodní pólo, veslování či netball.³⁵

4.10 Den Commonwealthu

Den Commonwealthu (“the Commonwealth Day”) má přispívat k posílení pocitu sounáležitosti mezi členy a jeho program se snaží přispět k lepšímu chápání globálních problémů, prohloubení mezinárodní spolupráce a rozvoji činnosti přidružených organizací Commonwealthu.³⁶

Tento zvyk byl oficiálně zaveden již roku 1916 jako Den impéria (“Empire Day”), poté co impérium prošlo mnohými změnami a z jeho trosk se zrodil moderní Commonwealth, Den Impéria byl roku 1966 přejmenován na Den Commonwealthu. Roku 1977 bylo rozhodnuto, že oslavy se budou každoročně konat druhé pondělí v březnu. V tomto roce také poprvé proběhly oslavy ve všech členských zemích současně. Od 90. let jsou oslavy každý rok ve znamení jiného tématu, které je shodné s aktuálním celoročním tématem Commonwealthu.³⁷

V současnosti probíhají oslavy mnoha způsoby, přičemž hlavní část programu se za přítomnosti královny odehrává v Londýně, kam se sjíždějí zástupci zemí z celého společenství. Zlatým hřebem je zvláštní bohoslužba, která se koná ve Westminsterském opatství a je univerzální pro všechny náboženské denominace. V tento den také televize vysílá každoroční projev britské královny, který je věnován všem občanům Commonwealthu. Letos připadl Den Commonwealthu na 12. březen a jeho tématem bylo “Connecting Cultures” (česky „propojování kultur“).³⁸

³⁴Commonwealth Games Federation. The story of the Commonwealth Games (<http://www.thecgf.com/games/story.asp>, 18. 3. 2012).

³⁵Commonwealth Games Federation. Sports Programme (<http://www.thecgf.com/sports/default.asp>, 18. 3. 2012).

³⁶Commonwealth Theme. Commonwealth Day (<http://www.commonwealththeme.org/commonwealth-day/>, 18. 3. 2012).

³⁷Commonwealth Theme. History (<http://www.commonwealththeme.org/commonwealth-day/history/>, 18. 3. 2012).

³⁸The official website The British Monarchy. Commonwealth Day (<http://www.royal.gov.uk/MonarchAndCommonwealth/QueenandCommonwealth/CommonwealthDay.aspx>, 18. 3. 2012).

Kapitola 5

Frankofonie

Frankofonie je poměrně mladou, nicméně všeobecně uznávanou mezinárodní strukturou, která se snaží tvořit jakousi protiváhu vůči anglofonnímu Commonwealthu. Uskupení tvoří výjimečným fakt, že spolupráce mezi členy je založena především na užívání a šíření francouzštiny. Prostřednictvím společného jazyka pak členské země navazují dialog a spolupráci nejen v kulturní a společenské oblasti, ale také např. v oblasti ekonomické. Typickým znakem Frankofonie je vysoká proměnlivost uskupení (neustále přibývají noví členové, v minulosti bylo naopak členství několika zemí dočasně přerušeno).¹

5.1 Dekolonizace a formování Frankofonie

Před vypuknutím 2. světové války byla Francie na vrcholu své moci. Mohla se pyšnit druhým největším koloniálním impériem na světě, které zahrnovalo dominia, kolonie i protektoráty. Francouzské impérium bylo charakteristické svou různorodostí, která se odrazila i v klasifikaci současných zámořských území Francie, jež představují relikty koloniální minulosti. Systém správy kolonií byl podobně složitý, důkazem budiž fakt, že nejvyšším představitelem koloniální správy nebyla jedna odpovědná osoba, nýbrž dva ministři. První měl na starosti protektoráty v Tunisku, Maroku, Libanonu a Sýrii, druhý dohlížel na správu ostatních zámořských území v Africe (včetně

---

¹Organisation internationale de la Francophonie. Qui Sommes-nous? (<http://www.francophonie.org/Qui-sommes-nous.html>, 20. 3. 2012).

mandátních území Toga a Kamerunu²) a v oblasti Indického a Tichého oceánu (Barrat a Moisei 2004: 34).

2. světová válka však francouzské impérium hluboce zasáhla. Metropole padla během několika prvních týdnů války, a představa kolonií o neporazitelnosti Francie se tak rozplynula. Po skončení války se ocitla v situaci, kdy potřebovala získat zpět loajalitu svých kolonií pro obnovení mocenské pozice. Spojení mateřské země s koloniemi bylo však v průběhu války přerušeno, což vedlo k poznatku, že kolonie jsou schopny samostatné existence, aniž by nad nimi Francie musela držet ochrannou ruku. V mnoha koloniích došlo k vzestupu národně osvobozeneckých hnutí, která otevřeně kritizovala kolonialismus. Bylo zřejmé, že předválečné impérium je již definitivně překonanou formou správy (Ort 1968: 18-19).

Francie vzešla z války jako druhořadá mocnost a francouzština, která byla do té doby užívána jako přední jazyk diplomacie, upadla jaksí v nemilost, a její místo měla brzy zaujmout angličtina. O podobě nového mezinárodního uspořádání rozhodovaly především dvě velmoci - Spojené státy americké a Sovětský svaz. Ani jedna z velmocí neměla k západní Evropě nijak vřelý vztah, a obě zároveň patřily mezi největší odpůrce kolonialismu. Po celém světě se začaly ozývat hlasy, volající po okamžitém udělení nezávislosti všem koloniím a závislým územím. Tyto požadavky nacházely oporu v Atlantické chartě, která byla přijata Velkou Británií a Spojenými státy v létě roku 1941, a k níž se postupně připojily i další země včetně Francie. Článek 3 charty říká, že signatářské země „respektují práva všech národů zvolit si vládní formu, v níž chtějí žít a přejí si, aby byla vrácena svrchovaná práva a samostatná vláda těm, kterým byla násilím odebrána“ (Barrat a Moisei 2004: 35). Obsah článku 3 byl sice původně učen zemím okupovaných nacisty, a sám Churchill vyloučil rozpuštění britského impéria, avšak koloniální země si text snadno vyložily ve svůj prospěch (Ort 1968: 22).

---

² Mandátní území byla území, která byla dle Versailleské smlouvy přidělena do správy některé z vítězných mocností 1. světové války do té doby než budou připravena na samostatnost. Po 1. světové válce existovala mandátní území typu A (bývalá území Osmanské říše) a B (bývalé německé kolonie), přičemž Kamerun a východní část Toga, které spravovala Francie, spadala do kategorie B. V kategorii A měla Francie na starost Sýrii a Libanon (Tétu 1997: 73).

Generál de Gaulle³ se rozhodl znepokojivou situaci řešit uspořádáním konference, která měla navrhnout nové směřování francouzské koloniální politiky. Konference se uskutečnila roku 1944 v Brazzaville⁴. De Gaulle ve svém úvodním projevu uznal, že reorganizace koloniální říše je nutná, zdůraznil však nutnost vzájemné spolupráce mezi koloniemi a metropolí, přičemž autarkii⁵ označil za nežádoucí. Vzhledem k tomu, že na konferenci vůbec nebyli přizváni zástupci domácího obyvatelstva, nebylo pochyb, že cílem konference je zamezit jakékoli možnosti vývoje impéria směrem k autonomii (Ort 1968: 19-20).

Další významnou událostí bylo založení Organizace spojených národů na konferenci v San Franciscu na jaře roku 1945, která zavazovala členy organizace postupně dovést všechny koloniální země a závislá území k samostatnosti (Barrat a Moisei 2004: 35). Otázkou kolonií se charta OSN zabývá v 19 člancích, shrnutých do tří kapitol, podle nichž vstup země do OSN znamená zrušení jakékoliv formy závislosti na jiné zemi, protože všichni členové jsou si navzájem rovni. Francie, která patřila mezi původní signatáře charty, se tak dostala do svízelné situace (Ort 1968: 30-31).

Mezi léty 1945-1955 prošla francouzská koloniální politika významnou proměnou. Francie byla nucena upustit od ryze imperiální politiky, kterou se snažila uplatňovat vůči koloniím a musela postupně učinit opatření vedoucí k demokratizaci původního společenství. Roku 1946 byl schválen návrh nové ústavy, který představoval kompromis mezi metropolí a zámořskými územími. Ústava se měla stát symbolickou tečkou za minulostí a vytvořit nový rámec pro soužití Francouzů s národy koloniální říše. Jejím schválením byla ve Francii ustanovena Čtvrtá republika a vytvořen Francouzský svaz („Union Française“), jenž zahrnoval všechna zámořská území Francie. Podoba a struktura svazu byla vytvořena po vzoru britského Commonwealthu. Obyvatelé zámořských území se podle nové ústavy stali francouzskými občany, což značně rozšířilo

---

³Charles de Gaulle byl významným francouzským státníkem a vojenským generálem. Bojoval ve 2. světové válce, po porážce Francie uprchl do Anglie, aby zde reprezentoval svobodnou Francouzskou republiku. Po válce se stal tvůrcem tzv. páté republiky a zavedl zcela nový ústavní režim, který se začal nazývat polo-prezidentský či gaullistický. Jeho politika byla velmi svérázná, často kontroverzní, za zmínku stojí např. rozhodnutí o vystoupení z NATO roku 1966 či bojkot Evropského hospodářského společenství a vývoj vlastních jaderných zbraní. Faktem zůstává, že dokázal přivést Francii zpět mezi světové velmoci (http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/gaulle_charles_de.shtml, 24. 3. 2012).

⁴Konference se konala 30. 1. 1944 v hlavním městě tehdejší Francouzské rovníkové Afriky. Konference se zúčastnilo 20 guvernérů francouzských kolonií v Africe a členové „Poradního shromáždění“, které zastoupilo fr. parlament. Složení mělo tedy vážné nedostatky, kromě toho, že nebyly zastoupeny asijské kolonie, Sýrie, Libanon či kolonie v Tichomoří, bylo absurdní, že o osudu kolonií jednali jen francouzští úředníci, čímž byla rozhodnutí konference automaticky zpochybněna a mohla tak mít pouze doporučující charakter (Ort 1968: 19-20).

⁵Autarkie ve smyslu „soběstačnost“ (<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/autarkie>, 24. 3. 2012).

jejich práva (Barrat a Moisei 2004: 36).

Ústava rozdělila území svazu do čtyř kategorií, která disponovala odlišnou mírou autonomie (Ort 1968: 40-41):

1. zámořské departementy, které měly mít stejné pravomoci jako metropolitní departementy (patřily sem 3 alžírské departementy, Martinique a Guadeloupe, Francouzská Guyana a ostrov Réunion).
2. přidružená území, které byla původně označována jako tzv. poručenská území (tj. Togo a Kamerun).
3. přidružené státy měly představovat bývalé protektoráty Maroko, Tunisko, Kambodžu, Laos a Vietnam (k tomu však nakonec nedošlo).
4. zámořská území zahrnovala všechna ostatní koloniální území v Africe, Indii a Tichomoří.

Francouzský svaz měl vlastní orgány - Správní radu ("Haut Conseil") a od roku 1947 vlastní Shromáždění⁶, ovšem skutečné závažné otázky a změny projednávalo a schvalovalo francouzské Národní shromáždění, kde bylo zastoupení jednotlivých území Francouzského svazu minimální (Ort 1968: 42).

Fungování Francouzského svazu bylo úspěšné především v oblastech Francouzské západní Afriky ("Afrique-Occidentale française", AOF) a Francouzské rovníkové Afriky ("Afrique-Équatoriale française", AEF), ostatní území byla metropoli příliš vzdálená, a o to méně se dokázala se svazem identifikovat. Společně se získáním nezávislosti svaz opustily následující země: Kambodža a Jižní Vietnam (1955), Maroko a Tunisko (1956) a Laos (1957) (Barrat a Moisei 2004: 36).

Významnější obrat v koloniální politice Francie přinesl až rok 1956, kdy byl odhlasován rámcový zákon pro kolonie v „černé Africe“, tzv. "loi Defferre", jehož autorem byl tehdejší fr. ministr Gaston Defferre. Tento zákon změnil ústavu Čtvrté republiky a zaručil jednotlivým územím AOF a AEF vnitřní samosprávu. Francie si však ponechala pravomoc rozhodovat o měnové, zahraniční a bezpečnostní politice zemí, a to až do té doby, než získaly plnou samostatnost (Barrat a Moisei 2004: 36).

---

⁶Shromáždění se poprvé sešlo 10. 12. 1947 ve Versailles a skládalo se z 50 poslanců, zvolených Národním shromážděním, 25 členů Rady republiky a 75 představitelů zámořských území. Výkonná moc zůstala zcela v rukou francouzské vlády, zatímco Shromáždění mělo jen poradní úlohu. Přestože zasedalo ve Versailleském paláci, proběhlo bez nejmenší pozornosti veřejnosti (Ort 1968: 43-44).

Na konci 50. let se impérium otrásalo v základech a sama Čtvrtá republika se nacházela v hluboké krizi. Velkou moc získali pučisté, a Francii tak hrozil státní převrat a rozpoutání občanské války. Charles de Gaulle byl opět povolán k moci, aby Francii z krize vyvedl. Jeho úkolem bylo připravit novou ústavu, která by umožnila mimo jiné reorganizaci impéria (Ort 1968: 243). Nová ústava byla přijata v září 1958, a došlo tak k ustanovení Páté republiky. Podle nové ústavy mohla zámořská území rozhodnout o vlastní budoucnosti. Území měla na výběr ze tří možností: 1. zachování statutu quo, 2. získání úplné nezávislosti nebo 3. získání statutu autonomního státu, přičemž drtivá většina území se rozhodla právě pro třetí možnost. Nová ústava také zrušila Francouzský svaz, který byl nahrazen tzv. Společenstvím (“Communauté”)⁷, které se od 60. let stalo jakýmsi volným seskupením afrických autonomních států a francouzských zámořských území (Barrat a Moisei 2004: 37).

Communauté fungovala v zamýšlené podobě jen po dobu jednoho roku. Výkonná rada Společenství se naposledy sešla na jaře roku 1960. Společenství oficiálně zaniklo v květnu 1961, kdy de Gaulle rozhodl o vytvoření ministerstva spolupráce (“ministère de la Coopération”), které mělo poskytovat pomoc nově nezávislým zemím. Francie nakonec země AOF a AEF v jejich snaze o nezávislost neoficiálně podporovala, aby tak mohla odložit ”břemeno bílého muže” a soustředit se na vlastní vnitropolitické problémy. Jako první získalo nezávislost Mali, a ostatní státy AOF a AEF brzy následovaly (Barrat a Moisei 2004: 38).

Snahy Francie po konci 2. světové války obnovit ztracenou mocenskou pozici v Indočíně vyústily v dlouhotrvající krvavý konflikt. V oblasti vypukla občanská válka mezi jednotkami Viet Minhu (vietnamští marxisté, kteří byli podporováni Čínou), ostatními Vietnamci (křesťané, zastánci liberalismu, podporováni USA) a francouzskou armádou. Boje trvaly až do roku 1954, kdy Viet Minh zvítězil v bitvě u Dien Bien Phu a Francouzi byli nuceni oblast opustit. Vietnam byl rozdělen na komunistický Severní Vietnam a Vietnamský stát na jihu, který byl podporován západními mocnostmi (Barrat a Moisei 2004: 38-39).

Udělení nezávislosti Libanonu a Sýrii jakožto mandátním územím bylo po skončení 2. světové války samozřejmostí, a stalo se tak roku 1946. Tunisko a Maroko si naopak musely nezávislost

⁷Členy společenství byly následující země: Francie, Alžírsko, Sahara, Středoafriická republika, Čad, Republika Kongo, Benin, Gabon, Pobřeží Slonoviny, Madagaskar, Mauritánie, Niger, Senegal, Mali a Burkina Faso, dále pak zámořské departementy: Francouzská Guyana, Guadeloupe, Martinik a Réunion, a zámořská území: Komorské ostrovy, Francouzská Polynésie, Francouzské Somálsko, Francouzská jižní a antarktická území, Nová Kaledonie a Saint Pierre a Miquelon (Tétu 1997: 211-212).

těžce vybojovat, a oficiálně jim byla přiznána roku 1956 (Barrat a Moisei 2004: 39).

K pádu Čtvrté republiky přispěla velkou měrou Alžírská válka za nezávislost, která se odehrála mezi lety 1954-1962 (Tétu 1997: 214). Situace v Alžírsku byla zcela odlišná ve srovnání s vývojem ostatních kolonií. Jeho dobytí trvalo 17 let, a přesto se Alžírsko nikdy nestalo kolonií v pravém slova smyslu, vzhledem k jeho administrativnímu členění na tři departementy, které byly považovány za součást Francie. Evropané (tzv. “pieds-noirs”) zde tvořili 10% populace, která byla jinak čistě muslimská. V průběhu 2. světové války došlo k vzestupu národního hnutí, po skončení války se však Francie rozhodla jakékoliv další směřování země k samostatnosti zastavit. V Alžírsku se tak rozpoutalo ozbrojené povstání, které se rychle proměnilo v táhlou občanskou válku (Barrat a Moisei 2004: 39).

Válka za nezávislost přinesla neuvěřitelných půl milionu obětí na straně alžírských muslimů a zhruba dalších 100 tisíc muslimů bojujících po boku Francouzů (některé zdroje uvádí téměř milion obětí). Ztráty francouzských jednotek byly nesrovnatelně menší, ovšem do světa začaly prosakovat zprávy o jejich výjimečné brutalitě. Francouzská veřejnost i zbytek světa začaly na represálie pohlížet s odporem (Ort 1968: 327, 354). Generál de Gaulle pochopil, že nemá jinou možnost než přistoupit k jednání o nezávislosti. Válka byla oficiálně ukončena Évianskými dohodami roku 1962 a Alžírsku byla udělena plná nezávislost (Ort 1968: 352-353). Milion evropských “pieds-noirs” byl nucen uprchnout do Francie. Přestože de Gaulle pronesl, že „Francie a Alžírsko spolu vykročili jako bratři na cestě k civilizaci“, následky krvavé války jsou patrné dodnes (Barrat a Moisei 2004:39).

S výjimkou oblasti Maghrebu⁸ proběhla dekolonizace nakonec překvapivě hladce a vzájemné vztahy mezi metropolí a bývalými koloniemi v 60. letech by se v mnoha případech daly označit za vřelé (Alexandre 1969: 117).

Mezi léty 1959-1963 podepsala Francie se svými bývalými africkými koloniemi více než 200 bilaterálních dohod o vzájemné spolupráci. Mnohé africké země přesto vnímaly míru spolupráce jako nedostačující, a tak vznikaly různé regionální organizace. První organizací, která sdružovala všechny africké frankofonní země, se stala Společná africká a madagaskarská organizace (“Organisation Commune Africaine et Malgache”, OCAM) založená roku 1966. Právě tato organizace stála později u zrodu první oficiální frankofonní instituce - Agentury pro technickou a kulturní

⁸ Maghreb je region v severní Africe, který zahrnuje 5 zemí: Mauritánii, Maroko, Libyi, Tunisko a Alžírsko. Někdy se k němu počítá i sporné území Západní Sahary (<http://www.maghrebarabe.org/en/>, 24. 3. 2012).

spolupráci (“Agence de coopération culturelle et technique, ACCT) (Le Marchand 2006: 9).

Prozatím byl však jediným univerzálním společným jmenovatelem pro všechny bývalé kolonie francouzský jazyk, jehož užívání bylo v zemích zakořeněno také díky společnému systému koloniálního vzdělávání (Alexandre 1969: 118). Francouzi nikdy nebrali na domorodé jazyky velký ohled. Měli představu, že obyvatelstvu bylo třeba vštěpovat francouzštinu, která jim otevírala cestu k lepšímu životu, a šíření jazyka tak nepovažovali za pouhý nástroj sloužící k podrobení místních obyvatel. Francouzi svůj jazyk skutečně milují a jsou na něj velmi hrdí, francouzština pro ně představuje sociální instituci, a vše co se jí týká tak spadá do politické sféry, namísto kulturní, jak je zvykem u jiných národů (Alexandre 1969: 118-119).

Senegalský prezident Leopold Sédar Senghor je autorem výroku, který vystihuje ideu frankofonní kooperace: „V troskách kolonialismu jsme našli tento úžasný nástroj - francouzský jazyk“. Právě na užívání společného jazyka byly založeny první krůčky vedoucí ke zformování Frankofonie⁹ (celým názvem Mezinárodní organizace Frankofonie, “Organisation internationale de la Francophonie”, OIF) v její současné institucionální podobě. Již roku 1883 byla založena Francouzská aliance (“Alliance française”, AF) jakožto nevládní organizace pro šíření francouzského jazyka a kultury (Tétu 1997: 195). V současnosti můžeme její pobočky nalézt ve 135 státech světa a chlubit se může téměř půl milionem studentů¹⁰. Roku 1926 byla založena další frankofonní asociace - Sdružení spisovatelů užívající francouzský jazyk (“Association des écrivains de langue française”), v 50. letech bylo pak vytvořena podobná asociace sdružující frankofonní novináře, která funguje až dodnes pod názvem Unie frankofonního tisku (“Association de la presse francophone”).¹¹ V roce 1955 bylo založeno Společenství veřejných frankofonních rádií (“Communauté des radios publiques de langue française”), které od roku 2002 pod jiným názvem slučuje frankofonní rádiové vysílání Francie, Švýcarska, Kanady a Belgie.¹²

⁹Termín „frankofonie“ poprvé použil francouzský geograf Onésime Reclus roku 1880. Přestože na konci 19. století byl kolonialismus považován za nezpochybnitelnou skutečnost, Reclus se rozhodl pojmenovat sféru francouzského vlivu ne na základě mocenských kritérií, nýbrž na základě kritérií jazykových, resp. na základě užívání společného jazyka. Oblasti, kde se mluvilo francouzsky, označil souhrnným názvem „frankofonie“, který byl pro Recluse symbolem solidarity, bratrství a vzájemné spolupráce mezi národy. Termín však získal svůj smysl až v období dekolonizace, kdy si obyvatelé nově suverénních států uvědomili, že francouzština je pojítkem, které jim usnadní vzájemnou komunikaci a budou tak spolu moci snáze spolupracovat (Decaux 1990: 29).

¹⁰Alliance française. Francouzské aliance ve světě (<http://www.alliancefrancaise.cz/-Francouzske-aliance-ve-svete,34-.html>, 25. 3. 2012).

¹¹Association de la presse francophone. Historique (http://apf.ca/index.cfm?Repertoire_No=213798866&Voir=corporatif, 25. 3. 2012).

¹²Organisation internationale de la Francophonie. Une langue qui rassemble (http://www.francophonie.org/spip.php?page=page_frise_chronologique, 25. 3. 2012).

Významným byl pro frankofonní spolupráci rok 1960, kdy se uskutečnilo první mezivládní frankofonní setkání v podobě Konference ministrů školství (“Conférence des Ministres de l’Education”, CONFEMEN), která se od té doby koná každé dva roky, přičemž počet účastnických zemí je dnes téměř trojnásobný. O rok později došlo k založení sdružení univerzit užívajících francouzštinu jako vyučující jazyk, ze kterého se roku 1999 stává Univerzitní agentura Frankofonie (“Agence universitaire de la Francophonie”, AUF). AUF dnes sdružuje a pomáhá 710 univerzitám v 85 zemích světa. Konference ministrů a mládeže sportu (CONFÉJES) byla vytvořena po vzoru Konference ministrů školství v roce 1969, kdy byla také vytvořena Mezinárodní federace profesorů francouzštiny, která dnes sdružuje více než 80 tisíc učitelů francouzštiny ve 130 zemích. Zdaleka nejvýznamnější událostí tohoto období bylo založení mezinárodního sdružení parlamentů frankofonních zemí (“Association internationale des parlementaires de langue française”, AIPLF) roku 1967, které se roku 1997 stává Parlamentním shromážděním Frankofonie (“Assemblée parlementaire de la Francophonie”, APF), v současnosti fungujícím jako poradní orgán IOF.¹³

Francie se při utváření nové kooperativní struktury inspirovala Britským Commonwealthem a postupně vytvořila společenství zemí, které podobně jako Commonwealth, dokázalo úspěšně fungovat s omezeným počtem oficiálních institucí. Ideu založit takové společenství poprvé vyslovil tehdejší prezident Tuniské republiky Habib Bourguiba¹⁴ při návštěvě Senegalu. Ve svém projevu adresovaném prezidentu Senghorovi doporučil sdružení všech francouzsky mluvících zemí v Africe do jakéhosi „Commonwealtu po francouzsku“ se společnými institucemi, který byl respektovat suverenitu zemí a zároveň pomáhal koordinovat jejich cíle. Prezident Senghor¹⁵ jeho návrh obratem podpořil, ovšem bylo nutné rozhodnout, zda by mělo budoucí společenství fun-

¹³Organisation internationale de la Francophonie. Une langue qui rassemble (http://www.francophonie.org/spip.php?page=page_frise_chronologique, 25. 3. 2012).

¹⁴Habib Bourguiba (1903-2000) se roku 1957 stal prvním prezidentem Tuniské republiky. Významně se podílel na boji za nezávislost země a byl velkým zastáncem vytvoření Frankofonie, které dle jeho názoru mohla otevřít Tunisku dveře do světa. Roku 1965 se vydal na cestu po Africe, aby propagoval vytvoření „francouzského Commonwealthu“, což mu vyneslo přezdívku „neúnavný cestovatel“. Jeho názory byly velmi pokrokové, podporoval mimo jiné rovný přístup ke vzdělání či emancipaci žen. Roku 1975 byl jmenován doživotním prezidentem, a svůj úřad opustil až roku 1987 ze zdravotních důvodů (Le Marchand 2006: 11).

¹⁵Léopold Sédar Senghor (1906-2001) byl politik, spisovatel a básník. Roku 1960 byl zvolen prvním prezidentem svobodného Senegalu. Byl zarputilým zastáncem vytvoření frankofonního společenství a na konferenci v roce 1962 navrhl nahradit bilaterální smlouvy mezi Francií a africkými frankofonními zeměmi smlouvami multilaterálními, aby tak mohl vzniknout jakýsi „francouzský Commonwealth“. Účelem bylo udržení jednoty afrických států, koordinace cílů jejich politiky a zachování výjimečných vztahů s Francií. Na konferenci hlav států OCAM roku 1966 představil svůj projekt frankofonního společenství a byl zde pověřen, aby společně s prezidentem Nigérie Hamani Diorim přesvědčil ostatní státy k prohloubení spolupráce. Prezidentský úřad opustil roku 1980, poté zastával různé vysoké funkce přímo v rámci Frankofonie (Le Marchand 2006: 6).

govat čistě na bázi kulturní a ekonomické spolupráce, či zda by mělo napodobit britský model společenství a rozvíjet spolupráci i na politické úrovni (Alexandre 1969: 119).

Členové OCAM se vyslovili pro vytvoření frankofonního společenství v té či oné podobě, naopak Maroko a Alžírsko jej odmítli jako neslučitelný s Arabskou solidaritou (roli hrála také nedávná osvobozenecská válka), a Guinea koncept odsoudila s tvrzením, že jde o neo-kolonialistické spiknutí. Pro samotnou Francii byl tento koncept příliš vágní, a tak s vyjádřením čekala až do roku 1966, kdy Senghor a Diori přeložili prezidentovi de Gaullovi konečný návrh podoby frankofonního společenství. Struktura společenství měla být upořádána do tří vrstev v podobě soustředných kružnic:

1. Jádrem mělo zahrnovat Francii, státy OCAM, Tunisko, Mali, Mauritánii, Guineu a Haiti, které měla spojoval multilaterální spolupráce na poli kultury, ekonomiky i mezinárodních vztahů.
2. Druhá vrstva měla zahrnovat Alžírsko, Maroko, státy bývalé francouzské Indočíny a Libanon, jež by s jádrovými zeměmi spojovaly především kulturní aktivity, v menší míře pak vazby ekonomické.
3. Třetí vrstva měla zahrnovat Kanadu, Švýcarsko, Belgie a Lucembursko, jejichž spolupráci s ostatními frankofonními zeměmi měla být postavena výlučně na kulturní bázi (Alexandre 1969: 121-122).

Odpověď Francie byla spíše odmítavá, de Gaulle byl známý svým odporem vůči multilaterálním dohodám, které by mohly omezit nezávislou pozici Francie, navíc se obával, že by společenství mohlo být vnímáno jako pokus o neokolonialismus. Senghor sice prohlásil, že „pokud to bude nutné, vytvoříme si frankofonii bez Francie“, bylo však jasné, že bez Francie bude sotva možné vytvořit životaschopné společenství. Roku 1967 se Francie nakonec ujala vedení a v Paříži byl otevřen seminář, který měl zkoumat způsoby a prostředky pro organizaci mezinárodní frankofonní komunity (Alexandre 1969: 123-124).

5.2 Moderní Frankofonie

Mezinárodní organizace Frankofonie (“Organisation internationale de la Francophonie”, OIF) dnes sdružuje 75 států a vlád (z nichž 56 tvoří členské země a zbylých 19 představuje země pozorovatelské), ve kterých žije téměř 900 miliónů obyvatel, z nichž 220 milionů užívá francouzštinu jako rodný či úřední jazyk¹⁶. Hlavní sídlo společenství se nachází v Paříži.

Autorem konceptu moderní podoby frankofonní spolupráce je první prezident svobodného Nigeru Hamani Diori¹⁷, který navrhl projekt Agentury pro technickou a kulturní spolupráci (ACCT). Ta vznikla 20. března 1970 podpisem Dohody z Niamey¹⁸ a stala se hlavním koordinátorem frankofonní spolupráce. Náplní agentury se stala mimo jiné podpora francouzského jazyka, ovšem vždy v souladu s kulturní a jazykovou rozličností jednotlivých zemí, dále pak sběr a výměna informací mezi členy, a podpora vzájemné kulturní a technické spolupráce. Členství v organizaci státy zavazovalo k mnohostranné spolupráci, která měla vést ke vzájemné solidaritě a koordinaci spolupráce v oblasti udržitelného rozvoje (Le Marchand 2006: 12-13). ACCT se od svého vzniku neustále rozvíjela a rozšiřovala své pole působení, což vyžadovalo i změnu názvu, a roku 1998 tak vznikla Mezivládní agentura Frankofonie, později došlo k další úpravě názvu a od roku 2005 tak mluvíme o Mezinárodní organizace Frankofonie.¹⁹

5.3 Charta Frankofonie

Charta se skládá z preambule, 3 hlav a 17 článků a představuje právní základ celého společenství, určuje jeho institucionální podobu a strukturu a definuje jeho hlavní cíle. Podrobněji se také

¹⁶Organisation internationale de la Francophonie. Qui sommes-nous? (<http://www.francophonie.org/Qui-sommes-nous.html>, 5. 4. 2012).

¹⁷Hamani Diori (1916-1989) byl prvním prezidentem nezávislého Nigeru mezi léty 1960-1974. Měl ideu vytvořit frankofonní společenství se širokou členskou základnou, která měla zahrnovat např. i Kanadu, Švýcarsko a Lucembursko. Odezvy byly spíše smíšené, naopak jeho návrh na vytvoření Agentury pro technickou a kulturní spolupráci byl přijat velmi kladně a roku 1970 byla agentura oficiálně založena podpisem Dohody z Niamey. Jeho vládní období bylo typické udržováním silných vazeb s Francií (zvláště ekonomických), na mezinárodním poli si získal uznání diplomatickou činností v rámci nově vzniklé Frankofonie. Na domácí scéně si však nevedl tak dobře, jeho administrativa byla poznamenána korupcí, vláda nedokázala zavést nutné reformy či vypořádat se s hladomorem, který zemi zasáhl na počátku 70. let. Roku 1974 byla proto Dioriho vláda svržena vojenským převratem, a sám Diori byl vězněn až téměř do své smrti (Le Marchand 2006: 11).

¹⁸Dohodu z Niamey podepsalo 21 států - členské země OCAM, Belgie, Burundi, Kanada, Francie, Lucembursko, Mali, Monako, Tunisko a Jižní Vietnam, později se připojilo i Mali (Le Marchand 2006: 12).

¹⁹Organisation internationale de la Francophonie. Une histoire de la Francophonie (<http://www.francophonie.org/Une-histoire-de-la-Francophonie.html>, 2. 4. 2012).

věnuje vztahům mezi OIF a nevládními organizacemi, jazykovým záležitostem, či vymezuje okolnosti, za kterých by bylo možné pozměnit chartu či rozpustit OIF. Charta byla přijata na VII. summitu Frankofonie roku 1997 v Hanoji. Její revize byla schválena na XXI. ministerské konferenci na Madagaskaru v roce 2005.²⁰

5.4 Členství

Frankofonie sdružuje 75 států a vlád, z nichž 56 tvoří členské země a zbylých 19 představuje země pozorovatelské. Značnou část členské základny tvoří bývalé kolonie Francie, ovšem rozhodně to není pravidlem. Již mezi zakládajícími členy Frankofonie byly země, které s francouzským impériem neměly nic společného, a počet těchto zemí se neustále zvyšuje. Dnes proto na seznamu členských zemí můžeme nalézt např. Albánii, Belgie, Bulharsko, Burundi, Demokratickou republiku Kongo, Egypt, Švýcarsko, Řecko, Rumunsko či Arménii, a také množství pozorovatelských zemí, které nikdy nebyly součástí francouzské koloniální říše (např. Česká republika, Slovensko, Srbsko, Estonsko či Ukrajina).²¹

Kompletní seznam členských států Frankofonie včetně roku vstupu a formy státního zřízení je umístěn v přílohách (viz příloha E).

5.4.1 Členský status

Otázce členství v organizaci je věnován dokument²², který byl přijat v roce 2006 na XI. summitu Frankofonie v Bukurešti. Tento dokument rozlišuje a definuje celkem čtyři právní statuty, jež mohou jednotlivé státy a vlády sdružené v rámci Frankofonie získat, a to: 1. status plnoprávného člena, 2. status přidruženého člena, 3. status pozorovatelské země či 4. status „zvláštního hosta“,

²⁰Organisation internationale de la Francophonie . Charte de la Francophonie (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/charte_francophonie.pdf, 2. 4. 2012).

²¹Organisation internationale de la Francophonie. Statut et date d'adhésion des 75 États et gouvernements de l'OIF (<http://www.francophonie.org/Les-membres-de-l-OIF-classes-par.html>, 7. 4. 2012).

²²Dokument rozlišuje jednotlivé právní statuty zemí, které blíže spolupracují s Frankofonií a určuje podmínky pro přijetí do společenství, jeho plný název zní “Statuts et modalités d'adhésion à la Conférence des chefs d'état et de gouvernement des pays ayant le Français en partage adoptés par le IXe Sommet de la Francophonie (Beyrouth, 18-20 octobre 2002) amendés par le XIe Sommet de la Francophonie (Bucarest, 28-29 septembre 2006)” (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/modalite_adhesion_bucarest_2006-2-2.pdf, 7. 4. 2012).

přičemž každý status obnáší různá práva a povinnosti.²³

1. Status plnoprávného člena

Status plnoprávného člena (“statut de Membre de plein droit”) představuje nejvyšší stupeň kooperace v rámci Frankofonie a zemi umožňuje plnou účast na Summitu Frankofonie, CMF i CPF. Členové se dále účastní zasedání jednotlivých ministerských sektorů Frankofonie (“Conférences ministérielles sectorielles de la Francophonie”) a zasedání výborů CPF, a jejich občané mají jako jediní právo kandidovat na pozice v institucích Frankofonie a právo volit a hlasovat na Summitu, CMF a CPF. Zároveň jsou však zavázáni platit členské příspěvky (částku určuje CMF) a také by měli přispívat do tzv. Jednotného multilaterálního fondu (“Fond multilatéral unique”), což však není povinné.²⁴

2. Status přidruženého člena

Status přidruženého člena (“statut de Membre associé”) opravňuje státy účastnit se jednání Summitu, nejsou však oprávněni do něj vstupovat dokud neskončí. Poté jim může zástupce předsedajícího státu udělit slovo, a přidružený člen se tak může rovněž vyjádřit k tématu. Stejně podmínky platí i pro zasedání CMF, přístup je jim však odepřen na všechna jednání „za zavřenými dveřmi“, kde jednají pouze plnoprávní členové. Mohou se účastnit zasedání CPF, jejich hlas má však pouze poradní funkci. Přizváni mohou být na zasedání ministerských sektorů, různých kolokvií a schůzí odborníků. Přidružení členové také platí členské příspěvky, jejich výše se však liší (částku opět určuje CMF), zároveň je doporučeno platit i příspěvky dobrovolné.

3. Status pozorovatelské země

Status pozorovatelské země (“statut d’Observateur”) může být udělen státům i vládám a umožňuje jim účastnit se jednání Summitu a CPF, kterým však pouze přihlížejí. Podobné podmínky platí i pro účast na zasedání CMF, přičemž po skončení jednání může být pozorovatelské zemi umožněno vyjádřit se k dané problematice. Přizváni mohou být na

²³Organisation internationale de la Francophonie. Statuts et modalités d’adhésion ? la Conférence des chefs d’État et de gouvernement ayant le français en partage (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/modalite_adhesion_bucarest_2006-2-2.pdf, 7. 4. 2012).

²⁴Organisation internationale de la Francophonie. Statuts et modalités d’adhésion ? la Conférence des chefs d’État et de gouvernement ayant le français en partage (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/modalite_adhesion_bucarest_2006-2-2.pdf, 7. 4. 2012).

zasedání ministerských sektorů, různých kolokvií a schůzí odborníků, zpravidla se však účastní pouze těch zasedání, kde se jedná a hlasuje o projektech, na kterých pozorovatelská země přímo podílí. Pozorovatelé neplatí členské příspěvky, obvykle však dobrovolně přispívají do FMU, a pokud chtějí nahlédnout do různých dokumentů společenství, musí sekretariátu uhradit poplatek za zpřístupnění důvěrné dokumentace (povolení k přístupu a výši poplatku určuje CPF).²⁵ V současnosti má pozorovatelský status 19 zemí, včetně České republiky, který byl udělen již v roce 1999.²⁶

4. Status „zvláštního hosta“

Status „zvláštního hosta“ („statut d’invité spécial“) může být udělen entitám či územním jednotkám, které nejsou suverénními státy (např. státní příslušníci nečlenských zemí). Žádost o udělení tohoto statutu vyjadřuje vůli podílet se na činnosti Frankofonie a podporovat užívání francouzštiny v dané zemi. O udělení statutu se jedná a rozhoduje na každém Summitu, jeho prodloužení tedy není automatické. Zvláštní hosté se účastní zahajovacího ceremoniálu Summitu a zvláštních zasedání, kde se jedná o podobě možné externí spolupráce. Zváni jsou také na různé společenské a kulturní akce.²⁷

5.4.2 Podmínky pro členství

Podmínky pro členství v organizaci specifikuje výše zmiňovaný dokument (přijatý v roce 2006 na XI. summitu Frankofonie v Bukurešti), který za zcela zásadní považuje právě jazykové kritérium, jelikož sdílení společného jazyka zajišťuje kontinuitu a výjimečnost frankofonního společenství a komunity. Skutečnost, že v dané zemi není francouzština oficiálním jazykem, však ještě nepředstavuje překážku pro vstup. Rozhodující je postavení francouzského jazyka v dané zemi, jako dostatečné může být vnímáno užívání francouzštiny jako jednoho z oficiálních jazyků či pouze jako jazyka kulturního. Pro status přidruženého člena je nutné „detailně demonstrovat existenci příznivého prostředí pro používání a šíření francouzského jazyka“. Členství v organi-

²⁵Organisation internationale de la Francophonie. Statuts et modalités d’adhésion ? la Conférence des chefs d’État et de gouvernement ayant le français en partage (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/modalite_adhesion_bucarest_2006-2-2.pdf, 7. 4. 2012).

²⁶Organisation internationale de la Francophonie. Statut et date d’adhésion des 75 États et gouvernements de l’OIF (<http://www.francophonie.org/Les-membres-de-l-OIF-classes-par.html>, 7. 4. 2012).

²⁷Organisation internationale de la Francophonie. Statuts et modalités d’adhésion ? la Conférence des chefs d’État et de gouvernement ayant le français en partage (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/modalite_adhesion_bucarest_2006-2-2.pdf, 7. 4. 2012).

zaci je neodmyslitelně spojeno s přijetím základních principů a hodnot společenství, které jdou definovány v 1. článku Charty Frankofonie, zároveň jsou však členské státy zavázány vzájemně respektovat kulturní i jazykovou rozmanitost.²⁸

5.4.3 Proces přijímání nových členů

Dle Dohody z Niamey musí nejprve každý stát, který chce získat členství v organizaci, podat oficiální žádost²⁹. O přijetí do společenství rozhoduje Summit Frankofonie, který tak činí na základě doporučení CMF. Jednání probíhají za „zavřenými dveřmi“ a rozhodnutí o přijetí musí být učiněno jednohlasně.³⁰

5.4.4 Pozastavení členství a vyloučení z Frankofonie

Generální tajemník by měl mít neustále přehled o politické situaci v členských zemích, což mu umožňuje také Delegation pro demokracii a lidská práva (“Délégation ? la Démocratie et aux Droits de l’Homme”), která dohlíží na dodržování demokratických hodnot a lidských práv, a v případě jejich porušování obratem generálního tajemníka upozorní. Průběžné hodnocení fungování demokracie a dodržování základních hodnot a principů vyjádřených v Chartě v rámci má vést k prevenci konfliktu a vypuknutí násilí či politického útlaku. Tento systém hodnocení má za úkol definovat vhodná opatření vedoucí k obnovení či upevnění demokracie a lidských práv a svobod, včetně poskytování potřebné asistence daným státům či vládám, a přispět k vytvoření efektivnějšího systému včasného varování.³¹

V případě závažného porušení lidských práv, instance Frankofonie přistoupí ke společné iniciativě, aby tak zabránila zhoršení situace a přispěla k efektivnímu řešení problému. Konkrétní

²⁸Organisation internationale de la Francophonie. Les modalités d’adhésion ? l’Organisation internationale de la Francophonie (<http://www.francophonie.org/Les-modalites-d-adhesion-a-1.html>, 7. 4. 2012).

²⁹Kandidátská země musí nejprve požádat hlavu předsedající země o udělení statutu pozorovatelské nebo přidružené země (a to nejpozději 6 měsíců před následujícím Summitem) - žádný stát či vláda nemůže získat statut plnoprávného člena, aniž by v minulosti nebyl přidruženým státem. Pokud má takový stát zájem stát se plnoprávným členem (či pozorovatelský stát usiluje o statut přidruženého státu), je nutné podat novou žádost přímo generálnímu tajemníkovi (opět 6 měsíců před Summitem), který žádost předloží CPF a jejímu Výboru pro přijímání nových členů, a ti ji následovně předají CMF k dalšímu přezkoumání. CMF na Summitu poté předloží své závěry a doporučení a Summit jednohlasně rozhodne o přijetí dané země (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/modalite_adhesion_bucarest_2006-2-2.pdf, 8. 4. 2012).

³⁰Organisation internationale de la Francophonie. Les modalités d’adhésion ? l’Organisation internationale de la Francophonie (<http://www.francophonie.org/Les-modalites-d-adhesion-a-1.html>, 7. 4. 2012).

³¹Organisation internationale de la Francophonie. Déclaration de Bamako (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/Declaration_Bamako.pdf, 8. 4. 2012).

opatření pak navrhne sám generální tajemník:

1. Tajemník ve spolupráci s CPF a CMF může rozhodnout o vyslání tzv. mediátora, jehož působení v oblasti může pomoci přimět zneprátelené strany (či vládu dané země) k řešení problému.
2. Pokud tajemník rozhodne, že situace v dané zemi ohrožuje zájmy Frankofonie, může do země vyslat také tzv. právní pozorovatele (“observateurs judiciaires”), kteří mapují situaci a vytvoří podklady pro další kroky.

V případě zhroutení demokracie (čímž se rozumí státní převrat) či masivního porušování lidských práv (čímž se rozumí genocida), generální tajemník okamžitě uvědomí předsedu CMF a je svoláno mimořádné zasedání CPF, na kterém jsou dohodnuty následující kroky, které organizace může podniknout. Prvním krokem je obvykle veřejné odsouzení autoritativního režimu a vyslovení požadavku na okamžité zastavení násilí a obnovení ústavního pořádku. CPF poté může přijmout následující opatření:

1. CPF může navrhnout pozastavení nominací příslušníků daného státu na posty v mezinárodních organizacích.
2. CPF může odmítnout pořádání konferencí a kulturních událostí v dané zemi.
3. CPF může doporučit ostatním zemím Frankofonie zavést vůči dané zemi vízovou povinnost o omezení mezivládních styků.
4. CPF může navrhnout zakázat účast zástupcům dané země na zasedání jednotlivých instancí Frankofonie.
5. CPF může doporučit pozastavení jakékoliv multilaterální spolupráce s danou zemí, s výjimkou programů, které podporují přímo civilní obyvatelstvo, a které svou činností mohou přispět k opětovnému zavedení demokracie.
6. CPF může navrhnout přerušování členství dané země ve Frankofonii. V případě státního vojenského převratu proti demokraticky zvolenému režimu je přerušování automatické.

Pokud budou podniknuty kroky k obnovení ústavního pořádku a k zastavení porušování lidských práv, CPF může rozhodnout o obnovení členství dané země, která se tak opět bude moci podílet na fungování jednotlivých institucí Frankofonie. CPF ve spolupráci s ostatními mezinárodními a regionálními organizacemi navrhne způsob, jak efektivně přispět k budování stabilní demokracie v dané zemi.³²

V minulosti bylo vyhověno žádosti CPF o přerušování členství celkem čtyřikrát, a to v případě Mauritánie, Guinei, Madagaskaru a Mali. Madagaskaru bylo členství přerušeno 2. dubna 2009 po státním převratu, jenž byl odsouzen mezinárodní komunitou. Členství Madagaskaru dodnes nebylo obnoveno, dle oficiálního stanoviska organizace se tak stane až společně s nastolením ústavního pořádku a obnovením demokratických institucí. V případě Guinei bylo členství přerušeno v lednu 2009 po vojenském převratu a obnoveno až o dva roky později. Ze stejného důvodu bylo členství přerušeno i Mauretánii v srpnu 2008, a to až do prosince 2009. Zatím poslední zemí, které bylo přerušeno členství, je Mali. Stalo se tak na 83. zasedání CPF 30. března 2012 po vojenském převratu, při němž byl svržen demokraticky zvolený prezident Amadou Toumani Touré. Rozhodnutí bylo učiněno na základě kapitoly 5. Deklarace z Bamaka, a Mali tak bylo vyloučeno z jakékoliv multilaterální spolupráce v rámci Frankofonie, s výjimkou programů, jejichž přerušování by mělo přímý negativní dopad na civilní obyvatelstvo.³³

5.5 Cíle Frankofonie

O cílech a směřování činnosti společenství rozhoduje Summit Frankofonie, a to zásadně v souladu s Chartou společenství, která hlavní cíle obecně definuje. V současné době se náplň činnosti společenství dělí na čtyři hlavní „mise“:

1. Podpora a šíření francouzského jazyka

Podpora a šíření francouzského jazyka je jednou z hlavních misí organizace, ovšem má se tak dít výhradně v souladu se zachováním a podporou jazykové a kulturní rozmanitosti. Plnění této mise je obzvláště důležité nyní, v době globalizace, kdy ostatní

³²Organisation internationale de la Francophonie. Déclaration de Bamako (http://www.francophonie.org/IMG/pdf/Declaration_Bamako.pdf, 8. 4. 2012).

³³Union de la Presse Francophone. Le Mali suspendu de la Francophonie (<http://www.presse-francophone.org/index.php/upf-agence-de-presse/politique/le-mali-suspendu-de-la-francophonie>, 9. 4. 2012).

světové jazyky ustupují rozpínavé angličtině, a kdy dochází k tzv. „amerikanizaci“ jednotlivých národních kultur. Frankofonní země se v tomto ohledu velkou měrou zasloužily o vznik Úmluvy o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů (“the Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions”), kterou přijalo UNESCO v roce 2005. Přestože se Francie díky prosperitě nadnárodních korporací může pyšnit čtvrtou největší ekonomikou světa, je zároveň jedním z hlavních kritiků globalizace. Tvrdí, že instituce Světové obchodní organizace (“World Trade Organization”, WTO) neodráží přirozené fungování tržních sil, nýbrž nutí zbytek světa podřídit se americkému modelu tržní ekonomiky. Angličtina se stala univerzálním a jediným jazykem mezinárodní ekonomiky, což značně znevýhodňuje neanglofonní část světa (Neathery-Castro a Rousseau 2005: 680).

2. Mír, demokracie a lidská práva

Francie je jednou z nejstarších demokracií světa a členové Frankofonie se s tímto historickým odkazem ztotožňují a budování demokracie vnímají jako jeden z hlavních účelů existence společenství. Přijetím Deklarace z Bamaka z roku 2000 si Frankofonie zajistila stabilnější přísun finančních prostředků a pravomoc na užití efektivnějších způsobů sankcionování členských zemí, kde došlo k ohrožení demokracie. Frankofonie se za účelem podpory demokracie a lidských práv spolupracuje s dalšími mezinárodními organizacemi, jako např. s OSN, Organizací Africké Jednoty („Organization of African Unity”) či s britským Commonwealthem. Od svého založení vyslala Frankofonie celkem 23 diplomatických misí, které měly za úkol přispět k řešení konfliktu v členských zemích, v otázce zásahů do vnitřní suverenity zemí je však jednání organizace spíše váhavé a přijatá opatření jsou výhradně diplomatické povahy (Neathery-Castro a Rousseau 2005: 684).

3. Podpora vzdělávání a výzkumu

Frankofonie považuje vzdělávání za klíčové pro lepší fungování světa, pro vysvobození zemí třetího světa z koloběhu chudoby a pro úspěšné zavádění demokratických institucí a „dobré vlády“. Přístup k základnímu vzdělávání oprostěný od generových předsudků a nerovnosti chápe Frankofonie jako základ pro skutečnou změnu k lepšímu, pozornost je však věnována i střednímu a univerzitnímu vzdělání, a také vzdělávání dospělých (včetně

pořádání rekvalifikačních kurzů). Zároveň je kladen důraz na výuku francouzštiny, jejíž znalost otevírá lidem dveře do světa.³⁴

4. Spolupráce pro udržitelný rozvoj

Přestože se Frankofonie v minulosti soustředila převážně na sociální a kulturní rozvoj, v posledních letech byl kladen důraz především na rozvoj ekonomický. Jedním z hlavních cílů Frankofonie je spravedlivější rozdělení zdrojů, tak aby chudé státy dostaly adekvátní podíl finančních prostředků pocházejících z přírodního bohatství jejich zemí. Zároveň se snaží naučit státy s přírodními zdroji (především vodou a energií) hospodařit, tak aby nedošlo k jejich znehodnocení a mohly být zachovány i pro další generace. Úspěšnost ekonomické spolupráce v rámci Frankofonie je složité posoudit, protože Francie upřednostňuje poskytování vzájemné pomoci a asistence na základě bilaterální spolupráce mezi členskými státy, přestože Kanada či mnohé africké země by raději uvítaly multilaterální programy ((Neathery-Castro a Rousseau 2005: 684).

5.6 Organizační struktura

Hlava Frankofonie není jednoznačně určena. Článek 2 Charty Frankofonie dělí organizace a správu OIF mezi tři hlavní politické instance: Summit Frankofonie (“Sommet de la Francophonie”), Ministerská konference Frankofonie (“Conférence ministérielle de la Francophonie”, CMF) a Stálá rada Frankofonie (“Conseil permanent de la Francophonie”, CPF)³⁵. Přestože v rámci Společenství funguje jakési vzájemné omezování moci, Summit může prostřednictvím přijatých rezolucí významně ovlivnit směřování a podobu Společenství, a lze ho tak považovat za neformální hlavu Společenství. Mnohdy je za vůdčí osobnost považován generální tajemník, který Společenství reprezentuje navenek (Guillou 1993: 122).

Pokud to situace umožňuje, jednotlivé orgány společenství přijímají rozhodnutí na základě všeobecného konsenzu. Pokud konsenzu není dosaženo, přistoupí se k hlasování, přičemž každý člen disponuje jedním hlasem a rozhodnutí by mělo být přijato alespoň devíti desetinami přítomných

³⁴Organisation internationale de la Francophonie. Pour l'éducation et la formation (<http://www.francophonie.org/-Pour-l-education-et-la-formation-.html>, 28. 3. 2012).

³⁵Organisation internationale de la Francophonie. Organisation internationale de la Francophonie (<http://www.francophonie.org/L-Organisation-internationale-de.html>, 29. 3. 2012).

členů³⁶. Přehledné schéma organizační struktury je umístěno v přílohách (viz příloha F)

5.6.1 Summit Frankofonie

Summit Frankofonie, plným názvem Konference hlav států a vlád frankofonních zemí (“La Conférence des chefs d’Etat et de gouvernement des pays francophones”) je nejvyšším orgánem Společenství.

Již v roce 1969 se členské státy OCAM vyslovily pro zavedení pravidelných zasedání hlav frankofonních zemí. Trvalo bezmála 20 let, než byla tato myšlenka zrealizována. O zavedení summitu se zasloužil také kanadský premiér Pierre Trudeau, který doufal, že by takto šéfové vlád zemí severu i jihu mohli (také díky společnému jazyku) navázat dialog v oblasti politiky a ekonomiky a vyřešit tak některé palčivé otázky dané doby. Roku 1975 Léopold Senghor oficiálně požádal Francii o vytvoření instance summitu, která se vyjádřila souhlasně, a zhruba o deset let později, v roce 1986, byl fr. prezidentem Françoisem Mitterandem ve spolupráci s Brianem Mulroneym³⁷ uspořádán první summit Frankofonie, který se odehrál za hojné účasti (41 zemí) ve Versailles. Vzájemná diskuze hlav států otevřela cestu k řešení mnoha dlouhodobých problémů. S konečnou platností bylo rozhodnuto o oficiálním odsouzení režimu Apartheidu, byla navržena patření pro spravedlivější redistribuci bohatství v rámci členských zemí a byly stanoveny hlavní priority společenství³⁸.

Vzhledem k úspěšnosti prvního summitu bylo rozhodnuto, že se obdobná setkání budou konat každé dva roky, a to pokaždé v jiné hostitelské zemi. Předsedou summitu je hlava vlády hostitelské země. Mezi obvyklá témata patří diskuze o přijímání nových členských a pozorovatelských států, definuje se další směřování činnosti organizace, tak aby byl zajištěn hladký chod společenství, a aby mohly být efektivně naplňovány společné cíle. Nejbližší, již 14. summit³⁹ se bude konat v

³⁶UN Democracy. Cooperation between the United Nations and the Agency for Cultural and Technical Cooperation (<http://www.undemocracy.com/A-53-701.pdf>, 2. 4. 2012).

³⁷Martin Brian Mulroney byl konzervativním kanadským premiérem v letech 1984-1993 (Le Marchand 2006: 15).

³⁸Tyto priority byly rozděleny do třech oblastí: 1. rozvoj (rozvoj technologií, zemědělské výroby a výroby energie), 2. komunikace (získávání a výměna informací), 3. kultura (navýšení produkce písemností ve francouzském jazyce, vzdělání, rozvoj gramotnosti) (Le Marchand 2006: 15).

³⁹Od roku 1986 se doposud uskutečnilo 13 summitů Frankofonie: 1. 1986 v Paříži (Francie), 2. 1987 v Québecu (Kanada), 3. 1989 v Dakaru (Senegal), 4. 1991 v Paříži (Francie), 5. 1993 v Grand-Baie (Mauricius), 6. 1995 v Cotonou (Benin), 7. 1997 v Hanoji (Vietnam), 8. 1999 v Monctonu (Kanada, Nový Brunšvik), 9. 2002 v Beirutu (Libanon), 10. 2004 v Ougadougou (Burkina Faso), 11. 2006 v Bukurešti (Rumunsko), 12. 2008 v Québecu (Kanada), 13. 2010 v Montreux (Švýcarsko) (<http://www.francophonie.org/Le-Sommet.html>, 29. 3. 2012).

říjnu 2012 v Kinshase, hlavním městě Demokratické republiky Kongo⁴⁰.

5.6.2 Ministerská konference Frankofonie

Ministerská konference Frankofonie (CMF) se schází každý rok, aby zajišťovala politickou kontinuitu společenství. Členské i pozorovatelské země zde zastupují ministři zahraničních věcí, kteří dohlíží na implementaci rozhodnutí a usnesení přijatých na summitu. Zároveň mají připravovat poklady a otázky k projednání pro nadcházející summit. Ministři také schvalují rozpočet a udělování půjček členským zemím ze společného fondu (Le Marchand 2006: 18).

5.6.3 Stálá rada Frankofonie

Na multilaterálním principu funguje i Stálá rada Frankofonie (CPF), která byla vytvořena na summitu v Chaillotu roku 1991. Pod vedením CMF se podílí na přípravách nadcházejícího summitu Frankofonie a slouží také jako poradní orgán společenství. Rada má na starosti konkrétní projekty a dohlíží na jejich efektivní provedení. Jednotlivé projekty uskutečňují tzv. „operatéri“, neboli přímí činitelé Frankofonie (televizní kanály, univerzity, sdružení atd.), které vybírá, kontroluje a hodnotí právě CPF. Radě předsedá generální tajemník Frankofonie a představitele rady tvoří členové administrativy jednotlivých členských vlád (Guillou 1993: 122-123).

5.6.4 Generální tajemník

Generální tajemník je nejvyšší odpovědnou osobou celého společenství a jeho funkce a role jsou rovněž specifikovány v článku 2 Charty Frankofonie, který říká, že „generální tajemník je odpovědný za jednotlivé sekretariáty všech instancí Frankofonie“ (Frankofonie nemá jeden zastřešující sekretariát, nýbrž každá instance má pro efektivnější fungování sekretariát vlastní). Funkce tajemníka byla ustanovena až v roce 1995 na summitu v Cotonou (Benin) a společně se zavedením funkce tajemníka bylo také rozhodnuto o vytvoření sekretariátu. První generální tajemník byl zvolen o dva roky později na summitu v Hanoji. Stal se jím Boutros Boutros-Ghali, Egypťan, který v minulosti vykonával funkci generálního tajemníka OSN. Jeho výběr se ukázal být jako velmi šťastná a strategická volba, Boutros-Ghali využil svých cenných zkušeností a

⁴⁰Organisation internationale de la Francophonie. Le Sommet (<http://www.francophonie.org/Le-Sommet.html>, 29. 3. 2012).

pojem Frankofonie dostal do širšího povědomí světové veřejnosti. Roku 2002 byl generálním tajemníkem zvolen někdejší senegalský prezident Abdou Diouf (Le Marchand 2006: 16).

Generální tajemník rozhoduje o politickém směřování organizace, funguje také jako mluvčí organizace a oficiálně reprezentuje společenství na mezinárodní úrovni. Zprostředkovává přímou komunikaci mezi jednotlivými orgány společenství, odpovídá za hladký a efektivní průběh zasedání všech instancí Frankofonie, předsedá Stálé radě Frankofonie (CPF) a Ministerské konferenci Frankofonie (CMF), jmenuje členy správní rady (“Conseil d’administration de la Francophonie”), a také předsedá Radě pro spolupráci (“Conseil de coopération”), která sdružuje členy Správní rady, politiky z Parlamentního shromáždění Frankofonie (“Assemblée parlementaire de la Francophonie”, APF) i další „operatéry“ Frankofonie. Je také odpovědný za finanční politiku organizace a podílí se na schvalování rozpočtu. Stejně jako generální tajemník OSN, i generální tajemník Frankofonie požívá velké důvěry a prestiže. Jeho neutrální pozice mu umožňuje vystupovat jako mediátor poskytující dobré služby či jako zprostředkovatel jednání mezi stranami v případě konfliktu.⁴¹

5.6.5 „Hlavní operatér“ - Mezinárodní organizace Frankofonie

Hlavním operátérem (“opérateur principal”) Frankofonie je samotná OIF, tedy Mezinárodní organizace Frankofonie, která vznikla roku 1971 jako ACCT. Škála aktivit, jimiž se ACCT, později AIF, dnes OIF zabývá, byla již zmíněna výše. Od konce 80. let se začíná více prosazovat na poli mezinárodních vztahů a upevňuje svoji roli v rámci frankofonního společenství. Společně se čtyřmi „specializovanými operátory“ uskutečňuje agendu, jež byla přijata na summitu⁴². Roku 1994 se OIF opět přiblížila OSN a dalším uznávaným mezinárodním institucím díky založení tzv. „styčné kanceláře“ (“bureau de liaison”) v Ženevě, která slouží jako fórum pro vyjednávání, komunikaci a koordinaci činnosti mezi Frankofonií a dalšími kooperativními institucemi (Barrat a Moisei 2004: 55).

⁴¹Organisation internationale de la Francophonie. Les fonctions du Secrétaire général (<http://www.francophonie.org/La-fonction-de-Secretaire-general.html>, 29. 3. 2011)

⁴²OIF je dnes „hlavním operátérem Frankofonie v oblasti kulturní, vědecké, technické, ekonomické a soudní spolupráce, o jejímž směřování a naplňování je rozhodováno na summitu společenství“ (Barrat a Moisei 2004:55).

5.6.6 Čtyři přímí operatéri

Specializovaných činitelů neboli operátorů, jež převádí přijatou agendu Frankofonie do skutečnosti, je nespočet. Charta Frankofonie uvádí čtyři hlavní, tzv. „přímé operátory“ (“opérateur directs”): Mezinárodní frankofonní televizi TV 5, Univerzitní agenturu pro Frankofonii (“Agence universitaire de la Francophonie”, AUF), Senghorovu univerzitu v Alexandrii (“Université Senghor d’Alexandrie”) a Mezinárodní asociaci frankofonních starostů (“Association internationale des maires francophones”, AIMF).

1. TV5

TV5 neboli Mezinárodní frankofonní televize je první globální televizní stanicí užívající výhradně francouzský jazyk, která vznikla v roce 1985 ve spolupráci s pěti evropskými frankofonními kanály. Kanál TV5MONDE je schopno naladit 215 miliónů domácností po celém světě. Postupem času bylo vytvořeno dalších 8 kanálů, které jsou určeny pro regionální vysílání⁴³. TV5 vysílá nepřetržitě a je třetí nejrozsáhlejší televizní síť, což je obrovský úspěch, vezmeme-li v potaz, že první dvě příčky obsadila populární americká MTV a CNN (Wolton 2006: 106). Díky titulům v 13 jazycích není sledování TV5 vyhrazeno pouze pro diváky ovládající francouzštinu. Vysíláno lze sledovat i na internetu, přehledné a informativní jsou i oficiální stránky TV5 (<http://www.tv5.org/>). Televize slouží nejen k poskytování informací, ale také prezentuje Frankofonii zbytku světa. V tomto ohledu může být působení TV5 vnímáno jako problematické, protože snaha o vytváření pozitivního obrázku o frankofonním společenství může ovlivnit nezaujatost zpravodajství⁴⁴. Serge Adda, bývalý ředitel TV5, který se velkou měrou zasloužil o rozšíření televize, jednoznačně odmítl, že by TV5 měla sloužit Francii jako nástroj pro ovlivňování zahraniční politiky. Tvrdí, že pořady věnují všem oblastem frankofonního světa srovnatelné množství vysílacího času (samozřejmě v závislosti na aktuálním dění) TV5 podporuje kulturní diverzitu a rozvoj společenství (Adda 2004: 106).

2. Univerzitní agentura pro Frankofonii

⁴³Mezi těchto 8 kanálů patří: TV5 Afrique, TV5 Amérique latine, TV5 Asie-Océanie, TV5 États-Unis, TV5 FBS (France-Belgique-Suisse), TV5 Orient, TV5 Québec-Canada a TV5 Europe (<http://www.francophonie.org/article9,9.html>, 2. 4. 2012).

⁴⁴Organisation internationale de la Francophonie. TV5 (<http://www.francophonie.org/article9,9.html>, 2. 4. 2012).

Univerzitní agentura pro Frankofonii (AUF) existuje od roku 1961 (o jejím založení byla již řeč výše, byla to jedna z prvních frankofonních institucí) a v současnosti sdružuje 781 ústavů vysokého učení z 94 zemí. Celkem můžeme nalézt 67 zastoupení asociace v různých formách (sídlo, rektoráty, regionální pobočky a delegace atd.), rozmístěných na všech kontinentech. Díky štědrým příspěvkům vlád členských zemí, především Francie a Kanady, ale i menších zemí, disponuje AUF rozpočtem 40 milionů euro ročně. Globální rozšíření i množství finančních prostředků což umožňuje agentuře velmi efektivní fungování⁴⁵.

Agentura zprostředkovává různé studijní pobyty a výměny, spolupráci mezi univerzitami, technickou asistenci, organizaci stáží, debat a sympózií a podporuje publikační činnost v rámci univerzit. Na programu se bohatě podílí i země jihu, což přispívá k rozvíjení dialogu mezi zeměmi jihu a severu. Díky globálnímu působení agentury dochází k šíření znalosti francouzského jazyka mezi tisíce studentů ročně (Boutros-Ghali 2002: 42-43).

3. Senghorova univerzita v Alexandrii

Senghorova univerzita v Alexandrii byla založena bývalým prezidentem Senegalu Léopoldem Senghorem v roce 1989 a lze ji zařadit mezi vzdělávací instituce „třetího stupně“ („3e cycle“), mezi něž se kromě univerzit řadí i různé nástavby či rekvalifikační kurzy atd. Cílem instituce je vzdělávat a zdokonalovat schopnosti afrických elit a odborných pracovníků v různých oblastech⁴⁶, aby byli lépe způsobilí vykonávat odbornou činnost vedoucí k rozvoji afrických zemí. Věnuje se také školení afrických vyučujících, kteří jsou poté lépe připraveni předávat své vědomosti dále. Univerzita je fórem pro výměnu názorů, zkušeností a kontaktů. Zpravidla se tak děje prostřednictvím konferencí, seminářů či kolokvií ve spolupráci s ostatními operátory a institucemi Frankofonie.⁴⁷

4. Mezinárodní asociace frankofonních starostů

Posledním ze čtyř přímých operátorů Frankofonie je Mezinárodní asociace frankofonních starostů (AIMF), která vznikla roku 1797 na podnět tehdejšího starosty Paříže Jacqua Chiraca. Asociace se skládá ze zvolených zástupců více než 200 měst ve 49 zemích a je

⁴⁵L'Agence universitaire de la Francophonie. L'AUF en bref (<http://www.auf.org/auf/en-bref/>, 2. 4. 2012).

⁴⁶Systém vzdělávání je rozdělen do 4 kateder („départements“): 1. výživa a zdraví, 2. správa a administrativa, 3. životní prostředí, 4. správa kulturního dědictví (Barrat a Moisei 2004: 57).

⁴⁷Université Senghor. Editorial (<http://www.usenghor-francophonie.org/adm/rectorat/editorial.html>, 3. 4. 2012)

výrazem solidarity mezi zeměmi, které sdílejí stejné hodnoty, a společnými silami je se snaží naplňovat (posílení demokracie, zvýšení počtu žen v politice, podpora místního rozvoje aj.) Asociace hájí proces decentralizace a přidělení větších pravomocí místním politikům, kteří lépe rozumí specifické problematice daného regionu, a jsou schopni efektivněji přispět k jeho rozvoji. AIMF již podpořila více než 700 projektů, které měly přímý dopad životy místních obyvatel.⁴⁸

5.6.7 Poradní orgány

Parlamentní shromáždění Frankofonie ("L'Assemblée parlementaire de la Francophonie", APF) bylo založeno již roku 1967, v současné podobě pak existuje od roku 1999 a funguje jako poradní orgán Frankofonie. Skládá se ze 78 parlamentů a meziparlamentních organizací. APF může přijímat různá opatření, vedoucí k posílení rozvoje demokratických institucí, udržení míru a prevenci konfliktů, např. organizuje mise poskytující dobré služby či pozorovatelské mise, které mají dohlížet na spravedlivý průběh voleb (činnost APF je zpravidla zaměřena na země jihu). APF zároveň poskytuje prostor pro výměnu informací a projednávání individuálních potřeb jednotlivých členů⁴⁹. Zajímavé je, že členy se mnohou stát nejen představitelé parlamentů suverénních zemí (ať už členských, přidružených či pozorovatelských zemí Frankofonie), ale i představitelé jednotlivých provinčních parlamentů těchto zemí (např. z Britské Kolumbie či amerického státu Maine). Další dva poradní orgány Frankofonie představují výše zmiňované Konference ministrů školství (CONFEMEN) a Konference ministrů mládeže a sportu (CONFÉJES).⁵⁰

5.7 Hry Frankofonie

Hry Frankofonie jsou unikátním setkáním více než 3000 sportovců a umělců z celého světa, které se koná každé čtyři roky. Francouzština je společným jazykem zúčastněných zemí, a podporuje tak navazování dialogu mezi účastníky i veřejností. Rozhodnutí o založení tradice her bylo učiněno na 2. Summitu Frankofonie v roce 1987. Přítomným zástupcům členských zemí

⁴⁸ Association internationale des maires francophones. Accueil (<http://www.aimf.asso.fr/>, 3. 4. 2012).

⁴⁹ Organisation internationale de la Francophonie. L'Assemblée parlementaire de la Francophonie (<http://www.francophonie.org/L-Assemblee-parlementaire-de-la.html>, 3. 4. 2012).

⁵⁰ L'Assemblée parlementaire de la Francophonie. Les membres (<http://apf-francophonie.org/spip.php?rubrique2>, 3. 4. 2012).

se zalíbila myšlenka na vytvoření projektu pro frankofonní mládež a sportovní událost se zdála být pro tento účel ideální. Zároveň bylo rozhodnuto, že hry se budou konat střídavě v zemích severu a jihu, aby byly všechny členské země obohaceny stejnou měrou. Souběžně se sportovními disciplínami probíhají také různé kulturní soutěže, což v současném světě nemá obdoby (tvůrci tohoto modelu se inspirovali ve starověku, kdy sportovní klání bylo vždy doplněno o divadelní představení atd., takže bylo současně rozvíjeno lidské tělo i duch). První hry se odehrály roku 1989 v Casablance v Maroku a zúčastnilo se jich 900 sportovců a 600 umělců z 39 zemí světa. Nejbližší hry se budou konat v roce 2013 ve francouzském Nice. Soutěží se v 10 sportovních disciplínách⁵¹, od roku 2001 byly také zavedeny disciplíny pro zdravotně postižené. Mezi kulturní disciplíny patří např. zpěv, poezie, tradiční lidové tance, malba či fotografie⁵².

5.8 Mezinárodní den Frankofonie

Mezinárodní den Frankofonie (“Journée internationale de la Francophonie”), který se každoročně koná 20. března⁵³, je příležitostí pro oslavu úspěchů, jež bylo dosaženo díky frankofonní spolupráci. Tradice byla zavedena v roce 1998 a každý rok se mění místo oficiálních oslav a také jejich téma. Letošní oficiální oslavy Mezinárodního dne Frankofonie proběhly v Londýně za přítomnosti generálního tajemníka Abdou Dioufa, slavilo se však ve všech frankofonních zemích. Letošní téma oslav bylo nazváno „Francouzština je šancí“ (“Le français est une chance”).⁵⁴

---

⁵¹Mezi tyto disciplíny patří: atletika, basketbal, beach volejbal, box, fotbal, házená, judo, stolní tenis, tenis a wrestling (<http://www.jeux.francophonie.org/-Les-Jeux-.html>, 9. 4. 2012).

⁵²Les Jeux de la Francophonie. Arts, sports et langue française (<http://www.jeux.francophonie.org/-Les-Jeux-.html>, 9. 4. 2012).

⁵³Datum nebylo vybráno náhodně, ale je připomínkou podpisu Dohody z Niamey, tedy zakládající smlouvy Frankofonie, ke kterému došlo 20. března 1970 (<http://www.20mars.francophonie.org/Le-20-mars-Journee-internationale-de-la-Francophonie#note1>, 9. 4. 2012).

⁵⁴20 mars 2012 Journée internationale de la Francophonie. Le 20 mars: Journée internationale de la Francophonie (<http://www.20mars.francophonie.org/Le-20-mars-Journee-internationale-de-la-Francophonie>, 9. 4. 2012).

Kapitola 6

Komparace

6.1 Principy

6.1.1 Historická kontinuita

Kontinuita, se změnami, ale bez revoluce vystihuje cestu, kterou si pro své impérium zvolila Velká Británie. Ani proces dekolonizace neznamenal zpretrhání vazeb mezi mateřskou zemí a bývalými koloniemi, a impérium se tak mohlo plynule proměnit ve společenství autonomních, později suverénních států se společnými znaky. Francie dlouho odmítala udělování autonomie, a první vstřícné kroky vůči koloniím podnikla až po 2. světové válce, zatímco Británie umožnila vznik Kanadského dominia již v roce 1867. Mnohá francouzská území si musela autonomii, resp. samostatnost tvrdě vybojovat a následné udržování vztahů s bývalou metropolí bylo nežádoucí. Kontinuita byla zachována především v případě afrických států, které byly frankofonní spolupráci více nakloněné, další bývalé kolonie navázaly spolupráci s Francií až o desetiletí později, přičemž se odvolávaly spíše na jazykové než historické vazby. V některých zemích je otázka dekolonizace dodnes tak citlivá, že spolupráce zatím nepřichází v úvahu (např. Alžírsko).

6.1.2 Písemné kodifikace a smlouvy

Absence písemných kodifikací a smluv upravující vztahy mezi členy byla po dlouhou dobu jakousi zvláštností, kterou se Commonwealth mohl pyšnit. V polovině 20. století byl počet členů Commonwealthu ještě značně omezen, členy byly jen dominia, která s mateřskou Británií v rámci jednoho celku koexistovala a spolupracovala již po staletí, písemné kodifikace se tedy zdály být nepotřebné.

První významnější zámořské plavby, jež položily základ pro vznik Francouzského impéria, uskutečnila Francie v 16. století, tedy přibližně ve stejné době jako Velká Británie. Kontinuita francouzského impéria však byla narušena prohrou v sedmileté válce a napoleonských válkách, které zanechaly původní impérium v troskách. Francie si vybuodovala nové impérium až v 19. století, a historické vazby kolonií a mateřské Francie tak byly nesrovnatelně slabší než vazby v rámci britského impéria, jehož členové podle Churchilla jednájí na základě tzv. „hlubokých/vnitřních proudů“, které nahrazují písemné kodifikace. V 60. letech se členská základna Commonwealthu rozrostla i o země, které nebyly Británii tak blízké, a bylo nutné přistoupit k podpisu několika smluv, ovšem jejich množství bylo oproti ostatním kooperativním strukturám stále velmi omezené. Francie v 60. letech podepsala se svými bývalými africkými koloniemi více než 200 bilaterálních dohod o vzájemné spolupráci, a mnohé další následovaly po roce 1970, kdy oficiálně vznikla Mezinárodní organizace Frankofonie. Vztahy v rámci Frankofonie jsou ošetřeny několika deklaracemi a také prostřednictvím charty, kterou britské Společenství prozatím postrádá. Multilaterální kooperace se ve Frankfonii odehrává pouze v kulturní oblasti, ekonomická a politická spolupráce je i nadále navazována skrze bilaterální smlouvy s Francií. Commonwealth je tedy více homogenní společenství, které je schopné fungovat především na základě zvyků a konvencí, zatímco Frankofonie jakožto mladší a různorodější uskupení je nucena podmínky spolupráce definovat řadou smluv a kodifikací.

6.1.3 Loajalita, solidarita a vzájemná pomoc

Mezi členy Commonwealthu již od počátku probíhala kooperace na všech úrovních, včetně ekonomické a politické. Loajalita, solidarita a především vzájemná pomoc mezi členy v době krize byly v minulosti považovány za samozřejmost, přestože země nejsou ke spolupráci v oblasti kolektivní bezpečnosti vázány žádnou písemnou dohodou. Neutralita byla oficiálně možná, ovšem v

případě válečného konfliktu mohla být neslučitelná s pokračujícím členstvím v Commonwealthu. Dominia bojovala po boku Velké Británie v obou světových válkách. Otázkou zůstává míra dobrovolnosti, s jakou dominia jednala, jisté však je, že k vojenské spolupráci nebyla smluvně zavázána, což je vnímáno jako důkaz přirozené loajality a solidarity mezi členy. Jestliže události druhé světové války posílily vazby mezi členy Commonwealthu, v případě francouzské koloniální říše tomu bylo právě naopak. Francie padla během několika prvních týdnů války a spojení mateřské země s koloniemi tak po celé trvání války přerušeno, což vedlo k poznatku, že moc Francie není neomezená, a že kolonie jsou schopny samostatné existence. Vzhledem k mnohdy drastickému průběhu dekolonizace, byl možný zbývající pocit sounáležitosti zničen definitivně, a v 70. letech, kdy se začala utvářet institucionální forma frankofonní spolupráce, stálo společenství před složitým úkolem obnovit důvěru mezi Francií a bývalými koloniemi. Až na několik výjimek se dokázala většina států od minulosti oprostit a podílet se na vzniku nové kooperativní platformy, kde jsou si všichni členové rovni. Vytváření pocitu sounáležitosti a budování solidarity v rámci organizace však narušuje množství nových členských zemí, které nikdy součástí francouzské koloniální říše nebyly, a tak se jen těžkou mohou sjednotit se zbytkem frankofonního světa.

V současnosti existují různé jiné bezpečnostní kooperativní struktury, jejichž členy jsou i země Commonwealthu a Frankofonie, takže vzájemná pomoc v případě vypuknutí ozbrojeného konfliktu již není hlavní starostí členských zemí. Budování demokracie a míru je však stále jedním z hlavních cílů obou společenství, a vzhledem ke skutečnosti, že Commonwealth i Frankofonie disponují mechanismy pro sankcionování členských zemí je vzájemná solidarita a loajalita podmínkou pro dosažení konsenzu o podniknutí efektivních kroků pro obnovení demokracie v dané zemi.

6.1.4 Společný jazyk

Pokud bychom chtěli nalézt analogické označení k výrazu „Frankofonie“, použili bychom výraz „Anglosféra“ (“Anglosphere”), který je označuje skupinu zemí, kde převládá anglický jazyk a kulturní hodnoty, jejichž původ je odvozován z tradice Velké Británie.¹ Přestože představitelé Commonwealthu užívání společného jazyka nevyzdvihují tak často jako představitelé Franko-

¹Merriam-Webster. Anglosphere (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/anglosphere>, 20. 4. 2012).

fonie, anglický jazyk je významným pojítkem mezi jednotlivými členskými zeměmi. Za součást Anglosféry jsou však považovány i Spojené Státy Americké, které se vydaly vlastní cestou dlouho před vznikem Commonwealthu. Význam anglického jazyka zdůrazňoval i Winston Churchill, který je autorem čtyřdílných dějin Velké Británie s názvem “A History of the English-Speaking Peoples”. V této knize Churchill vyjadřuje svou víru v tzv. „zvláštní vztahy“ (“Special Relationship”) mezi Británií, Commonwealthem a Spojenými státy, které jsou do značné míry založeny na užívání společného jazyka. V roce 1940, bezprostředně po zvolení do funkce premiéra, pronesl Churchill svůj slavný válečný projev, mimo jiné o nutnosti „mobilizovat anglický jazyk a vyslat ho do války²“. Anglický jazyk je však pouze jedním ze společných rysů členských států Commonwealthu. Vzhledem ke skutečnosti, že angličtina je hlavním jazykem mezinárodního obchodu, výpočetních technologií i diplomacie, není třeba, aby Commonwealth její šíření výrazněji podporoval (Neathery-Castro a Rousseau 2005: 680).

Zatímco angličtina je v Commonwealthu jakýmsi průvodním jevem dlouhodobé hlubší spolupráce mezi členskými státy, samotný název „Frankofonie“ napovídá, že role francouzského jazyka je v rámci společenství zcela ústřední. Francie již tradičně užívala francouzský jazyk jako nástroj zahraniční politiky, v rámci Frankofonie má sloužit k naplňování politických a ekonomických cílů jednotlivých členů, a jako ochrana proti všudypřítomné „amerikanizaci“ společnosti. Francouzský jazyk byl v době založení Frankofonie jediným univerzálním společným jmenovatelem pro všechny bývalé kolonie, a členské země v něm tak našly základ pro vytvoření budoucí společné identity. Francouzština dodnes představuje sociální instituci a Francouzi ji považují za jakýsi klíč do světa (Weinstein 1976: 485-486).

6.2 Formování organizací

Zakládajícími členy Commonwealthu byly Velká Británie a dominia, kterým byla roku 1931 udělena samostatnost prostřednictvím Westminsterského statutu. Většina britských území však zůstávala přímo podřízena londýnské vládě, což způsobilo současnou existenci impéria a Commonwealthu. Až vlna dekolonizace v 60. letech způsobila zánik britského impéria a další členové

---

²“Now the hour had come for him to mobilize the English language, and send it into battle, a spearhead of hope for Britain and the world. We have joined together some of that Churchillian prose. It sustained. It lifted the hearts of an island of people when they stood alone. (<http://www.winstonchurchill.org/learn/speeches/quotations/quotes-faq>, 20. 4. 2012)

již vstoupily do Commonwealthu jako samostatné státy. Frankofonie vznikla v době, kdy byly všechny bývalé kolonie Francie již delší dobu nezávislé. Mezi zakládajícími členy patří i státy, které nikdy nebyly součástí francouzské koloniální říše (např. Belgie či Burundi).

Jediným předchůdcem Commonwealthu bylo britské impérium, zatímco země francouzského impéria se staly členy Francouzské svazu, případně i tzv. „Communauté“, než dosáhly plné samostatnosti a vstoupily do Frankofonie. Francouzský svaz („Union Française“) byl vytvořen roku 1946 a zahrnoval všechna zámořská území Francie. Podoba a struktura svazu byla údajně vytvořena právě po vzoru britského Commonwealthu. Na konci 50. let zasáhla francouzské impérium 1. vlna dekolizace a svaz obratem opustily nově nezávislá Kambodža a Jižní Vietnam (1955), Maroko a Tunisko (1956) a Laos (1957). Všechny tyto státy se o několik desetiletí později staly členy Frankofonie. V roce 1985 došlo k další reorganizaci impéria - Francouzský svaz byl zrušen a nahrazen tzv. Společenstvím („Communauté“), jehož členům byla udělena autonomie. Communauté fungovalo v zamýšlené podobě jen po dobu jednoho roku a oficiálně zaniklo v květnu 1961. Brzy poté získaly plnou samostatnost všechny francouzské kolonie. Zatímco Commonwealth se může chlubit neporušenou historickou kontinuitou, frankofonním zemím trvalo ještě téměř dalších deset let, než jejich spolupráce nabyla institucionální podoby, a do té doby spolupráce probíhala hlavně na společenské a kulturní úrovni. Jediným univerzálním společným jmenovatelem pro všechny bývalé kolonie byl francouzský jazyk.

Důležitá je také skutečnost, že idea o vytvoření Commonwealthu vzešla z Londýna, zatímco hlavními iniciátory frankofonní spolupráce byly africké státy a místní elity. Postoj Francie k možnosti hlubší spolupráce byl zpočátku jen na poli kulturním a společenském byl velmi vlažný až odmítavý. Situace se zdála být tak bezvýchodná, že africké země byly odhodlány budovat kooperativní struktury bez pomoci Francie a vytvořit tak jakousi „Francophonie sans la France“. Nakonec se však Francie vůdčí role ujala, ovšem až poté, co se ujistila, že podniknuté kroky nebudou zbytkem světa vnímány jako pokus o nekolonialismus (Alexandre 1969: 122). Představitelé Francie dodnes popírají, že by iniciativa pro vznik frankofonního společenství pocházela z jejich strany, a tvrdí, že hlavními iniciátory byly africké státy a Québec (Weinstein 1976: 487).

6.3 Členství

Členskou základnu Commonwealthu tvoří 54 států, zatímco Frankofonie v současnosti sdružuje 75 členských států a vlád (z nichž 56 tvoří členské státy a vlády, zbylých 19 má pak pozorovatelský statut).

Členy Commonwealthu se původně mohly stát jen dominia, tedy země, které jako hlavu státu uznávaly britského panovníka, a precedent pro přijímání zemí s jiným státním zřízením vytvořila až Indie. Británie nechtěla o „perlu impéria“ přijít, umožnila Indické republice stát se členem společenství, přičemž britský panovník již nebyl hlavou států společenství, ale pouze hlavou Britského společenství jako celku. Členství ve Frankofonii nikdy nebylo omezeno na určitou formu státního zřízení. Frankofonie i Commonwealth se však shodují na skutečnosti, že v dané zemi musí být demokratická vláda.

Členy Commonwealthu jsou i tzv. „země pouta Koruny“ („Commonwealth Realm“), které uznávají britského panovníka jako vlastní hlavu státu a se Spojeným královstvím tvoří personální unii. Členské státy Frankofonie mají zpravidla vlastní hlavu státu, výjimku tvoří pouze Kanada, která je současně členem Commonwealthu i Frankofonie a zároveň patří mezi „země pouta Koruny“. Zemí, které jsou členy obou společenství, je celkem 11, a patří mezi ně Kamerun, Kanada, Kypr, Dominika, Ghana, Mauricius, Mozambik, Rwanda, Svatá Lucie, Seychely a Vanuatu.

Značnou část členských základen obou společenství tvoří bývalé kolonie Velké Británie a Francie, není to však pravidlem. V případě Commonwealthu existují pouze dvě členské země, které v minulosti nebyly součástí britského impéria, a to Mozambik a Rwanda. Představitelé Commonwealthu tvrdí, že je v zájmu společenství otevřít dveře novým členům, musí tak však být učiněno s opatrností. Naopak Frankofonie je často kritizována za příliš benevolentní přístup ohledně přijímání nových členů. Předpoklady, které země musí splňovat, aby jí bylo uděleno členství ve Frankofonii, jsou velmi obecné, přičemž francouzština nemusí být oficiálním ani nijak výrazně rozšířeným jazykem v dané zemi. Existuje podezření, že v Moldavsku, které se stalo členem v roce 1996, neovládá francouzštinu ani 1% obyvatelstva. Žadatelské země by měly sdílet základní hodnoty a zásady, které Commonwealth či Frankofonii definují.

Frankofonie rozlišuje celkem čtyři různé právní statuty, jež mohou jednotlivé státy a vlády sdružené v rámci Frankofonie získat (statut plnoprávného člena, statut přidruženého člena, statut

pozorovatelské země či statut „zvláštního hosta“) a členy se mohou stát i jiné entity než suverénní státy (např. kanadská provincie Nový Brunšvik či Québec). Commonwealth se snaží zachovat pouze jednu kategorii členství pro suverénní státy jakožto plnoprávné členy společenství.

Způsob sankcionování členských států je u obou společenství podobný, přičemž Commonwealth má na výběr ze dvou způsobů „potrestání“ členské země - může pozastavit její členství či doporučit vyloučení země ze Společenství. V případě Frankofonie se mluví o přerušeni členství, což se de facto rovná vyloučení země z organizace. O porušení podmínek členství v Commonwealthu rozhoduje CMAG, ve Frankofonii pak CPF. V obou případech se jedná výhradně o diplomatické sankce, jejichž efektivita je sporná.

6.4 Cíle společenství

O cílech a směřování činnosti Frankofonie rozhoduje především Summit, v případě Commonwealthu pak CHOGM. Zatímco obecné cíle Commonwealthu jsou uvedeny v Singapurské deklaraci, která byla roku 1991 potvrzena a doplněna Deklarací z Harare, směřování a cíle činnosti Frankofonie jsou zaneseny v Chartě. Commonwealth a Frankofonie jsou aktivní v oblastech, mezi něž patří např. udržitelný rozvoj, prevence konfliktů, budování demokratických institucí a hodnot, lidská práva a rovnost pohlaví, management dluhů, mezinárodní obchod, životní prostředí atd. Je tedy zřejmé, že Společenství sdílí základní hodnoty a představy o směřování činnosti, a nelze je tak v žádném případě vnímat jako konkurenční celky. Uvědomují si, že vzájemnou spolupráci mohou umožnit svým členským zemím (jedná se převážně o malé či střední mocnosti, jejichž slovo nemá na poli mezinárodních vztahů velkou váhu, a stávají se tak často velmi zranitelnými) vyjádřit se k daným problémům a vyjednat si příznivější podmínky pro vlastní existenci v mezinárodním systému. Commonwealth a Frankofonie se samozřejmě nesoústředí jen na vzájemnou spolupráci, ale vlastní aktivity se snaží koordinovat také s činností OSN, a dalších vládních i nevládních organizací. Výčet výše uvedených skutečností může vyvolávat dojem, že náplň činnosti obou organizací je zcela identická, přesto Commonwealth i Frankofonie mají jistou doménu, které věnují zvýšenou pozornost. V případě Frankofonie je to jistě šíření francouzského jazyka a také podpora vzdělávání, důkazem budiž existence konference ministrů školství (CONFEMEN) či Senghorova univerzita v Alexandrii. Commonwealth se zabývá problematikou malých zemí a snaží se je významněji zapojit do mezinárodní politiky a obchodu.

6.5 Organizační struktura

Organizační struktura obou společenství se příliš neliší, jednotlivé instituce jsou si podobné, liší se však názvem a rozsahem a druhem kompetencí. Odlišná je přirozeně hlava společenství, rozdíly lze nalézt také ve způsobu hlasování. O konkrétních rozhodnutích se v Commonwealthu nehlasuje, ale jsou přijímána na základně všeobecného konsenzu. V rámci Frankofonie jednotlivé orgány společenství přijímají rozhodnutí na základě všeobecného konsenzu, umožňuje-li to situace. Pokud konsenzu není dosaženo, přistoupí se k hlasování, přičemž každý člen disponuje jedním hlasem a rozhodnutí by mělo být přijato alespoň devíti desetinami přítomných členů.

6.5.1 Hlava společenství

Hlavou Commonwealthu je britský panovník, jeho role je však spíše symbolická a ceremoniální. Oficiální hlava Frankofonie není jednoznačně určena. Za neformální hlavu společenství je možné považovat hlavu předsedající země Summitu společenství či generálního tajemníka, který společenství reprezentuje navenek.

6.5.2 Nejvyšší orgán společenství

Nejvyšším orgánem Frankofonie je tzv. Summit (neboli Konference hlav států a vlád frankofonních zemí). Setkání předsedů vlád zemí Commonwealthu (CHOGM) představuje nejvyšší orgán Commonwealthu. Oba orgány jsou si podobné, fungují na základě mezivládního principu a konají se v pravidelném intervalu dvou let, avšak představitelé členských zemí Commonwealthu se pravidelně schází již od konce druhé světové války, zatímco první frankofonní Summit se konal až v roce 1986. Na jednání je definováno další směřování činnosti organizací, tak aby byl zajištěn jejich hladký chod, a aby mohly být efektivně naplňovány společné cíle členských zemí.

6.5.3 Další orgány

Charta Frankofonie dělí správu OIF mezi tři hlavní politické instance, kromě Summitu mezi ně patří ještě Ministerská konference Frankofonie (CMF) a Stálá rada Frankofonie (CPF), které se společně podílí na přípravách nadcházejícího Summitu Frankofonie. CMF se skládá z ministrů zahraničních věcí, kteří mimo jiné připravují a schvalují rozpočet organizace. CPF má na

starosti konkrétní projekty a dohlíží na jejich uskutečnění, a je také orgánem, který je oprávněn sankcionovat danou zemi dle závažnosti provinění. Radě předsedá generální tajemník Frankofonie.

Alternativu k frankofonní CMF a CPF představuje Ministerská akční skupina Commonwealthu (CMAG) byla založena, aby rozhodovala o sankciování členských zemí. Skupinu tvoří generální tajemník společně s devíti ministry zahraničí členských zemí, přičemž složení skupiny se obměňuje každé dva roky. Zatímco CMF se pravidelně schází každý rok, CMAG se schází podle potřeby i několikrát ročně.

6.5.4 Generální tajemník

Role generálního tajemníka je v obou společenstvích velmi podobná. V rámci Commonwealthu byla funkce generálního tajemníka ustanovena již v roce 1965, v případě Frankofonie se tak stalo až o 30 let později, v obou případech došlo současně také k založení sekretariátu. Generální tajemník společenství navenek reprezentuje, je zodpovědný za vedení a dobrou správu společenství, a v případě konfliktu může působit jako mediátor.

6.5.5 Hlavní „operatéri“ společenství

„Operatéri“ jsou různí specializovaní činitelé, kteří uskutečňují agendu, jež byla přijata na Summitech společenství. Mezi „operatéry“ můžeme zařadit různé organizace, asociace, agentury, vzdělávací instituty, mediální agentury, ale např. i generálního tajemníka a sekretariát. Výraz „operatér“ se v oficiálních zdrojích objevuje ve spojení s činností Frankofonie, pro potřeby této práce jsem si jej dovolila použít také pro souhrnné pojmenování činitelů Commonwealthu.

Hlavní „operatéri“ Commonwealthu uskutečňují agendu společenství, která se soustředí se dva hlavní cíle: 1. Mír a demokracie a 2. Růst chudých zemí a udržitelný rozvoj. Činnost směřující k naplnění těchto dvou cílů Společenství je uskutečňována skrze celkem 8 speciálních programů. Zastřešující institucí pro efektivní naplňování cílů Společenství je Nadace Commonwealthu, která má posilovat občanskou společnost v členských zemích Společenství ve spolupráci s charitami a dobročinné spolky, nevládními organizacemi, odborovými svazy i náboženskými uskupení.

Frankofonie považuje za „hlavního operátora“ frankofonní spolupráce samotnou Mezinárodní organizaci Frankofonie. V Chartě jsou dále zmíněny čtyři „přímí operatéri“ Frankofonie, kteří

se snaží o uskutečnění agendy, která je v podstatě shodná s agendou Commonwealthu, přičemž rozdíl spočívá ve způsobu naplňování těchto cílů. Frankofonní operátoři jsou spíše kulturní, společenské či vzdělávací povahy.

Za jednoho z operatérů by se daly považovat i Hry Commonwealthu a jejich frankofonní protějšek - Hry Frankofonie. Přestože hry mají lehce odlišný formát, idea zůstává stejná. Sportovní utkání mezi zeměmi z celého světa má přispět k navázání dialogu a vytváření přátelských vztahů mezi zeměmi. Účastníci Her Commonwealthu i Frankofonie pocházejí především z členských zemí obou společenství, ovšem vítáni jsou sportovci z celého světa. Účastníci se utkají v množství sportovních disciplín (včetně disciplín pro zdravotně postižené), Hry Frankofonie navíc nabízí i řadu uměleckých disciplín. První ročník Her Commonwealthu se konal již v roce 1930, zatímco první Hry Frankofonie se odehrály téměř o 60 let později, roku 1989. Oboje se od svého vzniku konají každé čtyři roky.

6.5.6 Den Commonwealthu a Den Frankofonie

Den Commonwealthu, stejně jako Den Frankofonie, přispívá k posílení pocitu sounáležitosti mezi členy a díky zábavně-naučné náplni programu pomáhá překonávat kulturní a společenské rozdíly mezi členskými zeměmi. Tento zvyk byl Velkou Británií zaveden již roku 1916 jako Den impéria, a roku 1966 byl přejmenován na Den Commonwealthu. Oslavy se každoročně konají druhé pondělí v březnu a probíhají ve všech členských zemích současně. Mezinárodní den Frankofonie byl ustanoven až v roce 1998, od té doby se pravidelně koná 20. března. Každý rok se mění místo oficiálních oslav dne Frankofonie a také jejich téma. Oslavy Dne Commonwealthu také probíhají každý rok ve znamení jiného tématu, ovšem místo zůstává stejné - hlavní část programu se za přítomnosti královny odehrává v Londýně. Zlatým hřebem je bohoslužba ve Westminsterském opatství a projev britské královny. Tyto dva body programu činí ze Dne Commonwealthu skutečně slavnostní událost, zatímco Den Frankofonie doposud probíhal bez výraznějšího zájmu široké veřejnosti.³

---

³L'Assemblée parlementaire de la Francophonie. Défis et visions d'avenir pour la Francophonie (http://apf.francophonie.org/IMG/pdf/Avis_Sommet_Montreux_2010_final_-2.pdf, 20. 4. 2012).

Kapitola 7

Závěr

Commonwealth a Frankofonie představují mezinárodní kooperativní struktury, které sdílí řadu společných charakteristických rysů, v mnoha ohledech jsou však značně rozdílné. Cílem práce bylo na základě teoretické stati určit typ mezinárodní kooperativní struktury, který Frankofonie a Commonwealth představují, a dále identifikovat společné prvky i rozdíly, kterými se tyto struktury vyznačují. Jako metodu výzkumu jsem použila komparativní analýzu.

Obě společenství jsem identifikovala jako mezinárodní vládní organizace (“international governmental organizations”, IGOs), mimo jiné podle definice německého politologa Wicharda Woyke, který IGO chápe jako „uskupení států, které vzniklo na základě multilaterální mezinárodněprávní smlouvy a které má vlastní orgány a kompetence“. Tato část definice vystihuje povahu Frankofonie, ovšem v případě Commonwealthu je nutné pochybovat o vytvoření organizace „na základě multilaterální mezinárodněprávní smlouvy“. Commonwealth je proslulý odporem k písemným kodifikacím, a tak základní hodnoty Společenství a podmínky pro členství byly vyjádřeny až v Singapurské deklaraci z roku 1971. Commonwealth tímto tvoří jakousi zvláštní výjimku mezi ostatními IGOs, která v současnosti nemá obdoby.

Woyke dále říká, že IGO „je tvořena nejméně dvěma státy a zaměřuje se na spolupráci v politické a/nebo ekonomické, bezpečnostní a kulturní oblasti. Mezinárodní vládní organizace jsou, tak jako státy, subjekty mezinárodního práva, mají vlastní organizační strukturu, která působí dovnitř i vně organizace, a jsou zmocněny státy jednat jejich jménem v určitých oblastech“. Tato část definice již plně vystihuje rysy obou společenství, což potvrzuje domněnku, že se skutečně jedná o mezinárodní vládní organizace.

Dlouhodobá absence písemných kodifikací představuje však jen jeden z mnoha aspektů, kterými se organizace liší. Další zvláštností Commonwealthu je neporušená historická kontinuita, s níž se impérium plynule proměnilo ve společenství autonomních, později suverénních států, zatímco bývalé francouzské kolonie navázaly spolupráci s Francií desítky let po získání nezávislosti. Každá z organizací také odlišně pohlíží na jazykové hledisko. Zatímco Commonwealth považuje anglický jazyk pouze za jeden z mnoha společných rysů členských států, samotný název „Frankofonie“ napovídá, že role francouzského jazyka je v rámci společenství zcela ústřední. Jak jsem již naznačila výše, proces formování organizací byl značně rozdílný. Commonwealth je mnohem starší entitou, a idea o jeho vytvoření vzešla z Londýna, zatímco hlavními iniciátory frankofonní spolupráce se staly až na konci 60. let 20. století africké státy a místní elity. Členskou základnu Commonwealthu dnes tvoří 54 států, zatímco Frankofonie sdružuje 75 členských států a vlád (z nichž 56 tvoří členské státy a vlády, zbylých 19 má pak pozorovatelský statut). Zemí, které jsou členy obou společenství, je celkem 11. Většinu členů tvoří bývalé kolonie Velké Británie a Francie. V případě Commonwealthu existují pouze dvě výjimky (Mozambik a Rwanda), naopak součástí Frankofonie je množství zemí, které nemají s Francií žádné historické či jazykové vazby (např. Moldavsko, Bulharsko, Arménie). Členy Commonwealthu se původně mohly stát jen dominia, tedy země, které jako hlavu státu uznávaly britského panovníka, zatímco členství ve Frankofonii nikdy nebylo omezeno na určitou formu státního zřízení. Frankofonie i Commonwealth se však shodují na skutečnosti, že v dané zemi musí být demokratické státní zřízení.

Frankofonie rozlišuje celkem čtyři různé právní statuty, jež mohou jednotlivé státy a vlády sdružené v rámci Frankofonie získat, a členy se mohou stát i jiné entity než suverénní státy (např. provincie státu). Commonwealth uznává pouze jednu kategorii plnoprávného členství pro suverénní státy.

Obecné cíle Commonwealthu jsou uvedeny v Singapurské deklaraci, která byla roku 1991 potvrzena a doplněna Deklarací z Harare, směřování a cíle činnosti Frankofonie jsou zaneseny v Chartě (Commonwealth o vzniku a podobě charty teprve jedná). Commonwealth a Frankofonie jsou aktivní v oblastech, mezi něž patří např. udržitelný rozvoj, prevence konfliktů, budování demokratických institucí a hodnot, lidská práva a rovnost pohlaví, management dluhů, mezinárodní obchod, životní prostředí atd. Obě společenství sdílí základní hodnoty a cíle, a nelze je tak v žádném případě vnímat jako konkurenční celky, obě však také mají vlastní oblast zájmu.

V případě Frankofonie je to jistě šíření francouzského jazyka a také podpora vzdělávání, Commonwealth se zabývá problematikou malých zemí a snaží se je významněji zapojit do mezinárodní politiky a obchodu. O cílech a směřování činnosti Frankofonie rozhoduje především Summit, v případě Commonwealthu pak CHOGM.

Organizační struktura obou společenství se příliš neliší, jednotlivé instituce jsou si podobné, liší se však názvem a rozsahem a druhem kompetencí. Odlišná je přirozeně hlava společenství, rozdíly lze nalézt také ve způsobu hlasování.

Obě společenství mají vlastní sportovní událost - Hry Commonwealthu, které byly založeny již v roce 1930 a jejich mladší frankofonní protějšek - Hry Frankofonie, které navíc nabízí i řadu uměleckých disciplín. Obě organizace si také zvolily datum pro oficiální oslavy činnosti a úspěchů společenství (Den Commonwealthu a Den Frankofonie). Tyto události každoročně přispívají k posílení pocitu sounáležitosti mezi členy a díky zábavně-naučné náplni programu pomáhají překonávat kulturní a společenské rozdíly mezi členskými zeměmi.

Vzhledem k tomu, že v jednotlivé kapitoly neposkytovaly příliš prostoru pro nastínění současných cílů a směřování organizací, případně pro jejich kritické zhodnocení, ráda bych tak ve zkratce učinila zde. V nedávné době proběhly oslavy 60. výročí založení Commonwealthu, a televize BBC pro tuto příležitost uspořádala debatu o budoucnosti Společenství, které se zúčastnili významní představitelé Commonwealthu a jeho členských zemí, včetně britského ministra zahraničí Davida Milibanda či zástupkyně generálního tajemníka Mmasekgoa Masire-Mwamby, a která alespoň nastínila odpovědi na některé palčivé otázky současnosti. V rámci této debaty se střetlo několik velmi rozdílných pohledů na roli a fungování Společenství ve světě, což vystihuje skutečnost, že Commonwealth si v mezinárodním systému počátku 21. století svou roli a místo stále hledá.

Kritické hlasy označili Společenství za sentimentální organizaci, představující relikvitu minulosti, vystavěný na společném dědictví koloniální éry. Bývalý britský premiér Tony Blair se dokonce kdysi vyjádřil, že by raději sledoval fotbalový zápas, než šel na zasedání CHOGM. Commonwealth sehrál důležitou roli v procesu dekolonizace, když pomohl nastoupit bývalým koloniím cestu k samostatnosti a demokratizaci. Asistence Společenství nespočívala jen v poskytování materiální pomoci (např. při pořádání prvních svobodných voleb), ale Commonwealth je také zaštiťoval na poli mezinárodních vztahů, a byl tak pro ně velkou morální oporou. Koncept činnosti Commonwealthu byl úspěšný v 60. letech, je nyní však zastaralý a neefektivní.

Dalším faktorem, který přispívá ke složité situaci, v níž se Společenství v současnosti nachází, je omezený objem finančních prostředků, jimiž Commonwealth disponuje. Pokud rozpočítáme členský příspěvek Velké Británie, zjistíme, že každý Brit do rozpočtu Společenství ročně přispívá 20 pencí, což působí směšně např. ve srovnání s výší příspěvku do Evropské unie, který činí 54 liber. Británie by jistě byla ochotna do společného rozpočtu přispívat štedřejšími částkami, představitelé Commonwealthu to však odmítají s tím, že by tak byla narušena idea rovnosti a tzv. „sdílené odpovědnosti“ mezi státy.¹

Přestože způsob financování činnosti Frankofonie funguje jinak (70% finančních prostředků poskytuje Francie a Kanada), rozpočet společenství je také značně omezený. Jistou výhodou Frankofonie je, že má od začátku fungování jasněji určené cíle a směřování činnosti. Spolupráce mezi členy je tak spíše kulturní a společenské povahy, poslední dobou se Frankofonie snaží zabývat i ekonomickými otázkami. Frankofonie se výrazně vymezuje vůči hegemonii anglického jazyka, což však mnohdy vyvolává dojem, že je pouhým „obráncem“ francouzštiny, který se snaží prosazovat zájmy francouzské vlády. Další slabostí Frankofonie je velmi různorodá členská základna, což téměř znemožňuje vytvoření pocitu sounáležitosti mezi členy (Neathery-Castro 2005: 678-679).

Obě společenství se potýkají s nízkým zájmem široké veřejnosti. Lidé mají jen velmi vágní představu existenci a fungování Frankofonie i Commonwealthu, postavu generálního tajemníka si spojují s OSN, a téměř nikdo nedokáže identifikovat hlavní náplň činnosti obou organizací².

Commonwealth a Frankofonie tak zůstávají organizacemi dialogu a diskuze, disponujícími především soft power. Vzhledem ke skutečnosti, že proces dekolonizace je už několik desetiletí dokončen, a péče o nově vznikající státy se stala doménou OSN a dalších vládních i nevládních organizací, Frankofonie, a především Commonwealth si musí stanovit konkrétní cíle v jiných oblastech, jež budou schopny efektivně naplňovat (novou oblastí zájmu by se mohlo stát např. globální oteplování). V polovině dubna 2012 obě organizace ukázaly, že jsou připraveny dostát svým závazkům vůči malým zemím světa, jejichž zájmy se snaží prosazovat. Frankofonie a Commonwealth uspořádaly přípravnou konferenci před Summitem G20, kde byly naplánovány kroky pro lepší začlenění problematiky malých zemí do agendy států G20³.

¹BBC. World Debate: The Commonwealth at 60 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8479157.stm>, 23. 4. 2012).

²Tamtéž.

³Commonwealth secretariat. Commonwealth, La Francophonie and Mexico to convene G20 outreach meeting in Washington DC (<http://www.thecommonwealth.org/press/31555/246237/160412g20.htm>, 23. 4. 2012).

Literatura

- (1) Adda, Serge (2004). TV5 : diversité culturelle, Francophonie et mondialisation. Entretien avec Guy Lochard. In: Wolton, Dominique a kol., *Francophonie et mondialisation* (Paris: CNRS ÉDITIONS), s. 106-108.
- (2) Alexandre, Pierre (1969). Francophonie: The French and Africa. *Journal of Contemporary History*. Vol. 4. No. 1, s. 117-125.
- (3) Barrat, Jacques; Moisei, Claudia (2004): *Géopolitique de la Francophonie* (Paris: La Documentation française).
- (4) Botrous-Ghali, Botrous (2002). *Emanciper la Francophonie* (Paris: L'Harmattan).
- (5) Cartier, Michel a kol. (1996). *Říše a kolonie* (Praha: Knížní Klub).
- (6) Deniau, Xavier (1998). *La francophonie* (Paris: Presses Universitaires de France).
- (7) Guillou, Michel (1993). *La francophonie: Nouvel enjeu mondial* (Paris: Hatier).
- (8) Hall, Duncan H. (1953). The British Commonwealth of Nations. *The American Political Science Review*. Vol. 47, No. 4, s. 997-1015.
- (9) Judd, Denis (1999). *Impérium. Britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti* (Praha: BB art).
- (10) Karns, Margaret P., Mingst, Karen A. (2004). *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance* (London: Lynne Rienner Publishers).
- (11) Kirk-Greene, Anthony H. M. (1981). "Taking Canada into Partnership in 'The White Man's Burden'": The British Colonial Service and the Dominion Selection Scheme of 1923. *Canadian Journal of African Studies*. Vol. 15, No. 1, s. 33-46.

- (12) Le Marchand, Véronique (2006). *La Francophonie* (Toulouse: Éditions Milan).
- (13) Lowi, Theodore J. (2011). Globalization, War, and the Withering Away of the State. *Journal of World Affairs*. Vol. 17, No. 2, s. 243 - 256.
- (14) Natsis, James J. (1999). Legislation and Language: The Politics of Speaking French in Louisiana. *The French Review*. Vol. 73, No. 2, s. 325-331.
- (15) Neathery-Castro, Jody; Rousseau, Mark O. (2005). Does French Matter? France and Francophonie in the Age of Globalization. *The French Review*. Vol. 78, No. 4, s. 678-693.
- (16) Novotný, Lukáš (2009/2010). Moderní dějiny Velké Británie [přednáška]. Plzeň: Fakulta filozofická.
- (17) Ort, Alexandr (1968). *Francouzská koloniální politika po 2. světové válce* (Praha: Academia).
- (18) Scott, James Brown (1927). The British Commonwealth of Nations. *The American Journal of International Law*. Vol. 21, No. 1, s. 95-101.
- (19) Romancov, Michael (2008). Commonwealth - vznik a vývoj. In: Šanc, David; Ženíšek, Marek a kol., *Commonwealth. Z perspektivy politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 7-36.
- (20) Simmons, Beth A.; Martin, Lisa L. (2005). International Organizations and Institutions. In: Carlsnaes, Walter; Simmons, Beth A.; Risse, Thomas, *Handbook Of International Relations* (London: SAGE Publications), s. 192-211.
- (21) Skřivan, Aleš (1999). *Evropská politika 1648-1914* (Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml.).
- (22) Šanc, David; Ženíšek, Marek (2008). Commonwealth - současný stav. In: David; Ženíšek, Marek a kol., *Commonwealth. Z perspektivy politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 37-43.
- (23) Tétu, Michel (1997). *Qu'est-ce que La Francophonie* (Vanves: Hachette-Edicef).
- (24) Waisová, Šárka (2008). *Mezinárodní organizace a režimy* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- (25) Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

-
- (26) Waisová, Šárka (2009). *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- (27) Weinstein, Brian (1976). Francophonie: A Language-Based Movement in World Politics. *International Organization*. Vol. 30, No. 3, s. 485-507.
- (28) Wolton, Dominique (2006). *Demain la francophonie* (Paris: Éditions Flammarion).

Internetové zdroje

- (1) ABZ slovník cizích slov, dostupné na www.slovník-cizich-slov.abz.cz.
- (2) Agence universitaire de la Francophonie, dostupné na www.auf.org.
- (3) Arab Maghreb Union secretariat, dostupné na www.maghrebarabe.org.
- (4) Assemblée parlementaire de la Francophonie, dostupné na www.apf.francophonie.org.
- (5) Association internationale des maires francophones, dostupné na www.aimf.asso.fr.
- (6) BBC history, dostupné na www.bbc.co.uk/history.
- (7) Commonwealth Foundation, dostupné na www.commonwealthfoundation.com.
- (8) Commonwealth Games Federation, dostupné na www.thecgf.com.
- (9) Commonwealth secretariat, dostupné na www.thecgf.com.
- (10) Commonwealth Theme, dostupné na www.commonwealththeme.org.
- (11) Encyklopedie Britannica, dostupné na www.britannica.com.
- (12) Jeux de la Francophonie, dostupné na www.jeux.francophonie.org.
- (13) Journée internationale de la Francophonie, dostupné na www.20mars.francophonie.org.
- (14) Merriam-Webster Dictionary, dostupné na www.merriam-webster.com.
- (15) Nakladatelství Libri, dostupné na www.libri.cz.
- (16) Nova Scotia Canada, dostupné na www.novascotia.ca.

-
- (17) Organisation internationale de la Francophonie, www.francophonie.org.
- (18) Organizace spojených národů, dostupné na www.un.org.
- (19) Royal Commonwealth Society, dostupné na www.thercs.org.
- (20) The Churchill Centre and Museum, dostupné na www.winstonchurchill.org.
- (21) The official site of the British Prime Minister's Office, dostupné na www.number10.gov.uk.
- (22) The official website of The British Monarchy, dostupné na www.royal.gov.uk.
- (23) Union of International Associations, dostupné na www.uia.be.
- (24) United Nations Democracy, dostupné www.undemocracy.com.
- (25) U. S. Department of State, dostupné na www.state.gov.
- (26) Université Senghor, dostupné www.usenghor-francophonie.org.

Resumé

“The Commonwealth of Nations” and “l’Organisation internationale de la Francophonie” are distinct international cooperative structures which share a number of common characteristic features. The objective of this thesis is to indentify the type of cooperative structure they represent and compare them in order to distinguish similar and different attributes of each structure. Comparative analysis was used as a method of research.

Both entities were eventually identified as “international governmental organizations” (IGOs), with The Commonwealth being more of an unusual IGO due to long-term absence of any written codifications. Another typical feature of the Commonwealth is the uninterrupted continuity which accompanied the transformation of the British Empire into The Commonwealth of Nations - an organization of freely associated sovereign states. The Francophonie was created in a wholly different fashion. The French decolonization was often accompanied by violent bloodshed and left the people of the former colonies bitter for decades. So the historical continuity was interrupted and only as late as the 1970s the institutional cooperations could begin. The idea of creating a Commonwealth originates in London, whereas the idea to establish a francophone cooperation comes from the African and local elites.

While The Commonwealth perceives the English language as a mere feature of the organizations, for The Francophonie, the common language is a fundamental value. One of Francophonie’s main aims is to spread the use of French language in order to slow down the process of ”americanisation” of the world.

Today, the Commonwealth comprises 54 states, whereas the Francophonie is composed of 75 member states and governments (their membership status differ), and 11 states are members of both entities. The main aims of the Commonwealth and Francofonie are focused on sustainable development, conflict prevention, building democratic institutions and values, supporting human rights, debt management, international trade, the enviroment etc.. Even though both organizations have their own special sphere of interest, they share the essential values and cannot be perceived as competing. In fact they often cooperate with each other, and the other IGOs and INGOs as well.

The institutional structure is very similar - only the name and the competences of each body differ, and, of course, the head of each organization is different. Both organizations have their own sport event and also a special day (Commonwealth Day/Francophonie Day), which is dedicated to the celebration of the entities and their accomplishments.

Recently, the organizations have been challenged to find an effective and distinctive role in the international system of 21st century. Critical voices condemned the existence of both as a mere relict of the pass built on a common heritage of the colonial past. Commonwealth played a very important role in assisting the newly independent countries in their way to democratization. Today the process of decolonization had been finished for decades and they need to focus on new agenda. Both Francophonie and Commonwealth are trying to focus on assisting the small states, whose powers are very limited on the global scale, and on establishing a fruitful dialog between the states of north and south. But the financial and material means are very limited which often thwarts much of their efforts.

Příloha A

Rozdělení mezinárodních organizací dle Ročenky mezinárodních organizací

Ročenka uvádí celkem 15 kategorií (jsou označeny písmeny abecedy), přičemž první 4 kategorie (A-D) představují typickou formu mezinárodní organizace (Waisová 2008: 21-24).

1. Kategorie A - federace mezinárodních organizací
2. Kategorie B - mezinárodní organizace s univerzálním členstvím
3. Kategorie C - mezinárodní organizace s mezikontinentálním členstvím
4. Kategorie D - regionálně definované organizace
5. Kategorie E - méně autonomní mezinárodní organizace (vycházející z jiné organizace, z určitého teritoriálního či personálního vymezení)
6. Kategorie F - organizace se zvláštní formou, např. nadace či fondy
7. Kategorie G - nekonvenční mezinárodní organizace
8. Kategorie H - neaktivní či rozpuštěné mezinárodní organizace
9. Kategorie J - plánované, resp. aktuálně navrhované mezinárodní organizace, které dosud fakticky nevznikly
10. Kategorie K - vnitřní či podpůrná tělesa
11. Kategorie N - národní organizace
12. Kategorie R - náboženská a sekulární uskupení a spolky
13. Kategorie S - autonomní série konferencí
14. Kategorie T - multilaterální dohody a smlouvy
15. Kategorie U - v současnosti nečinná nekonvenční tělesa

Příloha B

Seznam členských zemí Commonwealthu

Tabulka 1: Seznam členských zemí Commonwealthu¹

Antigua s Barbada	1981	konstituční monarchie
Austrálie	1931	konstituční monarchie
Bahamy	1973	konstituční monarchie
Bangladéš	1972	republika
Barbados	1966	konstituční monarchie
Belize	1981	konstituční monarchie
Botswana	1966	republika
Brunej	1984	monarchie
Dominika	1978	republika
Fidži	1970	republika
Gambie	1965	republika
Ghana	1957	republika
Grenada	1974	konstituční monarchie
Guyana	1966	republika
Indie	1947	republika
Jamajka	1962	konstituční monarchie
Jižní Afrika	1931	republika
Kamerun	1995	republika
Kanada	1931	konstituční monarchie
Keňa	1963	republika
Karibati	1979	republika
Kypr	1961	republika
Lesotho	1966	konstituční monarchie
Malajsie	1957	konstituční monarchie
Malawi	1964	republika
Maledivy	1982	republika
Malta	1964	republika
Mauricius	1968	republika

¹V Tabulce 1 se nachází seznam členských zemí Commonwealthu, v jednotlivých sloupcích je uveden rok vstupu do Společenství a forma státního zřízení (Šanc 2008: 41-42).

Mossambik	1995	republika
Namibie	1990	republika
Nauru	1968	republika
Nový Zéland	1931	konstituční monarchie
Nigérie	1960	republika
Pakistán	1947	republika
Papua-Nová Guinea	1975	konstituční monarchie
Rwanda	2009	republika
Samoa	1970	konstituční monarchie
Seychely	1976	republika
Sierra Leone	1961	republika
Singapur	1965	republika
Spojené království	1931	konstituční monarchie
Srí Lanka	1948	republika
Svatá Lucie	1979	konstituční monarchie
Svatý Kryštof a Nevis	1983	konstituční monarchie
Svatý Vincent a Grenadiny	1979	konstituční monarchie
Svazijsko	1968	konstituční monarchie
Šalamounovy ostrovy	1978	konstituční monarchie
Tanzanie	1961	republika
Tonga	1970	konstituční monarchie
Trinidad a Tabago	1962	republika
Tuvalu	1978	konstituční monarchie
Uganda	1962	republika
Vanatau	1980	republika
Zambie	1964	republika

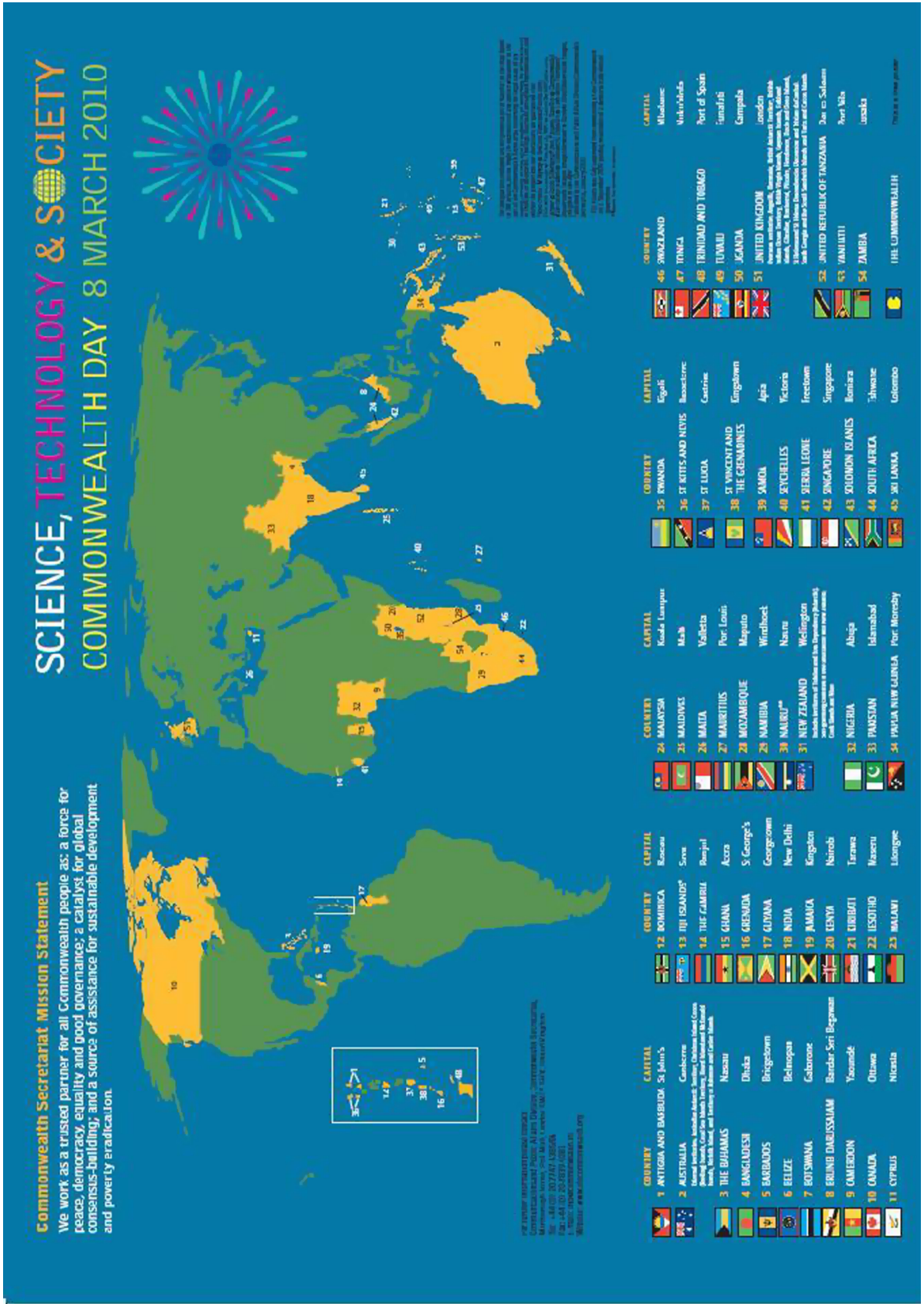
Příloha C

Mapa Commonwealthu

Mapa Commonwealthu¹ viz další stránka.

---

¹The Commonwealth Conversation. About the Commonwealth (<http://www.thecommonwealthconversation.org/wp-content/uploads/2009/07/Cmw-Day-Poster-2010.JPG>, 23. 4. 2012).

Obrázek C.1: Mapa Commonwealthu

Příloha D

Základní kritéria pro získání členství v Commonwealthu

Základní kritéria pro získání členství v Commonwealthu, vzešla ze zasedání komise v roce 2007 v Ugandě.¹

1. Žadatelská země by měla mít historické vazby se stávajícím členem Commonwealthu.
2. Za výjimečných okolností, může rozhodování probíhat tzv. „případ od případu“ (tedy přestože jsou podmínky dané, lze učinit výjimku).
3. Žadatelská země by měla sdílet základní hodnoty a zásady, které Commonwealth definují, a které byly formulovány v Deklaraci základních principů z roku 1971 (známá jako Deklarace ze Singapuru) a obsaženy taktéž ve všech následujících deklaracích.
4. Žadatelská země musí prokázat oddanost demokratickým hodnotám, mezi které patří svobodné a spravedlivé volby, vláda práva (“rule of law”), nezávislé soudy, dobré vládnutí (“good governance”), transparentní přerozdělování veřejných financí, ochrana lidských práv či svoboda slova.
5. Žadatelská země by měla přijmout normy a konvence společenství, mezi které patří např. užívání anglického jazyka jako zprostředkovatelského jazyka či akceptování královny Alžběty II. jako hlavy Commonwealthu.
6. Noví členové by se měli připojit k tzv. “Commonwealth Foundation”, a přispět tak k posílení občanské společnosti a rozvoji podnikání ve vlastní zemi.
7. Komise také považovala za nutné, aby byl zaveden transparentní a ucelený proces přijímání nových členů, zároveň však uvedla, že tento proces nemusí být striktně formální.

---

¹Commonwealth secretariat. Commonwealth Heads of Government Meeting, Kampala, Uganda, 23-25 November 2007 (http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/GFSR.asp?NodeID=174532, 17. 3. 2012).

-
8. Komise také zvažila záležitosti týkající se statusu zámořských území a navrhla, že by jim mohl být udělen jakýsi přidružený status. Tento návrh vycházel také ze snahy zachovat pouze jednu kategorii členství pro suverénní státy jakožto plnoprávné členy společenství.
  9. Komise navrhla, že členové, kteří nezaplatí včas příspěvek do společného rozpočtu, budou označováni novým názvem. Místo "zvláštní členové" ("Special members") se o nich tedy bude mluvit jako o „členech v prodlení“ ("Members in Arrears").
  10. Komise také upozornila na finanční implikace plynoucí z navyšování počtu členů společenství. Doporučila proto, aby příspěvky nově přijatých členů byly vnímány jako doplňkové k současnému rozpočtu, přičemž výše příspěvku původních členů zůstane zachována.
  11. Komise také podpořila návrh generálního tajemníka rozšířit status „zvláštního hosta“ ("Special Guest" status) na mezivládní a regionální organizace, které jsou zvány na zasedání Commonwealthu. Komise i generální guvernér považují tento status za vhodnější než nedávno zavedený „pozorovatelský“ status ("Observer" status). Komise také doporučila rozvoj a prohloubení spolupráce s těmito organizacemi.

Příloha E

Seznam členských zemí Frankofonie

Tabulka 2: Seznam členských zemí Frankofonie¹

Albánie	1999	plnoprávný člen
Andorra	2004	plnoprávný člen
Arménie	2008	přidružený člen
Belgie	1970	plnoprávný člen
Benin	1970	plnoprávný člen
Bosna a Hercegovina	2010	pozorovatelská země
Bulharsko	1991	plnoprávný člen
Burkina Faso	1970	plnoprávný člen
Burundi	1970	plnoprávný člen
Čad	1970	plnoprávný člen
Černá hora	2010	pozorovatelská země
Česká republika	1999	pozorovatelská země
Demokratická republika Kongo	1977	plnoprávný člen
Dominika	1979	plnoprávný člen
Dominikánská republika	2010	pozorovatelská země
Džibutsko	1977	plnoprávný člen
Egypt	1983	plnoprávný člen
Estonsko	2010	pozorovatelská země

¹V Tabulce 2 se nachází seznam členských zemí Frankofonie, v jednotlivých sloupcích je uveden rok vstupu do společenství a členský status. (<http://www.francophonie.org/Les-membres-de-l-OIF-classes-par.html>, 23.4. 2012)

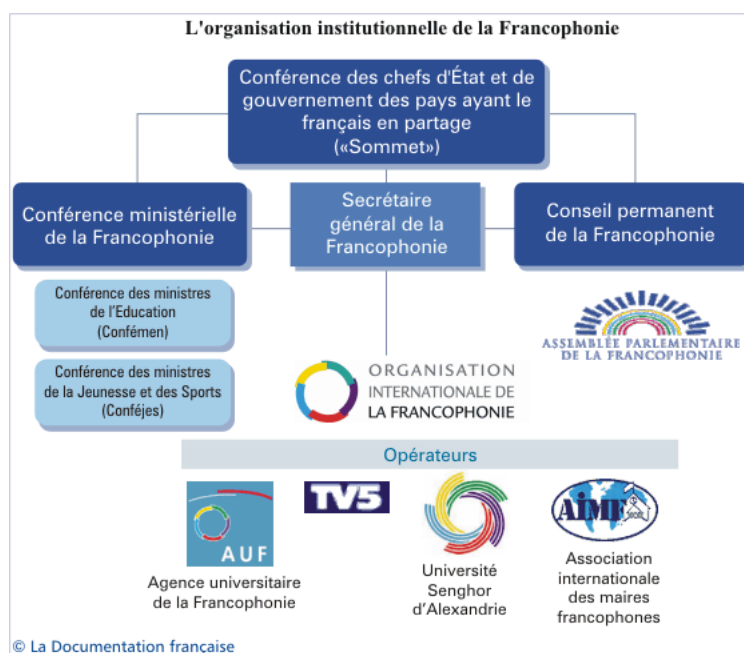

Francie	1970	plnoprávný člen
Gabon	1970	plnoprávný člen
Ghana	2006	přidružený člen
Gruzie	2004	pozorovatelská země
Guinea	1981	plnoprávný člen
Guinea-Bissau	1979	plnoprávný člen
Haiti	1970	plnoprávný člen
Chorvatsko	2004	pozorovatelská země
Kambodža	1991	plnoprávný člen
Kamerun	1975	plnoprávný člen
Kanada - Nový Brunšvik	1977	plnoprávný člen
Kanada - Quebec	1971	plnoprávný člen
Kanada	1970	plnoprávný člen
Kapverdy	1996	plnoprávný člen
Komory	1977	plnoprávný člen
Kongo	1981	plnoprávný člen
Kypr	2006	přidružený člen
Laos	1972	plnoprávný člen
Libanon	1973	plnoprávný člen
Litva	1999	pozorovatelská země
Lotyšsko	2008	pozorovatelská země
Lucembursko	1970	plnoprávný člen
Madagaskar	1970	plnoprávný člen
Maďarsko	2004	pozorovatelská země
Makedonie	2001	plnoprávný člen
Mali	1970	plnoprávný člen
Maroko	1981	plnoprávný člen
Mauricius	1970	plnoprávný člen
Mauritánie	1980	plnoprávný člen
Moldávie	1996	plnoprávný člen
Monako	1970	plnoprávný člen

Mozambik	2006	pozorovatelská země
Niger	1970	plnoprávný člen
Pobřeží slonoviny	1970	plnoprávný člen
Polsko	1997	pozorovatelská země
Rakousko	2004	pozorovatelská země
Rovníková Guinea	1989	plnoprávný člen
Rumunsko	1991	plnoprávný člen
Rwanda	1970	plnoprávný člen
Řecko	2004	plnoprávný člen
Senegal	1970	plnoprávný člen
Seychelly	1976	plnoprávný člen
Slovensko	2002	pozorovatelská země
Slovinsko	1999	pozorovatelská země
Spojené arabské emiráty	2010	pozorovatelská země
Srbsko	2006	pozorovatelská země
Středoafriická republika	1973	plnoprávný člen
Svatá Lucie	1981	plnoprávný člen
Svatý Tomáš a Princův ostrov	1999	plnoprávný člen
Švýcarsko	1996	plnoprávný člen
Thajsko	2008	pozorovatelská země
Togo	1970	plnoprávný člen
Tunis	1970	plnoprávný člen
Ukrajina	2006	pozorovatelská země
Valonsko-bruselská federace	1980	plnoprávný člen
Vanuatu	1979	plnoprávný člen
Vietnam	1970	plnoprávný člen

Příloha F

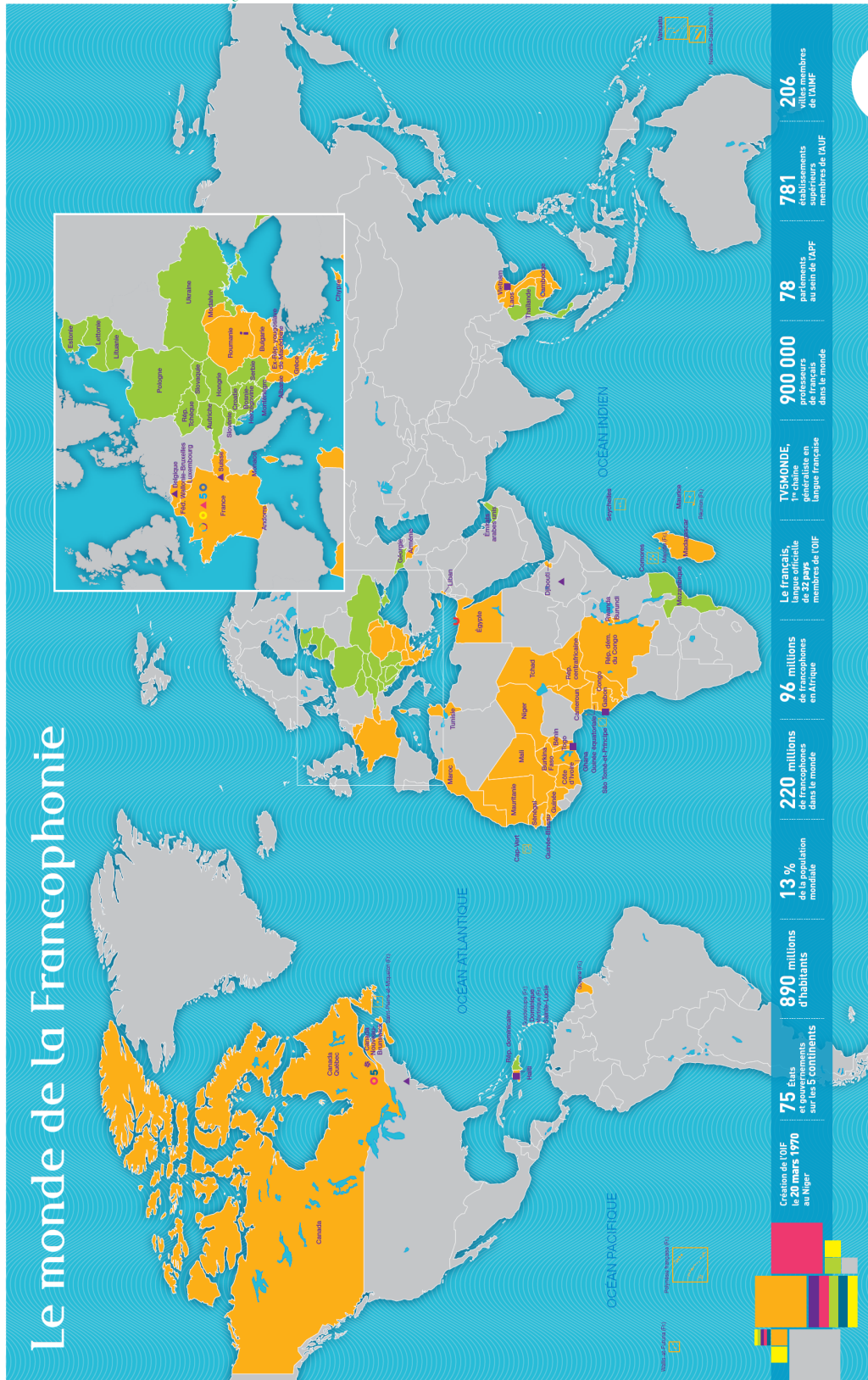
Model organizační struktury Frankofonie a mapa Frankofonie

Obrázek F.1: Schéma organizační struktury Frankofonie¹

¹Atuttascuola. Les institutions de la Francophonie (<http://www.atuttascuola.it/francophonie/index.html>), 23. 4. 2012).

²Organisation internationale de la Francophonie. Le monde de la Francophonie (<http://www.francophonie.org/IMG/pdf/OIF-Carte-poster-2.pdf>), 23. 4. 2012).

Obrázek F.2: Mapa Frankofonie²

Příloha G

Sankcionované země Commonwealthu

Tabulka 3: V následující tabulce jsou přehledně uvedeny země, které vystoupily z Commonwealthu dobrovolně, i země, na které byly dočasně či zcela vyloučeny. Uveden je také rok jejich návratu či obnovení členství, pokud se tak již stalo.¹

	Vystoupení ze Společenství	Návrat	Vyloučení z rad Společenství	Obnovení členství	Úplné vyloučení
Jižní Afrika	1961	1993			
Pákistán	1972	1989	1999, 2007	2004, 2008	
Fidži	1987	1997	2000, 2006	2001	2009
Nigérie			1995	1999	
Zimbabwe	2003		2002		

¹Commonwealth secretariat. Suspension and Expulsion from the Commonwealth (<http://www.thecommonwealth.org/Internal/180384/>, 23. 4. 2012).